

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Н.О. Дугієнко

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

**Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Економіка»
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 9 від 23.05.2019

Запоріжжя
2019

УДК: 339.9(477)(075.8)
Д802

Дугієнко Н.О. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 152 с.

Навчальний посібник містить основні теоретичні положення тем курсу «Міжнародна економічна діяльність України», питання для самоконтролю, одноваріантні запитання, навчальні завдання, тестові завдання для перевірки знань, завдання для самостійного виконання, перелік рекомендованої літератури.

Видання сприятиме засвоєнню системи знань та набуттю вмінь із концептуальних засад, принципів, методів аналізу економічних процесів. Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка».

Рецензент

В.З. Бугай, кандидат економічних наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Відповідальний за випуск

Д.І. Бабміндра, д-р економ наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. Природа, зміст та форми міжнародної економічної діяльності	6
Тема 1. Міжнародна економічна діяльність: сутність, особливості та суб'єкти	6
Тема 2. Інтернаціональне співробітництво: форми та рівні. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності України	15
Тема 3. Україна в міжнародній торгівлі товарами: загальний режим	22
Тема 4. Інкотермс – інструмент міжнародної торгівлі	33
Тема 5. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка	43
Тема 6. Міжнародний трансфер технологій та інноваційна політика в системі МЕД	54
Тема 7. Міжнародне кооперування виробництва	62
Тема 8. Міжнародні інвестиції, валютно-кредитні відносини України	69
Розділ 2. Україна та процеси транснаціоналізації	80
Тема 9. Комерційні структури в процесах транснаціоналізації	80
Тема 10. ТНК у системі міжнародного інвестування	88
Тема 11. Спільні підприємства як форма міжнародної господарської діяльності	97
Тема 12. Україна в процесах міжнародної міграції робочої сили	107
Тема 13. Регулювання МЕД в державі	116
Тема 14. Україна у світових інтеграційних процесах	124
Тема 15. Природокористування в умовах МЕД	131
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	140
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	149
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	151

ПЕРЕДМОВА

Курс «Міжнародна економічна діяльність України» є обов'язковою дисципліною для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка». Він дає можливість дізнатися про організацію міжнародної економічної діяльності, об'єктивні закони і принципи її розвитку, отримати знання щодо умов, форм, методів та основного інструментарію міжнародної економічної взаємодії.

Метою вивчення даної дисципліни є формування знань студентів про об'єктивні закономірності, реальні процеси та специфічні особливості міжнародної економічної діяльності України, а також практичних навичок щодо здійснення комерційних, інвестиційних та фінансових операцій у міжнародній сфері.

Головними завданнями курсу є вивчення теоретичних засад міжнародної економічної діяльності, ознайомлення з основними формами міжнародного торговельного та інвестиційного співробітництва в Україні, їх особливостями на сучасному етапі; поглиблення знань сутності та завдань регулювання міжнародної економічної діяльності України; розкриття механізму співробітництва в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів та участі в них України; набуття навичок здійснювати зовнішньоекономічні операції.

У результаті вивчення курсу студент повинен

Знати:

- економічні категорії та поняття дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України»;
- основні форми міжнародного торговельно-інвестиційного та валютно-фінансового співробітництва України з країнами світу;
- закономірності економічних процесів національного рівня економіки та напрями геополітики України;
- сутність, завдання, принципи та інструменти регулювання міжнародної економічної діяльності на макро- та мікрорівнях;
- засади нормативно-правового регулювання й управління зовнішньоекономічними операціями на міжнародному рівні;
- механізм співробітництва в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів та участі в них України.

Уміти:

- орієнтуватися в особливостях МЕД України, її формах і методах;
- оцінювати переваги та недоліки використання принципів та інструментів регулювання міжнародної економічної діяльності України;
- аналізувати товарну та галузеву структури зовнішньої торгівлі України з метою визначення галузевих і геополітичних пріоритетів її розвитку;
- оцінювати інвестиційний клімат в Україні;
- аналізувати показники і фактори міжнародної конкурентоспроможності держави і національних підприємств;

– аналізувати стан, ефективність та перспективи участі України в інтеграційних процесах.

Вивчення міжнародної економічної діяльності України ґрунтується на міждисциплінарних зв'язках з іншими навчальними курсами. Найтісніші взаємозв'язки можна простежити з такими економічними курсами: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Державне регулювання економіки», «Міжнародна економіка», «Маркетинг», «Фінанси підприємства».

Навчальне видання покликане допомогти студентам систематизувати теоретичні знання та набути практичних навичок з основних тем дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України» у ході аудиторних занять, а також при самостійному вивченні базових методів пізнання та аналізу міжнародних економічних процесів, що сприятиме формуванню вміння приймати обґрунтовані рішення щодо економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

РОЗДІЛ 1. ПРИРОДА, ЗМІСТ ТА ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. Інтеграція України у міжнародну економічну діяльність

*Міжнародна економічна діяльність є складовою національної економіки, засобом реалізації національних інтересів на міжнародній економічній арені
(С.В.Бестужева)*

Мета: розглянути етапи становлення та розвитку міжнародної економічної діяльності України; з'ясувати сутність та значення курсу у професійній підготовці майбутніх фахівців; ознайомитись із факторними передумовами МЕД України; вивчити особливості відкритої економіки; розглянути структуру платіжного балансу.

План

1. Предмет, мета і завдання курсу «Міжнародна економічна діяльність України».
2. Факторні передумови МЕД України
3. Відкрита економіка України.
4. Платіжний баланс України.

Основні терміни і поняття

Міжнародна економічна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, фактор виробництва, відкрита економіка, абсолютні переваги, відносні переваги, платіжний баланс.

Основні теоретичні положення

1. Предмет, мета і завдання курсу «Міжнародна економічна діяльність України». Міжнародна економічна діяльність являє собою таку форму господарювання, яка безпосередньо виходить за межі національних кордонів і пов'язана із залученням до циклу економічного відтворення різнонаціональних суб'єктів. Предмет вивчення курсу «Міжнародна економічна діяльність України» (МЕДУ) є неоднорідним та багатоаспектним, оскільки МЕДУ можна розглядати в контексті різних інтересів:

– на національному рівні – така діяльність розглядається як засіб досягнення підприємницьких і загальнодержавних цілей у процесі співробітництва із зарубіжними партнерами;

– в регіональному та глобальному масштабах – весь господарський механізм України постає невід'ємною складовою світової економіки, елементом більш загальної системної цілісності, інтернаціональних ринкових структур.

Метою вивчення курсу є формування знань про об'єктивні закономірності, реальні процеси та специфічні особливості міжнародної економічної діяльності

України, а також практичних навичок щодо здійснення комерційних, інвестиційних та фінансових операцій у міжнародній сфері.

Головними завданнями курсу є вивчення теоретичних засад міжнародної економічної діяльності, ознайомлення з основними формами міжнародного торговельного та інвестиційного співробітництва в Україні, їх особливостями на сучасному етапі; поглиблення знань сутності та завдань регулювання міжнародної економічної діяльності України; розкриття механізму співробітництва в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів та участі в них України; набуття навичок здійснювати зовнішньоекономічні операції.

2. Факторні передумови МЕД України. Ресурсне забезпечення значною мірою визначає місце національної економіки в системі міжнародного обміну та поділу праці. Однак, у сучасному світі дедалі більшу роль відіграють не первинні фактори спеціалізації (такі як ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки, її забезпеченість робочою силою, землею тощо), а вторинні. Такими факторами можна вважати історично сформований профіль національного виробничого комплексу, характер робочої сили, нарешті, суб'єктивні рішення щодо розвитку тих або інших видів виробництва.

Щодо факторів первинного характеру, які визначають торговельний профіль України, слід відзначити, що хоча наша держава і має значні поклади вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, титану, мінеральних солей, інших видів корисних копалин, функціонування її національного відтворювального комплексу значною мірою залежить від енерго-сировинних поставок з інших країн. Серед природних покладів, які можна вважати первинними факторами національної спеціалізації та профілю виробництва в Україні, варто відзначити поклади калійної, харчової, магнезійних солей, графіту, ртуті, каолінів, фосфоритів, кристалів кварцу, аметисту, топазу. Особлива стаття – родючі ґрунти України, що забезпечує великий аграрний потенціал відкритої економіки України. Нині в багатьох підгалузях відбувається бурхливе зростання виробництва продуктів харчування.

Фактори вторинного порядку пов'язані з сучасними закономірностями інтернаціоналізації світових продуктивних сил. Вони походять від природного розподілу багатств, але відображають багаторічні зусилля щодо формування національної спеціалізації, освоєння зарубіжних ринків, а також історичну орієнтацію на закордонні предмети виробничого та індивідуального споживання. Прикладом цього в Україні є пов'язаний із покладами залізних руд та вугілля, а також з історичною спеціалізацією на важкій металургії розвиток важкого машинобудування і навіть поширення залізниць. Подібний логічний зв'язок можна простежити між наявністю покладів сировини для хімічної промисловості з наступним розвитком різних її підгалузей, інколи вже не орієнтованих переважно на вітчизняну сировину. Наявність родючих ґрунтів та традиційна аграрна спеціалізація зумовили розвиток харчової промисловості.

Для відкритих економічних систем значно перспективнішим шляхом, ніж створення багатогалузевої економіки, включаючи весь спектр підгалузей та функціональних виробництв, є розвиток механізмів міжнародної спеціалізації. Для України такими вторинними факторами, які можна використати з метою

оптимізації участі в системі міжнародної торгівлі, є наявні, значною мірою вже орієнтовані на експорт, підгалузі машинобудування, хімічного, текстильного, харчового та інших видів виробництва. Ефективніше використання вже створених матеріальних об'єктів виробничої інфраструктури, які потребують, як правило, значних інвестицій у модернізацію, всебічний розвиток як сумісних, так і більш спеціалізованих промислових потужностей.

3. Відкрита економіка України. Національний господарський комплекс, який достатньо повно реалізує переваги міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці, вважають відкритою економікою. До основні риси господарської системи, яку заведено вважати відкритою економікою, відносять:

- наявність у суб'єктів ринкової економіки достатньо широких прав щодо виходу на зовнішні ринки та співробітництва із зарубіжними партнерами при мінімальних обмеженнях з боку держави;

- міжнародні контракти мають порівняно велике значення для підтримання макроекономічного балансу;

- ступінь інтернаціоналізації ВВП є досить високим;

- ринковий простір країни є відносно ефективним, а суб'єкти господарювання – порівняно конкурентоспроможними.

Тобто, відкритість економіки розуміють як становлення економічних відносин між державами на засадах визнання стандартів світового ринку, дотримання законів вільної конкуренції на засадах спільного економічного співробітництва та ефективного використання переваг національної економіки країн у міжнародному поділі праці та виробничому кооперуванні.

4. Платіжний баланс України. Платіжний баланс – це результуюча сума усіх міжнародних грошових угод та платежів, які здійснюються між резидентами певної країни, у тому числі між усіма верствами населення, комерційними структурами та державними установами, з відповідними агентами за кордоном, тобто із резидентами інших країн. З погляду національної грошової системи та узагальнюючої фінансової звітності платіжний баланс відображає фінансовий бік усієї міжнародної економічної діяльності в широкому її розумінні та є сумою операцій, що породжують попит та пропозицію на іноземну валюту. Він охоплює всі доходи, які отримують громадяни держави від фізичних та юридичних осіб з інших держав, та усі виплати, які роблять резиденти певної держави назовні.

Платіжний баланс можна поділити, так би мовити, вертикально, виділивши дві його половини – дебет і кредит. У першому випадку маємо приплив благ (товарів та послуг) до певної країни за зворотного руху платіжних засобів. У другому – відплив благ, за що резиденти країни отримують відповідні платежі.

Своєрідний горизонтальний поділ платіжного балансу відображає його склад за типами операцій, які він охоплює. Це – експорт та імпорт товарів та послуг, трансферти, рух капіталів та фінансових інструментів. У спрощеному вигляді структуру платіжного балансу можна подати так (табл. 1. 1):

Таблиця 1.1 – Структура платіжного балансу

Кредит	Дебет
I. Рахунок поточних операцій	
Експорт товарів	Імпорт товарів
Сальдо балансу зовнішньої торгівлі	
Експорт послуг	Імпорт послуг
Доходи від інвестицій за кордоном	Перекази прибутків від іноземних інвестицій за кордон
Поточні трансферти за кордон	Поточні трансферти з-за кордону
Сальдо балансу поточних операцій	
II. Рахунок капіталу (операцій з капіталом та фінансовими інструментами)	
Інвестиції з-за кордону	Інвестиції за кордон
Отримані довготермінові й короткотермінові кредити	Надані довготермінові й короткотермінові кредити
Позики в іноземних урядів	Збільшення офіційних резервів
Результат (загальний кредит), включаючи пропуски та помилки, статистичне розходження	Результат (загальний дебет), включаючи пропуски та помилки, статистичне розходження

Питання для самоконтролю

1. У контексті яких інтересів можна розглядати міжнародну економічну діяльність України?
2. Яке значення міжнародної економічної діяльності в сучасних умовах трансформаційного розвитку України?
3. Які факторні передумови розвитку міжнародної економічної діяльності?
4. Якими є основні передумови участі України в міжнародній кооперації та в міжнародному поділі праці?
5. Які об'єктивні особливості виробничої сфери України визначають специфіку моделі її відкритої економіки?
6. Якими є основні риси сучасної відкритої національної господарської системи?
7. Як співробітництво країн впливає на міжнародну господарську діяльність?
8. Якими є основні наслідки лібералізації міжнародної економічної діяльності?
9. Що являє собою платіжний баланс?
10. Що відображається у рахунку поточних операцій платіжного балансу?

Навчальне завдання

1. Назвіть основні риси, що визначають природу світового господарства як системної цілісності.
2. Проаналізуйте, як сучасні тенденції розвитку світової економіки впливають на характер господарських процесів в Україні.
3. Природні ресурси є необхідною, проте не обов'язковою умовою розвитку економіки. Чи погоджуєтесь ви із цим твердженням? Відповідь обґрунтуйте.
4. Розгляньте переваги та недоліки спеціалізації країни на експорті товарів гірничо-видобувної галузі в контексті глобалізації.

5. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал України. Розвиток яких галузей, на вашу думку, є найбільш перспективним для України?
6. Назвіть принципові характеристики сучасної відкритої економіки.
7. Поясніть, що потрібно враховувати при характеристиці ступеня відкритості конкретної економіки.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. У контексті національних інтересів міжнародну економічну діяльність розглядають як засіб досягнення підприємницьких і загальнодержавних цілей у процесі співробітництва із зарубіжними партнерами.
2. Відкритою економікою можна назвати регіональний господарський комплекс, який не бере участі у системі міжнародного поділу праці та не опосередковує в ході міжнародної кооперації вагому частину сукупного продукту.
3. Поняття «відкрита економіка» можна ототожнити з поняттям «ефективна економіка».
4. Платіжний баланс є результуючим записом усіх міжнародних економічних операцій для певної країни.
5. По кредиту платіжного балансу маємо приплив благ (товарів та послуг) до певної країни за зворотного руху платіжних засобів.

Тестові завдання для перевірки знань

1. ... – це цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, належних до них або утворених ними суб'єктами господарського життя, а також міжнародними організаціями, яка має характерні лише для себе взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті специфічні інтереси, які пов'язані з використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення:
 - а) міжнародні відносини;
 - б) міжнародна економічна діяльність;
 - в) міжнародна політика.
2. Об'єкти міжнародної економічної діяльності можна поділити на:
 - а) товар-продукт, товар-послуга, капітал, трудові ресурси;
 - б) продукт, капітал, трудові ресурси;
 - в) трудові ресурси, послуги, капітал.
3. Що є критерієм та принциповим змістом відкритості економіки?
 - а) поява дефіциту рахунку поточних операцій і позитивного сальдо рахунку руху капіталу;
 - б) національні заощадження дорівнюють інвестиціям;
 - в) наявність ліберального режиму міжнародної економічної діяльності для ринкових суб'єктів.
4. Яка національна економіка є автаркією?
 - а) замкнута економіка;
 - б) економіка, зорієнтована у своєму розвитку лише на власні можливості;

- в) економіка, ізольована від світового ринку та світової конкуренції;
г) усі відповіді правильні
5. Що не належить до ознак відкритості економіки?
а) припинення обміну товарами та послугами із зовнішнім середовищем;
б) свобода виходу у зовнішній світ економічних суб'єктів країни;
в) низькі (або помірні) зовнішньоекономічні бар'єри.
6. Платіжний баланс є пасивним, коли:
а) експорт товарів перевищує їх імпорт;
б) платежі перевищують надходження;
в) надходження перевищують платежі;
г) експорт товарів менший за імпорт.
7. Яка із наведених відповідей найбільш повно характеризує категорію «платіжний баланс»?
а) послуги та некомерційні платежі;
б) експорт та імпорт капіталів;
в) всі платежі та надходження від експорту та імпорту в країну;
г) експорт та імпорт товарів.
8. Платіжний баланс є активним, коли:
а) експорт товарів менше за імпорт;
б) експорт товарів перевищує їх імпорт;
в) надходження платежів менші платежів за експорт;
г) надходження платежів перевищують платежі за імпорт.
9. Рахунок поточних операцій платіжного балансу включає всі платежі за винятком:
а) товарного імпорту;
б) чистих доходів від інвестицій;
в) транспортних послуг іноземним державам;
г) змін в активах країни за рубежем;
д) чистих поточних трансфертів.
10. Що є практичним механізмом, який реалізує закономірності світового господарства та міжнародної економічної діяльності?
а) система регіональних ринків;
б) сукупність регіональних ринків та міжнародного ринку;
в) інститут міжнародного ринку.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Наведіть приклади факторних передумов МЕД України.

Факторні передумови МЕД України	
Фактори первинного порядку	Фактори вторинного порядку

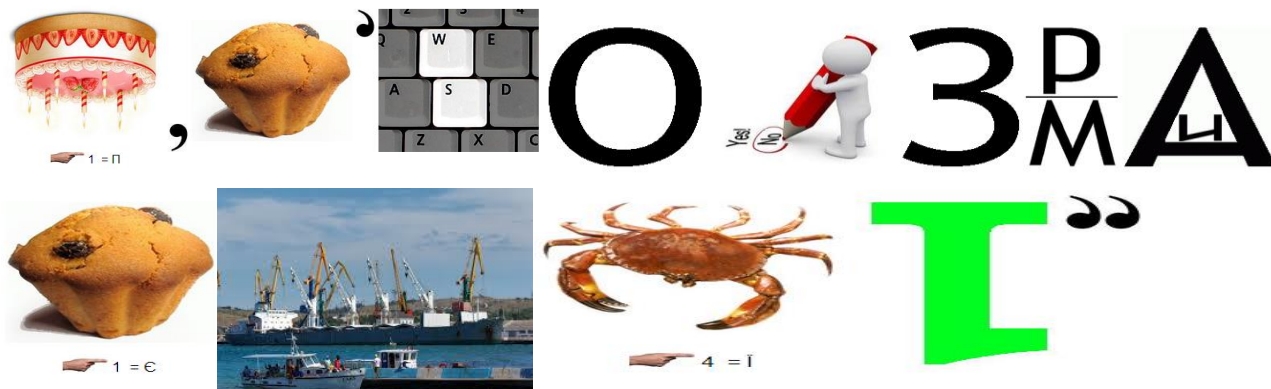
Завдання 2. Складіть логічно-структурну схему основних принципів здійснення МЕД в Україні

Для довідки:

1. Незастосування демпінгу при здійсненні МЕД.
2. Регулювання ЗЕД тільки законами України.
3. Свобода у виборі форм здійснення МЕД.
4. Гарантування права власності на результати МЕД.
5. Виключне право народу України на здійснення своєї МЕД.
6. Обов'язковість виконання суб'єктами МЕД усіх договорів та угод.
7. Добровільність участі в МЕД.
8. Рівність всіх суб'єктів перед законом, що її регламентує.
9. Заборона підзаконних актів.
10. Захист інтересів суб'єктів МЕД на території Укр. та за її межами.
11. Підпорядкування законам України.
12. Захист інтересів держави у МЕД на території Укр. та за її межами.
13. Заборона дискримінації суб'єктів МЕД з боку держави та з боку інших суб'єктів господарювання.

Завдання 3. Розгадайте ребус.

Завдання 4. Розгляньте переваги та недоліки відкритої та закритої моделі економіки.

Відкрита модель економіки	
Переваги	Недоліки

Закрита модель економіки	
Переваги	Недоліки

Завдання 5. Розгадайте кросворд (рух стрілки має будь-який напрямок тільки не по діагоналі)

К	З	І	Р	Е	І	М	У	Г	О	Д	А
О	О	М	А	Б	К	П	О	Р	Т	Т	О
Н	Б	П	О	Р	Т	К	В	Е	З	И	В
Ц	Е	С	І	Я	О	В	А	Р	И	С	Т
П	І	Д	П	Р	И	Є	М	С	Т	В	О
Р	О	Н	Т	П	Д	О	Г	О	В	А	О
П	З	Ж	О	О	Х	Б	А	А	І	Р	П
К	Е	Г	Р	Р	П	А	Р	Т	Е	К	С
О	Д	М	Г	З	Р	А	Н	Е	П	Т	П
Н	Р	У	І	Х	З	Е	З	Р	Р	Р	О
С	І	І	В	Л	Я	В	І	К	У	О	Р
О	Р	Ц	П	Н	Р	Е	Е	К	С	П	Т

1. Сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях.
2. Операції з купівлі продажу товарів і послуг.
3. Продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні
4. Продаж та вивезення за кордон раніше ввезеного товару, який не

піддавався в реекспортуючій країні ніякій обробці.

5. Ввезення товарів, послуг (іноді може вживатися стосовно капіталу, знань, технологій). В структурі імпорту виділяють також реімпорт, який також впливає на зовнішньоекономічну діяльність.

6. Ввезення раніше вивезених за кордон товарів, які не піддавались обробці, тобто це експортні операції, що не відбулись.

7. Обмін товарами, роботами чи послугами без руху грошових коштів.

8. Сукупність торгово-економічних, виробничо-господарських, науково-технічних, коопераційних, валютно-фінансових і кредитно-розрахункових відносин країни з іноземними державами.

9. Спосіб оформлення досягнутих комерційних та фінансових домовленостей між двома або більше суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземними контрагентами.

10. Договір на здачу в експлуатацію на певний період на договірних умовах надр і земельних ділянок, підприємств та інших господарських об'єктів, які належать державі або муніципальній владі.

11. Тимчасові союзи господарських незалежних фірм або організацій, що виникають з метою скоординованої підприємницької діяльності.

12. Самостійна господарська одиниця, що є юридичною особою, має певний набір виробничих факторів для виробництва і реалізації життєвих благ.

13. Обмежені території, на яких діють особливі пільгові економічні умови для іноземних і національних підприємців.

Завдання 6. Використовуючи наведені дані, складіть платіжний баланс країни та визначте сальдо балансу зовнішньої торгівлі, балансу поточних операцій, платіжного балансу.

№ п/п	Показники	Млн. дол. США
1	Експорт товарів	19650
2	Імпорт товарів	21758
3	Громадяни країни отримують дохід від іноземних інвестицій у вигляді процентних виплат з-за кордону	3621
4	Країна сплачує іноземним інвесторам дохід у вигляді процентів	1394
5	Витрати громадян даної країни на туризм	1919
6	Доходи даної країни від туризму	1750
7	Односторонні трансферти країни	2388
8	Інвестиції з-за кордону	3187
9	Інвестиції за кордон	2356
10	Надані довготермінові кредити	1818
11	Отримані короткотермінові кредити	1244
12	Позики в іноземних урядів	2181

Тема 2. Інтернаціональне співробітництво: форми та рівні. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності України

*Якщо ви не вірите в співробітництво, подивіться, що відбувається з візком, який втратив одне колесо
(Наполеон Хілл)*

Мета: розглянути форми міжнародної економічної діяльності; визначити суб'єктів міжнародної економічної діяльності України; з'ясувати рівні міжнародної економічної діяльності України; ознайомитись із законодавчою регламентацією діяльності суб'єктів міжнародної економічної діяльності.

План

1. Форми міжнародної економічної діяльності.
2. Критерії класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності.

Основні терміни і поняття

Форми міжнародної економічної діяльності; міжнародна торгівля товарами; міжнародна торгівля послугами; міжнародний рух капіталів; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародні валютно-фінансові відносини; міжнародні кредитні відносини; міжнародна міграція робочої сили; співробітництво країни з міжнародними економічними організаціями; суб'єкти міжнародної економічної діяльності; рівні суб'єктності міжнародної економічної діяльності: мікроекономічний рівень, макроекономічний рівень, між- або наддержавний рівень.

Основні теоретичні положення

1. Форми міжнародної економічної діяльності. Міжнародна економічна діяльність реалізується в комплексі численних форм співробітництва різних країн, виробничих, торговельно-комерційних контактів, які виходять за межі окремих держав (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Форми міжнародної економічної діяльності

Форми	Сутність
Міжнародна торгівля товарами	сукупний товарооборот між країнами – суб'єктами світової економіки
Міжнародна торгівля послугами	сукупність економічних відносин між країнами із надання транспортних, інформаційних, туристичних, фінансових, страхових та інших послуг
Міжнародний рух капіталів	процес транскордонного переміщення капіталів, обумовлений різною забезпеченістю країн матеріальними, фінансовими, грошовими ресурсами для створення матеріальних благ і забезпечення розширеного відтворювального процесу
Міжнародне науково-технічне співробітництво	сукупність відносин між країнами із надання науково-технічних знань на комерційній або некомерційній основі
Міжнародні валютно-фінансові відносини	сукупність економічних відносин між країнами при функціонуванні та використанні валюти у їх економічній взаємодії

Міжнародні кредитні відносини	сукупність економічних відносин між країнами із надання фінансових активів на умовах терміновості, зворотності, платності
Міжнародна міграція робочої сили	процес міждержавного переміщення робочої сили терміном більше одного року, обумовлений економічними та неекономічними причинами
Спільне розв'язання глобальних проблем розвитку	участь країни у вирішенні таких глобальних проблем світової економіки, як демографічна, продовольча, екологічна, ядерна небезпека, боротьба із тероризмом

2. Критерії класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності.

Суб'єкти, які беруть участь у міжнародній економічній діяльності, різняться своїми характером, рівнями походження та цілями (рис. 2.1).

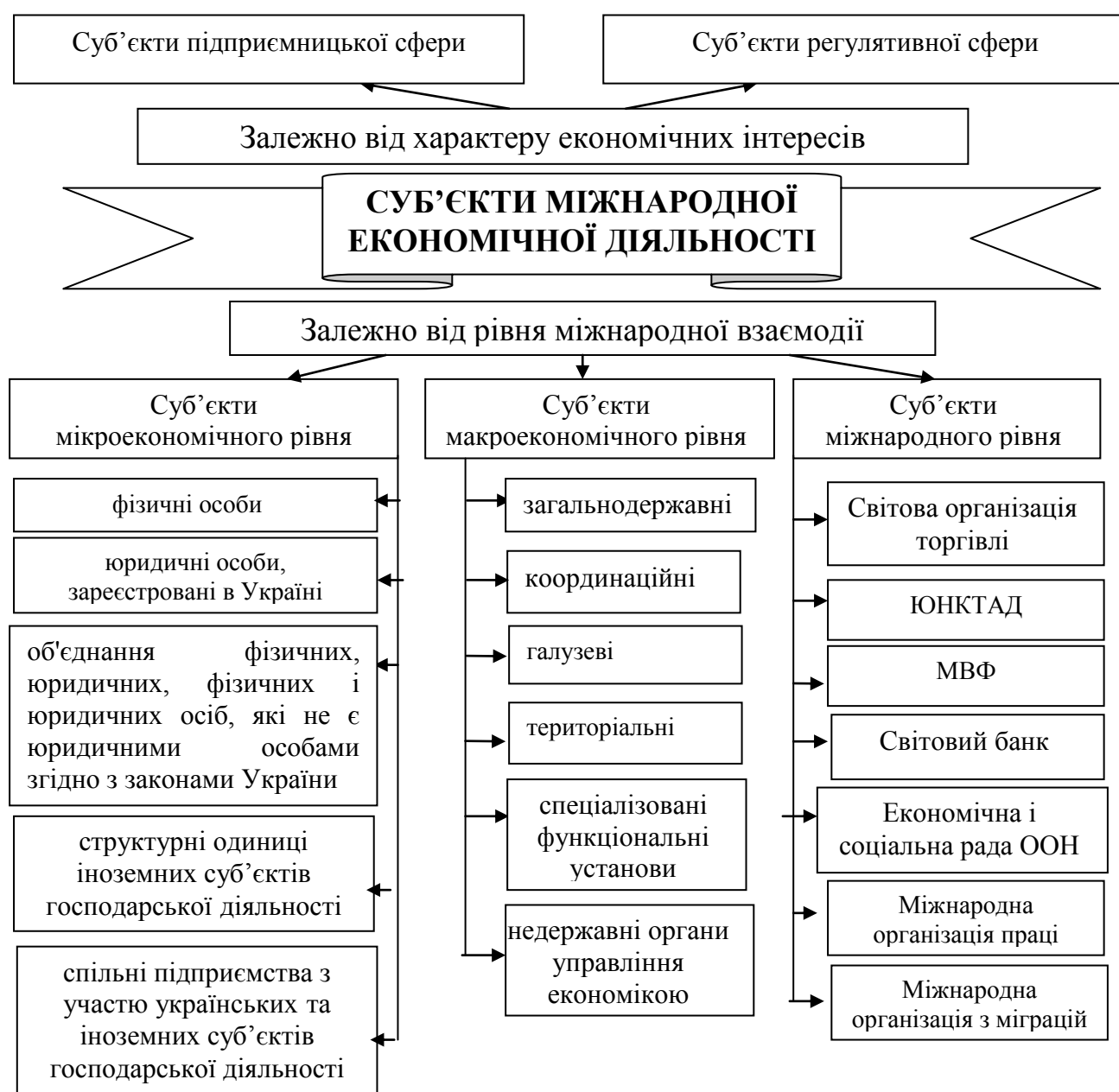

Рисунок 2.1 – Класифікація суб'єктів міжнародної економічної діяльності

Питання для самоконтролю

1. В яких формах здійснюється міжнародна економічна діяльність країни?
2. У чому сутність спільного розв'язання глобальних проблем розвитку?
3. У чому причина того, що рух капіталів і торгівлю інколи розглядають як альтернативні моделі розвитку міжнародного співробітництва?
4. Якими є основні умови та цілі міжнародного науково-технічного співробітництва для України?
5. Які критерії використовують при класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності в країні?
6. Як у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначено коло суб'єктів міжнародного співробітництва України?
7. Які цілі міжнародної економічної діяльності суб'єктів мікрорівня?
8. Які цілі міжнародної економічної діяльності суб'єктів макрорівня?
9. Які органи здійснюють роль регуляторів міжнародної економічної діяльності в Україні?
10. Які тенденції зумовлюють зростання значення наддержавних форм міжнародного економічного регулювання?

Навчальне завдання

1. Назвіть цілі міжнародної економічної діяльності на підприємницькому рівні.
2. Доведіть, що суб'єкти міжнародної економічної діяльності на макрорівні мають подвійну природу.
3. Поясніть причину зростання значення наддержавних форм міжнародної економічної діяльності в Україні.
4. Поміркуйте, чи існує різниця між поняттями «наддержавний» та «міждержавний» рівень економічної діяльності? Відповідь обґрунтуйте.
5. Назвіть основні завдання та напрями діяльності міжнародних економічних організацій.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності в будь-якій країні є ті юридичні, фізичні особи, організаційні структури, які наділені відповідною дієздатністю та правами.
2. На мікрорівні міжнародна економічна діяльність – це комплексні заходи з боку держави задля налагодження та закріплення міжнародних економічних відносин.
3. Основним цільовим призначенням інститутів макрорівня є встановлення «правил гри», адекватних режиму міжнародної економічної діяльності.
4. Національний і міжнародний режими міжнародної економічної діяльності формуються державою в особі її повноважних органів.
5. Дедалі важливішу позитивну роль відіграють міжнародні гуманітарні, екологічні організації, діяльність яких відповідає сучасним викликам загальноцивілізаційного або регіонального масштабів.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Об'єктами міжнародної економічної діяльності України є:
 - а) промислові товари, машини та обладнання;
 - б) паливно-сировинні та сільськогосподарські товари;
 - в) ноу-хау, ліцензії, транспортні послуги, послуги в галузі зв'язку, послуги банків та страхових компаній;
 - г) товар-продукт, товар-послуга, капітал, трудові ресурси.
2. Суб'єкти МЕД – це...
 - а) це об'єднання держав відповідно до міжнародного права й на основі міжнародної угоди для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній сфері;
 - б) учасники міжнародних економічних явищ і процесів, котрі здатні самостійно й активно діяти з метою реалізації своїх економічних інтересів;
 - в) сукупність інтеграційних зв'язків, які формують людське співтовариство;
 - г) це економічні організації, які формують зовнішньоекономічну політику держав світу.
3. Класифікацію суб'єктів міжнародної економічної діяльності України, проводять:
 - а) за принциповими інтересами учасників ринкових відносин;
 - б) за рівнями політики учасників ринкових відносин;
 - в) всі відповіді неправильні;
 - г) всі відповіді правильні.
4. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності визначено в Законі України:
 - а) «Про міжнародну економічну діяльність»;
 - б) «Про підприємницьку діяльність»;
 - в) «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
 - г) «Про митну справу в Україні».
5. Зазначте найбільш повний перелік суб'єктів міжнародної економічної діяльності України:
 - а) громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають відповідну правоздатність;
 - б) юридичні, фізичні особи, організаційні структури, які наділені відповідною дієздатністю та правами;
 - в) підприємства, організації та об'єднання всіх видів;
 - г) громадяни України та спільні підприємства з участю українських та іноземних суб'єктів господарської діяльності.
6. До координаційних органів регулювання міжнародної економічної діяльності України належать:
 - а) регіональні, місцеві органи влади;
 - б) Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів;
 - в) Міністерство економіки, Національний банк, Міністерство фінансів;
 - г) інститути, які у своїй діяльності керуються національними інтересами.

7. Режим найбільшого сприяння для іноземних суб'єктів ЗЕД на території України означає, що вони...
- а) зобов'язані додержуватися норм міжнародного права;
 - б) зобов'язані додержуватися норм національного законодавства;
 - в) мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж вітчизняні підприємці;
 - г) мають такі самі права, преференції та пільги, якими користуються підприємці будь-якої іншої країни, котрій наданий такий режим.
8. Розробляє та забезпечує реалізацію заходів щодо розвитку і поліпшення структури експорту та імпорту товарів (робіт, послуг):
- а) Міністерство фінансів України;
 - б) Кабінет Міністрів України;
 - в) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
 - г) Державна фіскальна служба України.
9. В Україні виділяють такі форми міжнародної економічної діяльності:
- а) міжнародна торгівля товарами, надання міжнародних послуг, транскордонний рух капіталів;
 - б) міжнародний кредит, міжнародні валютно-фінансові відносини, міжнародна міграція робочої сили;
 - в) участь у діяльності міжнародних економічних організацій, міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах;
 - г) всі відповіді правильні.
10. До основних функцій МВФ відносять:
- а) кредитування;
 - б) сприяння розвитку міжнародного валютно-фінансового співробітництва;
 - в) стабілізація грошових обмінних курсів; сприяння стабільності валют;
 - г) всі відповіді правильні.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Аргументуйте або спростуйте такі тези:

1. Міжнародні організації, об'єднуючи у своїх рамках економічний, політичний, науковий потенціал різних держав-членів, володіють великими можливостями й можуть здійснювати принциповий вплив на розвиток світової економіки. Тому їх можна визнати стратегічно важливими суб'єктами економічного розвитку. Під стратегією у даному випадку слід розуміти довгостроковий план або напрям розвитку з найважливішими установками, наприклад, з метою подолання несприятливого сьогоденного економічного стану й досягнення більш високих параметрів його розвитку.

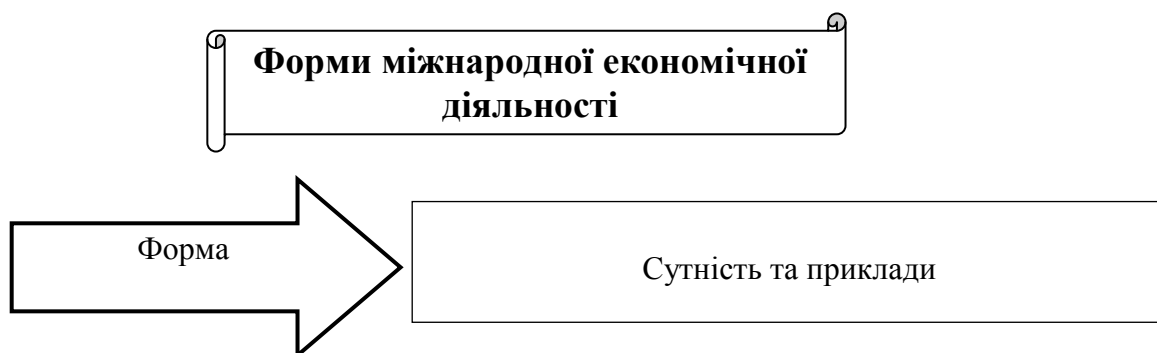
2. Вдосконалення технологій і виробництва, глобалізація і спеціалізація торгових процесів, зменшення мит, міжнародна міграція та укладення торгових союзів зазвичай розглядаються як заходи, що позитивно впливають на міжнародну торгівлю, стимулюють економічний розвиток і зростання ВВП. Водночас питання, які країни в результаті більше виграють від глобалізації та вільної торгівлі, залишається відкритим.

3. Міжнародній торгівлі належить вирішальна роль серед інших форм міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку світової економіки. В умовах трансформації ринкової економіки України зовнішня торгівля є чи не найважливішим засобом наповнення державного бюджету.

Завдання 2. Приведіть у відповідність.

	Форми		Сутність
1	Міжнародний рух капіталів	А	сукупний товарооборот між країнами – суб'єктами світової економіки
2	Міжнародне науково-технічне співробітництво	Б	сукупність економічних відносин між країнами із надання транспортних, інформаційних, туристичних, фінансових, страхових та інших послуг
3	Міжнародна торгівля послугами	В	процес транскордонного переміщення капіталів, обумовлений різною забезпеченістю країн матеріальними, фінансовими, грошовими ресурсами для створення матеріальних благ і забезпечення розширеного відтворювального процесу
4	Міжнародна торгівля товарами	Г	сукупність відносин між країнами із надання науково-технічних знань на комерційній або некомерційній основі
5	Міжнародні валютно-фінансові відносини	Д	сукупність економічних відносин між країнами при функціонуванні та використанні валюти у їх економічній взаємодії
6	Міжнародна міграція робочої сили	Е	сукупність економічних відносин між країнами із надання фінансових активів на умовах терміновості, зворотності, платності
7	Міжнародні кредитні відносини	Є	процес міждержавного переміщення робочої сили терміном більше одного року, обумовлений економічними та неекономічними причинами

Завдання 3. Побудуйте структурно-логічну схему форм міжнародної економічної діяльності. Наведіть приклади.

Завдання 4. Прокоментуйте вислів:

1. «Підприємець – революціонер в економіці. Прибуток для нього – лише символ успіху. Головне – вступити на незвіданий шлях там, де закінчується звичний порядок». (Й. Шумпетер). У чому головний зміст цього вислову? Чи можна його застосувати до міжнародного співробітництва?

2. «Економіка України вимагає докорінної технологічної і технічної модернізації промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту та переорієнтації на вищі світові стандарти з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Для цього необхідне максимально ефективне використання форм міжнародних економічних відносин» (В.Г.Федоренко). Прокоментуйте вислів. Які форми міжнародних економічних відносин сприятимуть вирішенню цього питання?

Завдання 5. Визначте повноваження органів (суб'єктів макрорівня).

<i>Суб'єкт</i>	<i>Функції</i>
1. Верховна Рада	А. Забезпечує в межах своїх повноважень захист економічних прав і законних інтересів України, суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності
2. Кабінет Міністрів України	Б. Здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України.
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	В. Вивчає валютно-фінансові умови міжнародного співробітництва України, здійснює регулювання валютних резервів держави
4. Міністерство фінансів	Г. Надання інформаційних та довідкових послуг, інформування про можливості міжнародного співробітництва
5. Національний банк України	Д. Визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики.
6. Державна фіскальна служба України.	Е. Здійснює операції в іноземній валюті в Україні та за кордоном,
7. Обласні управління зовнішніх економічних зв'язків	Є. Виконує регуляторні та реєстраційно-дозвільні функції у сфері експорту, імпорту товарів, робіт, послуг
8. Торгово-промислова палата України	Ж. Виступає основним джерелом оперативного регулювання міжнародної економічної діяльності
9. Президент України	З. Представляє інтереси держави в інших центральних банках, міжнародних банках та інших кредитно-фінансових установах.
	І. Надання практичної допомоги підприємцям під час проведення торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках
	К. Контроль за перетином товарами українських кордонів.
	Л. Здійснюють контроль та регулювання міжнародного співробітництва на певних територіях
	М. Вживає заходів щодо врегулювання торговельних спорів та захисту інтересів суб'єктів господарювання України в антидемпінгових розслідуваннях
	О. Розробляє та впроваджує фінансову політику держави

Тема 3. Україна в міжнародній торгівлі товарами: загальний режим. Експортно-імпортна діяльність України.

Міжнародна торгівля – торгівля між країнами, яка складається із ввозу (імпорту) товарів і послуг та їх вивозу (експорту). В її основі лежить міжнародний поділ праці (Мочерний С.В.)

Мета: розглянути сутність міжнародної торгівлі товарами та її концепції; ознайомитись з формами міжнародної торгівлі; проаналізувати стан міжнародної торгівлі в Україні; розкрити факторні передумови міжнародної торгівлі України; пояснити особливості торгівлі товарами України з регіонами світу; виявити вплив міжнародної торгівлі на розвиток національної економіки.

План

1. Торгівля товарами в системі міжнародної економічної діяльності.
2. Міжнародна купівля-продаж товарів.
3. Поняття та форми товарообмінних операцій.

Основні терміни і поняття

Спеціалізація, експортний потенціал, міжнародна торгівля товарами, експорт товарів, імпорту товарів, товарна структура, недобросовісна конкуренція, географія зовнішньої торгівлі, державна політика регулювання міжнародної торгівлі, зустрічна торгівля або товарообмінні операції, бартер, торговельні компенсаційні операції, компенсаційні угоди, зустрічні закупівлі, авансові закупівлі, угода типу «офсет», угода типу «свіч», викуп застарілої продукції, операції з давальницькою сировиною, толінг, промислові компенсаційні операції, угоди про експлуатаційну компенсацію.

Основні теоретичні положення

1. Торгівля товарами в системі міжнародної економічної діяльності. Формування ефективної відкритої економіки передбачає розвиток торгового співробітництва з усіма сусідніми державами, країнами, які належать до різних регіонів світу. Міжнародна торгівля – специфічна сфера, що об'єднує зовнішньоторговельні сектори національних економік. Вона пов'язана з світовим ринком і регулюється міжнародними економічними організаціями.

У сучасних умовах у міжнародній торгівлі приймають участь всі суб'єкти світового господарства. В її основі лежить міжнародний поділ праці. Розвиток міжнародної спеціалізації виробництва та поглиблення вищезазначеного розподілу праці (у виді загального, часткового та одиничного) породжує різноманітність форм і напрямків міжнародної торгівлі.

Форми міжнародної торгівлі можна систематизувати у трьох напрямках, коли критеріями визначення форм є регулювання, предмет торгівлі, взаємодія суб'єктів міжнародної торгівлі (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Систематизація форм міжнародної торгівлі

Виграш від міжнародної торгівлі та ефективність її здійснення оцінюється за допомогою низки показників, що дає змогу отримати інформацію про загальний стан міжнародної торгівлі та уявити місце окремої країни в системі світових господарських зв'язків. Велику кількість показників, що характеризують міжнародну торгівлю, можна систематизувати за наступними ознаками: показники обсягів, показники структури, показники динаміки, показники результатів.

2. Міжнародна купівля-продаж товарів. При міжнародних операціях з купівлі-продажу товарів експорт та імпорт здійснюються, як правило, у чистому вигляді, оскільки у міжнародному контракті сторона виступає або продавцем-експортером, або покупцем-імпортером товару, що є предметом відповідного контракту. Здійснюються і змішані трансакції, які пов'язані з подвійною роллю суб'єктів торгівлі та з більш ніж одним географічним вектором руху товарів. Таким чином, можна виокремити такі види операцій купівлі-продажу товарів: експорт; імпорт; реекспорт; реімпорт.

Умови та результати експортної діяльності країни значною мірою визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі та інших форм співробітництва за її участю. Адже експортний потенціал не тільки визначає можливості держави в цілому та окремих суб'єктів господарювання закуповувати товари по імпорту, а й прямо чи опосередковано впливає на усі інші форми національної участі в міжнародній економічній діяльності.

Імпорт забезпечує для виробничих та індивідуальних споживачів, а також для країни, до якої ввозяться товари, цілий ряд додаткових порівняно з автаркічною ситуацією переваг та можливостей.

Україна традиційно виступає активним учасником міжнародної торгівлі в товарно-грошовій формі, зокрема у вигляді експортної, імпортної, реекспортної та реімпортної діяльності. До цього її спонукають особливості національної економіки, спеціалізації, а також цілі динамізації розвитку, підвищення життєвих стандартів, забезпечення кращих умов інтеграції до світової системи господарства. Україна бере участь у міжнародній торгівлі відповідно до історично сформованої моделі виробництва. Наявність потужної металургійної галузі, хімічної, текстильної промисловості, ряду інших міжнародно конкурентних галузей промисловості та сировинного, сільського господарства визначають характер експортної спеціалізації України. Разом з тим, на сьогодні для України є дуже актуальною проблема зростання обсягів експорту промислової продукції, зокрема судно-, літако-, машинобудування, чорної металургії, хімічної промисловості. В структурі імпорту доцільним є збільшення питомої частки високотехнологічних товарів, ноу-хау. Заходи щодо стимулювання експортної та оптимізації імпортної діяльності об'єктивно спрямовані на зниження собівартості продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності.

3. Поняття та форми товарообмінних операцій. Товарообміном у вузькому розумінні називають таку торгівлю, яка здійснюється без використання грошових інструментів (останні можуть використовуватися лише

як засоби оцінки вартості, але не засобу платежу). Виділяють три основні форми товарообмінних операцій (зустрічної торгівлі):

- бартерні операції;
- торговельні компенсаційні операції;
- промислові компенсаційні операції.

Бартерна операція – це обмін певного товару (товару у певній кількості або товарної партії) на інший товар без використання грошової форми розрахунків відповідно до принципу вартісної еквівалентності обмінюваної продукції.

Відповідно до даного визначення, а також до практики укладання бартерних угод можна навести такі характерні ознаки бартерної операції: підписання сторонами єдиного контракту, в якому обумовлено кількість або вартість товарів, які підлягають обміну; відсутність грошової форми розрахунків між контрагентами, незалежно від того, містилися в контракті між ними чи ні грошові оцінки обмінюваних товарів; 100%-ве взаємне покриття зустрічними поставками, внаслідок чого немає необхідності в компенсаційних грошових доплатах; практична одночасність виконання зустрічних поставок.

Торговельні компенсаційні операції – це товарообмін, за якого контрагенти здійснюють взаємні поставки кількох товарів (товарних партій). Відмінністю цього виду операцій від бартеру є включення в операції обміну відразу кількох товарів (товарних партій) з кожного боку. Крім того є можливість використання грошової форми розрахунків або компенсації у тих випадках, коли товарні цінності з однієї сторони не повністю покривають вартість поставки з іншої сторони. До торговельних компенсаційних операцій відносяться: компенсаційні угоди, зустрічні закупівлі, авансові закупівлі, угоди типу «офсет», угоди типу «свіч», викуп застарілої продукції, поставки на комплектацію, операції з давальницькою сировиною.

Промислові компенсаційні операції – це поставки з однієї країни до іншої машин та обладнання, будівництво промислових об'єктів і передання технологій, які оплачуються зворотними поставками товарів, виготовленими з їх використанням. Формами цих операцій є: операції «бай-бек», угода про експлуатаційну компенсацію, договір цесії (переуступлення права власності на кінцеву продукцію). Переваги таких операцій полягають у доступі до сировинних ресурсів, ринків технологічної продукції та будівельно-монтажних послуг.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність операцій купівлі-продажу товарів та якими є її різновиди?
2. Що таке реекспорт і реімпорт?
3. Які переваги використання різних форм міжнародної торгівлі?
4. Які основні типи зовнішньоторговельної політики існують у міжнародній практиці?
5. У чому полягає сутність тарифного регулювання міжнародної торгівлі?
6. Які показники характеризують стан зовнішньої торгівлі?

7. Які основні галузеві та геополітичні пріоритети розвитку української міжнародної торгівлі?
8. Що відрізняє бартерні операції від компенсаційних угод?
9. Які переваги зустрічних операцій у товарній торгівлі й ускладнення при їх реалізації?
10. Що таке промислові компенсаційні операції?

Навчальне завдання

1. Охарактеризуйте специфіку експортного потенціалу України.
2. Визначте основні структурні компоненти вітчизняного імпорту.
3. Охарактеризуйте системний взаємозв'язок між експортною та імпоротною складовими міжнародної торгівлі України.
4. Визначте природу міжнародних товарообмінних операцій.
5. Назвіть основні види міжнародних товарообмінних операцій.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Міжнародна торгівля товарами, як найстаріша форма міжнародної економічної діяльності, у процесі своєї еволюції відобразила всі значущі особливості розвитку виробництва, соціально-економічного прогресу.
2. Світова організація торгівлі (СОТ) – це найбільша міжнародна торгова організація, яка покликана регулювати стосунки учасників організації в сфері міжнародної торгівлі на основі пакету угод.
3. Експорт – ввезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, в т.ч. виключних прав на них, з митної території країни за кордон без зобов'язання їх зворотного вивезення.
4. Зустрічна торгівля – зовнішньоторговельна операція, при здійсненні якої в єдиному зовнішньоекономічному договорі (контракті) фіксуються обов'язки партнерів зробити повний або частково збалансований обмін товарами.
5. Компенсаційні угоди означають обмін товарів відповідно до товарних списків, які готуються контрагентами.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Імпорт – ...
 - а) це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні;
 - б) це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу.
2. Експорт – ...
 - а) це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні;
 - б) це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу.

2. Що не відноситься до первинних факторних передумов для міжнародної торгівлі країни?
- а) ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки;
 - б) забезпеченість робочою силою;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу;
 - г) характер робочої сили.
4. Що не відноситься до вторинних факторних передумов для міжнародної торгівлі країни?
- а) історично сформований профіль національного виробничого комплексу;
 - б) забезпеченість робочою силою;
 - в) характер робочої сили;
 - г) суб'єктивні (нехай і об'єктивно зумовлені) рішення щодо розвитку тих або інших видів виробництва.
5. До групи природно-географічних факторів належить:
- а) різниця у величині території країн, що співпрацюють;
 - б) різниця у чисельності населення;
 - в) географічне розташування;
 - г) нерівномірність кліматичних умов;
 - д) всі відповіді правильні.
6. Транскордонний обмін товарами на еквівалентній основі згідно з конкретними цілями та умовами реалізації угод це:
- а) торговельні компенсаційні операції;
 - б) міжнародна торгівля;
 - в) міжнародні товарообмінні операції;
 - г) бартер.
7. До форм торговельних компенсаційних операцій належать:
- а) компенсаційні угоди;
 - б) зустрічні закупівлі;
 - в) авансові закупки;
 - г) всі відповіді правильні.
8. Предметами демпінгового вивезення з території України є:
- в) продукція чорної металургії;
 - б) предмети побутової хімії;
 - в) продукти харчування;
 - г) всі відповіді правильні.
9. Зобов'язання експортера закупити товари в країні імпортера на певну обумовлену суму :
- а) бай-бек;
 - б) бартер;
 - в) зустрічні закупівлі;
 - г) авансові закупки.
10. Який вид торгівлі широкою використовують виробники і споживачі автомобілів, комп'ютерів, сільськогосподарської техніки?
- а) операції з давальницькою сировиною;
 - б) бартер;

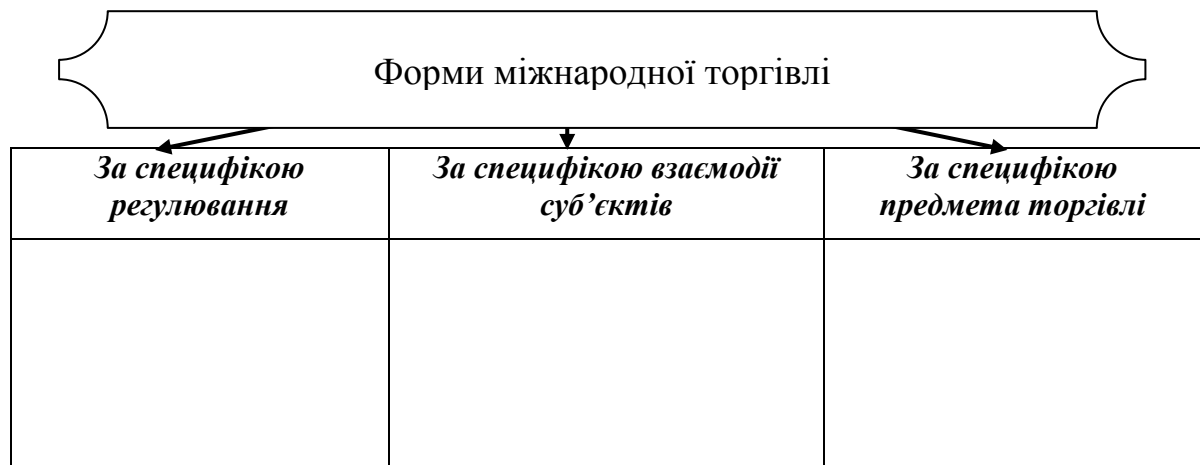
- в) толінг;
г) викуп застарілої продукції.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Система міжнародної торгівлі увійшла в період змін та випробувань. Тенденції протекціонізму, втома від глобалізації та активний розвиток нових гравців загрожують нинішньому порядку. Однак в еру нових викликів формуються і нові правила, які дають поштовх для подальшого розвитку. Висловіть свою точку зору, яким буде майбутнє міжнародної торгівлі.

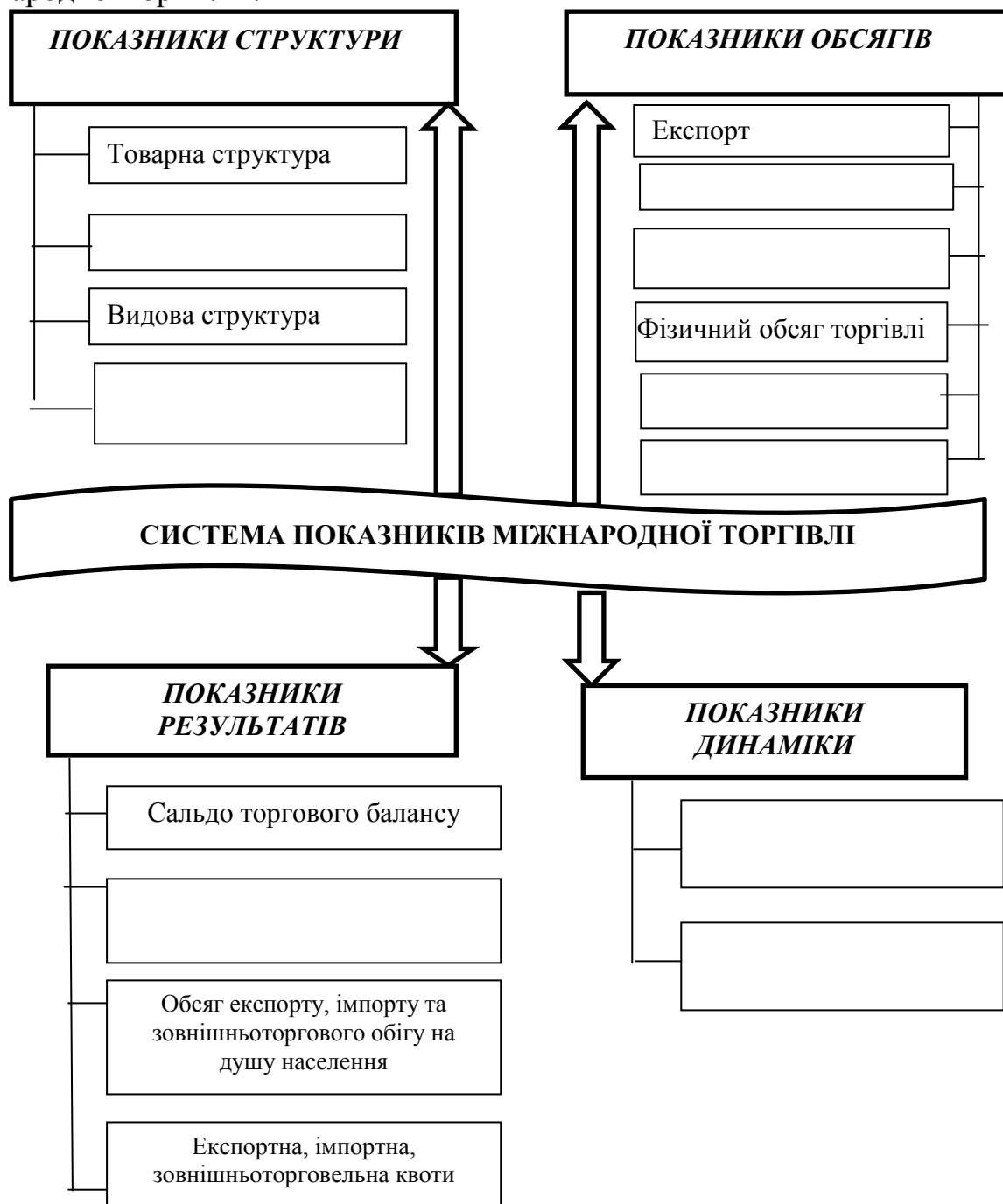
Завдання 2. Охарактеризуйте сутність форм міжнародної торгівлі.

Завдання 3. На сьогоднішній день на стан міжнародної торгівлі впливає цілий комплекс чинників, які наведено на рисунку. Наведіть приклади їх впливу.

Завдання 4. Завершіть структурно-логічну схему «Показники міжнародної торгівлі».

Завдання 5. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте зовнішньоторговельну діяльність України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні зміни тенденцій у географічній та товарній структурах зовнішньої торгівлі України, зокрема дайте відповіді на запитання:

1. Які країни світу є головними торговельними партнерами України у зовнішньоекономічних операціях?
2. Які обсяги та динаміка продажів із головними зовнішньоторговельними партнерами України?

3. Які види товарів переважають у товарній структурі експорту українських товарів?
4. Які види товарів переважають у товарній структурі імпорту в Україну?
5. Які обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України ?
6. Які чинники вплинули на зрушення в географічній та товарній структурі зовнішньоторговельної діяльності України?

Завдання 6. Міркуємо та аналізуємо.

1. «Товарообмінні операції, або зустрічна торгівля, за своєю сутністю є таким поєднанням експорту й імпорту товарів, за якого в єдиних угодах у контрагентів виникають зобов'язання щодо взаємної закупівлі товарів. Значущість товарообмінних операцій для України пов'язана з особливостями водночас перехідного та кризового етапу її розвитку, яким, власне, і став початковий період незалежного існування держави». Про що йдеться?

2. Причинами, що обумовили міжнародний безгрошовий товарообмін з участю українських господарських організацій, переважно у формі бартеру, в 90-х роках були нестабільність фінансової системи країни, занадто жорстка монетарна політика, яка призвела до дефіциту обігових коштів у підприємств. Чи означає це, що поширення товарообмінних операцій – виключно супутня риса транзитивних, погано врегульованих, кризових економік.

3. Спроби оцінити обсяги зустрічної торгівлі здійснюються різними експертними агентствами та фахівцями, і за даними деяких із них, частка натурального товарообміну в загальному обсязі світової торгівлі зростала з 2 % до приблизно чверті на початку 80-х років, досягнувши нині близько 50 %. Інші експерти дають більш помірні оцінки ваги зустрічної торгівлі в сучасних експортно-імпортних операціях, вважаючи, що вона становить до третини таких операцій. Як Ви вважаєте, чому важко підрахувати реальні обсяги зустрічної торгівлі?

Завдання 7. Заповніть таблицю.

Характерні ознаки бартерної операції	Переваги бартерних операцій	Недоліки бартерних операцій

Завдання 8. Проаналізуйте Інтернет-публікації та дайте відповіді на питання:

1. Які мотиви та переваги толінгових операцій?
2. Що на вашу думку стримує розвиток толінгових операцій в Україні?
3. Яких заходів варто вживати для розвитку толінгових операцій в Україні?

4. Що саме стимулюватиме національних виробників до процесу укладання толінгових угод?

Публікації:

1. Лазоренко Т.В., Корольова С.Г. Економічна сутність, переваги та недоліки реалізації толінгових операцій в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 29 (68). 2018. № 6. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_6/17.pdf

2. Терновський В.О. Причини використання давальницьких операцій та їх вплив на економічний розвиток України. *Ефективна економіка*. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2386>

3. Богомазова К.К. Сутність операцій з давальницькою сировиною та їх значення. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2182>

4. Ананська М.О., Мостова І.В. Поняття, класифікація та проблемні питання обліку операцій з давальницькою сировиною. Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». Одеса, 2018. URL: <https://economics.opu.ua/files/science/oblik/2018/tezy.pdf>

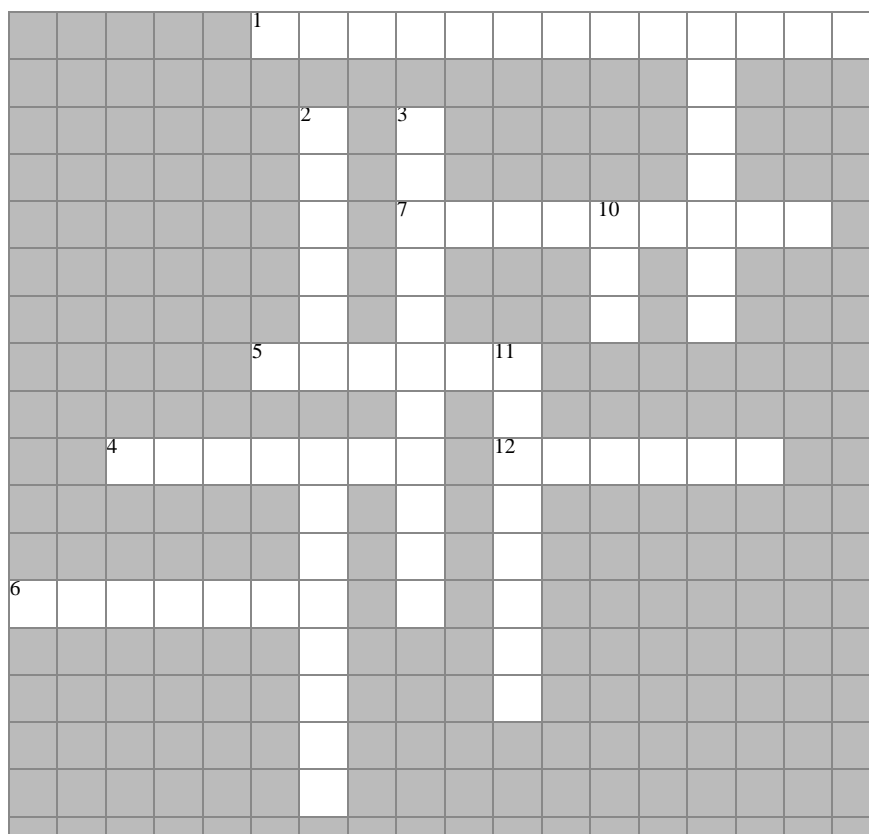
Завдання 9. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Роль, цілі та види вільних економічних зон.
2. Яким Ви бачите майбутнє України у світовій економіці?
3. Які види товарів Україна буде імпортувати (експортувати) в майбутньому?
4. Фактори та переваги міжнародного розподілу праці.

Завдання 10. Визначте, що із переліченого відноситься до: а) торговельних компенсаційних операцій, б) промислових компенсаційних операцій.

Вид угоди	а), б)
1. Операції «бай-бек»	
2. Зустрічні закупівлі	
3. Угоди типу «свіч»	
4. Поставки на комплектацію	
5. Договір цесії	
6. Угода про експлуатаційну компенсацію	
7. Бартер	
8. Компенсаційні угоди	
9. Викуп застарілої продукції	
10. Авансові закупівлі	
11. Угоди типу «офсет»	
12. Операції з давальницькою сировиною	

Завдання 11. Розгадайте кросворд

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
<p>1. Процес встановлення цін на товари та послуги.</p> <p>4. Сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об'єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів тощо є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці.</p> <p>5. Прямий безгрошовий обмін товарами або послугами.</p> <p>6. Продаж товарів за цінами, нижчими від контрактних на міжнародних товарних ринках, за умови, що низький рівень ціни не зумовлюється відповідним рівнем витрат на виробництво цього товару.</p> <p>7. Продаж та вивезення до іншої країни товарів, які раніше були завезені ззовні, без їхнього перероблення.</p> <p>12. Ввезення з-за кордону товарів, послуг, технологій, капіталу, цінних паперів для реалізації та застосування на внутрішньому ринку.</p>	<p>1. Грошова одиниця, що використовується як засіб розрахунку в торгових операціях.</p> <p>2. Перша теорія міжнародної торгівлі.</p> <p>8. Вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення.</p> <p>9. Процес обміну товарами, послугами, цінностями і грошима.</p> <p>10. Міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням.</p> <p>11. Ввезення раніше вивезених за кордон товарів, які не піддавались обробці, тобто це експортні операції, що не відбулись.</p>

Тема 4. Міжнародний контракт. Інкотермс – інструмент міжнародної торгівлі.

«Договір дорожче за гроші»
(народне прислів'я)

Мета: розглянути сутність міжнародного контракту; з'ясувати структуру міжнародного контракту; ознайомитись з системою платежів у міжнародному контракті; розглянути застосування міжнародних комерційних умов «Інкотермс-2010»; визначити роль міжнародних комерційних умов Інкотермс в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.

План

1. Поняття міжнародного контракту та його структура.
2. Система платежів в міжнародному контракті.
3. Поняття Інкотермс – базисних умов контрактів. Класифікація умов Інкотермс.

Основні терміни і поняття

Міжнародний контракт, контрагент, преамбула, санкція, предмет контракту, арбітраж, форс-мажор, маркування, специфікація, додаток до контракту, інвойс, вантажно-митна декларація, митне оформлення, митне очищення, момент передачі відповідальності, основний перевізник, фрахтування, страхування, міжнародні розрахунки, готівковий платіж, авансовий платіж, платіж у кредит, акредитив, інкасо, чисте інкасо, документарне інкасо, чек, вексель.

Основні теоретичні положення

1. Поняття міжнародного контракту та його структура. Міжнародний контракт – офіційна угода між сторонами, що перебувають у різних країнах, на поставки товарів і послуг, яка обумовлює права й обов'язки сторін (контрагентів). Головним змістом міжнародного контракту є перелік якісних та кількісних параметрів, які характеризують товарні поставки, а також визначення фінансових зобов'язань покупця перед продавцем, які він повинен виконати (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 Структура міжнародного контракту

<i>Складова контракту</i>	<i>Зміст</i>
Преамбула контракту	вступна частина контракту, яка містить юридичні назви сторін, посилання на місце та дату підписання контракту.
Предмет контракту	констатація виду угоди, найменування товару, його характеристики, номенклатурної належності чи асортименту.
Кількість товару	цифрове вираження обсягу поставки товару із зазначенням одиниці виміру та використовуваної системи мір та ваг.
Якість товару	визначення сукупності характеристик і властивостей товару, які обумовлюють його здатність задовольняти ті або інші споживчі (індивідуально-побутові або виробничі) потреби покупця.
Базисні умови контракту	посилання на конкретну модель розподілу обов'язків між продавцем та покупцем щодо здійснення перевезень, найму перевізника, страхування, оформлення документації тощо.

Транспортні умови	визначають вид транспорту, обов'язки щодо швидкості завантажувальних та розвантажувальних робіт, компенсації за затримки, характер відносин між контрагентами та перевізником.
Ціна товару	може встановлюватися залежно від характеру товару й від практики, що склалася у процесі торгівлі даним товаром.
Термін поставки	вказівка на дату, місяць, квартал та рік поставки товарів.
Умови платежу	визначення терміну, способу, засобів та форми здійснення платежу.
Пакування	визначення характеру тари та упаковки, як внутрішньої, так і зовнішньої.
Здавання і приймання товару	процедура фізичного передання товару, яке супроводжується відповідними формальними діями та документальним оформленням.
Гарантії виконання контракту та обслуговування	умови, згідно з якими продавець може брати зобов'язання як щодо якості поставленого товару, так і щодо підтримки його функціональних якостей протягом певного (гарантійного) часу.
Обставини нездоланної сили (форс-мажорні)	констатація умов, за яких можливими є перенесення термінів виконання контракту або часткове чи повне звільнення сторін від контрактних зобов'язань.
Санкції за порушення умов контракту	положення про характер і розміри компенсацій, штрафів за порушення термінів, поставку неякісної продукції, некомплектну та кількісно неповну поставку, а також порушення
Арбітраж	вказівка на арбітражну інстанцію, котра розглядатиме суперечки між сторонами, які сторонам не вдасться врегулювати договірним способом.

2. Система платежів в міжнародному контракті. Сучасна світова економіка характеризується значною інтегрованістю. У зв'язку з цим стає поширеною співпраця між суб'єктами підприємництва, розташованими у різних країнах. Одним з основних моментів у здійсненні зовнішньоекономічних договорів є взаєморозрахунки між сторонами – резидентами різних країн, які через їх специфіку прийнято називати міжнародними розрахунками.

Економічний зміст міжнародних розрахунків полягає в тому, що вони є органічною складовою сфери міжнародного обміну і конкретно проявляються у відносинах юридичних і фізичних осіб різних країн з приводу грошового відшкодування вартості, отриманих товарів та послуг. На практиці основні суб'єкти міжнародних розрахунків вступають у певні відносини, пов'язані із рухом товарно-розпорядчих документів і операційним оформленням платежів.

Суб'єктами міжнародних розрахунків є експортери, імпортери і банки, які вступають у відносини, пов'язані з рухом товаророзпорядчих документів та операційним оформленням платежів. Провідну роль у міжнародних розрахунках відіграють великі банки.

У сучасній міжнародній економіці діє розгалужена система способів, форм і засобів платежів, що і формують цілісний, гнучкий і ефективний механізм розрахунків (Рис. 4.1).

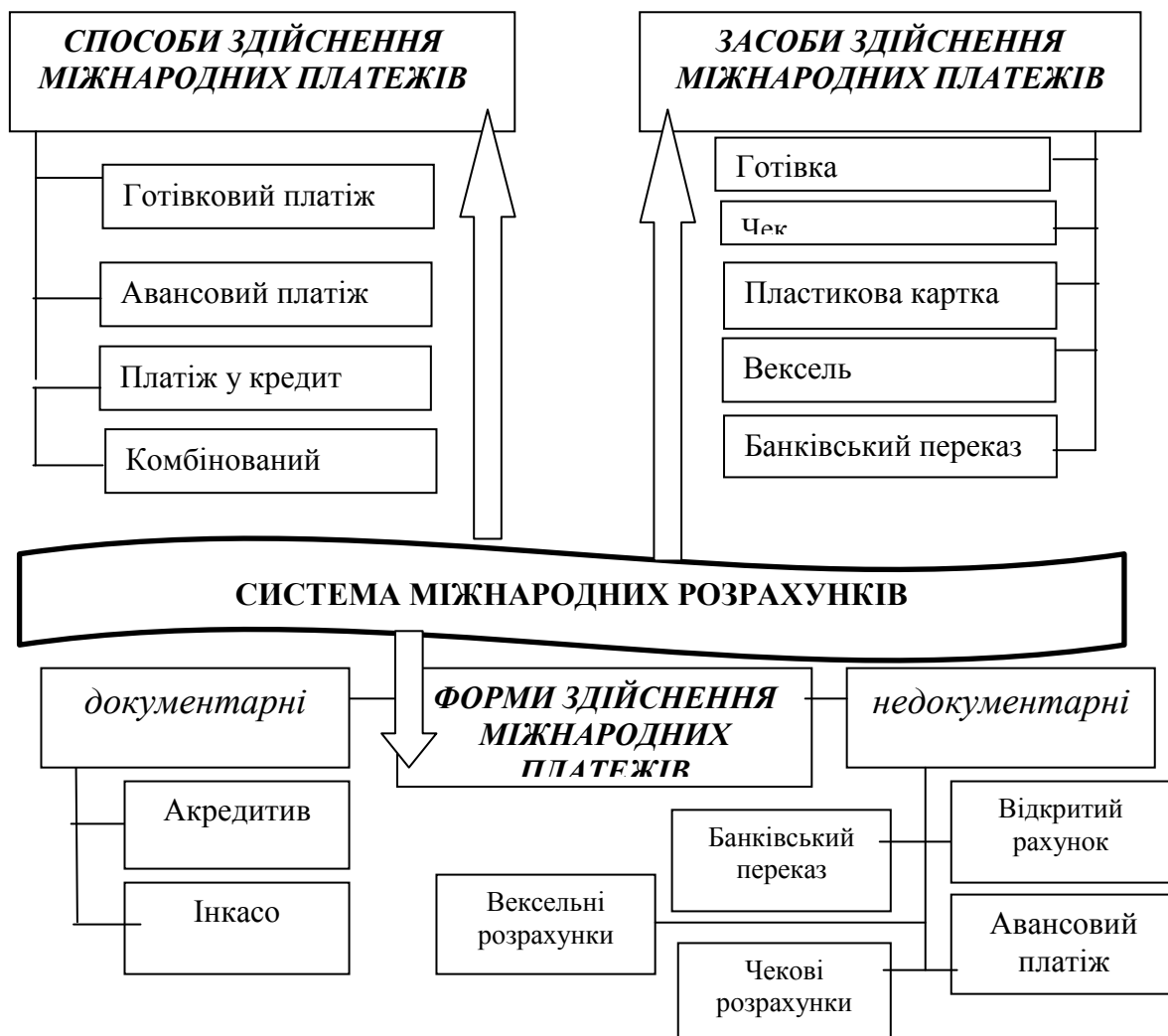

Рисунок 4.1 – Механізм міжнародних розрахунків

Правильний вибір форм розрахунків дає змогу контрагентам зменшувати витрати та ризики невиконання протилежною стороною своїх зобов'язань за контрактом.

3. Поняття Інкотермс – базисних умов контрактів. Класифікація умов Інкотермс. Для спрощення та забезпечення гарантій передконтрактного та після контрактного процесу і взагалі для досягнення господарських інтересів суб'єктів комерційної угоди, а також для упорядкування і подолання труднощів, пов'язаних з відмінностями в торговельній практиці окремих країн, Міжнародною торговою палатою в Парижі видаються правила тлумачення найпоширеніших понять під назвою «Міжнародні комерційні терміни» (скорочено – «Інкотермс»; Incoterms – International Commercial Terms).

Інкотермс містить перелік і опис факультативних правил – своєрідних варіантів здійснення договірних поставок, пряме посилання на які є підставою застосування тієї або іншої контрактної моделі. Ці варіанти або базисні умови контрактів, які розміщуються за принципом зростання зобов'язань продавця, регулюють відносини між продавцем і покупцем, які стосуються численних специфічних способів доставки товарів від першого до другого (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 – Інкотермс 2010

E	Категорія E	Відвантаження
EXW	перевезення будь-яким видом транспорту	Франко завод (... назва місця) EX Works (... named place)
F	Категорія F	Основне перевезення не оплачено продавцем
FCA	перевезення будь-яким видом транспорту	Франко перевізник (... назва місця) Free Carrier (... named place)
FAS	морські та внутрішні водні перевезення	Франко вздовж борту судна (... назва порту відвантаження) Free Alongside Ship (... named port of shipment)
FOB	морські та внутрішні водні перевезення	Франко борт (... назва порту відвантаження) Free On Board (... named port of shipment)
C	Категорія C	Основне перевезення оплачено продавцем
CFR	морські та внутрішні водні перевезення	Вартість і фрахт (... назва порту призначення) Cost and Freight (... named port of destination)
CIF	морські та внутрішні водні перевезення	Вартість, страхування і фрахт (... назва порту призначення) Cost, Insurance and Freight (& hellip ; named port of destination)
CIP	перевезення будь-яким видом транспорту	Перевезення і страхування оплачені до (... назва місця призначення) Carriage and Insurance Paid To (& hellip ; named place of destination)
CPT	перевезення будь-яким видом транспорту	Перевезення оплачена до (... назва місця призначення) Carriage Paid To (... named place of destination)
D	Категорія D	Доставка
DAT	перевезення будь-яким видом транспорту	новий! Поставка на термінал (... назва терміналу) new! Delivered At Terminal (... named terminal of destination)
DAP	перевезення будь-яким видом транспорту	новий! Поставка в пункті (... назва пункту) new! Delivered At Piont (... named point of destination)
DDP	перевезення будь-яким видом транспорту	Поставка з оплатою мита (... назва місця призначення) Delivered Duty Paid (... named place of destination)

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає призначення міжнародного договору (контракту)?
2. Які обов'язкові умови передбачаються міжнародним контрактом?
3. Чим відрізняються обов'язкові умови контракту від додаткових?
4. Які основні форми розрахунків використовуються в міжнародній комерційній практиці?
5. Чому акредитивна форма платежу вимагає найбільш активної участі банків у здійсненні розрахунків і спрямована, головним чином, на захист інтересів продавця?
6. Які переваги та недоліки інкасової форми розрахунків для експортерів та імпортерів?
7. Які переваги та недоліки акредитивної форми розрахунків для експортерів та імпортерів.
8. Яку сферу міжнародної торгівлі регламентують Інкотермс?

9. За яким принципом сформовано перелік груп та видів Інкотермс?

Навчальне завдання

1. Назвіть та охарактеризуйте основні елементи міжнародного контракту.
2. Охарактеризуйте основні види цін міжнародних контрактів.
3. У поясненнях до термінів СРТ і СІР сказано, що ризик переходить від продавця до покупця при поставці товару першому перевізникові. Поясніть, хто є «першим перевізником».
4. Поясніть, чи зобов'язаний продавець згідно терміна EXW надавати допомогу покупцеві при завантаженні товару.
5. Поміркуйте, яка причина прийняття рішення про зниження кількості умов в Інкотермс 2010 у порівнянні з Інкотермс 2010.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. До обов'язкових умов контракту належать: предмет договору, якість та кількість, базисні умови поставки, ціна, гарантії, умови платежу, страховка, юридична адреса та підписи сторін.
2. Преамбула контракту – констатація виду угоди, найменування товару, його характеристики, номенклатурної належності чи асортименту.
3. Міжнародні розрахунки – це система організації, регулювання та здійснення платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, підприємствами і громадянами різних країн.
4. Авансовий платіж передбачає виплату покупцем продавцю погодженої в контракті суми в рахунок платежу до передачі товару в його розпорядження або до початку виконання замовлення.
5. Умова поставки «FOB» означає, що продавець виконав свої зобов'язання щодо поставки товару в момент, коли останній перетнув борт судна в узгодженому сторонами порту відвантаження. Таким чином, ризик втрати або пошкодження товару переходить від продавця до покупця саме в цей момент.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Що відображається у розділі «Предмет контракту»?
 - а) назва товару та його характеристика;
 - б) кількість товару;
 - в) якість товару;
 - г) ціна товару.
2. У преамбулі зовнішньоторговельного контракту зазначається:
 - а) місце знаходження контрагентів;
 - б) найменування товару;
 - в) кількісна одиниця товару;
 - г) маршрут перевезення.

3. У якій частині контракту містяться юридичні назви сторін, посилання на місце та дату підписання контракту?
- а) преамбула;
 - б) якість товару;
 - в) кількість товару;
 - г) предмет контракту.
4. Які умови відносяться до обставин нездоланної сили?
- а) валютні коливання;
 - б) сімейні обставини;
 - в) світова криза;
 - г) стихійні лиха.
5. Спосіб і порядок здійснення фінансових розрахунків (платежів) і гарантії виконання сторонами взаємних міжнародних платіжних зобов'язань це:
- а) міжнародна угода;
 - б) гарантія;
 - в) умови платежу;
 - г) форми платежу.
6. Що є найбільш поширеною формою розрахунків у сучасній практиці експортно-імпортних операцій?
- а) акредитив;
 - б) банківські перекази;
 - в) вексельні розрахунки;
 - г) інкасо.
7. Інкотермс встановлюють правила, які регулюють питання пов'язані з доставкою товарів від ...?
- а) продавця до покупця;
 - б) однієї країни до іншої;
 - в) вантажників до покупців;
 - г) від покупця до продавця.
8. Умови Інкотермс є ...?
- а) стандартизованими;
 - б) нестандартизованими;
 - в) фіксованими;
 - г) змінними кожен рік.
9. Інкотермс – міжнародні комерційні умови, комплект міжнародних правил з тлумачення найбільш широко використовуваних торговельних ...?
- а) термінів;
 - б) контрактів;
 - в) пропозицій;
 - г) двомовленостей.
10. Скільки термінів входить до Інкотермс-2010?
- а) 10;
 - б) 11;
 - в) 12;
 - г) 13.

Приклади розв'язування типових задач

Задача 1.

Встановіть відповідність між умовою та змістом контракту.

Умови	Зміст
Преамбула	Американський цент/бушель з подальшою фіксацією
Предмет	Банківський переказ
Кількість	Пшениця
Базисні умови постачання	Липень 2018 року
Ціна	1000 бушелів
Якість	FOB (вільно на борту)
Термін постачання	На власний розсуд
Умови платежу	Згідно з натуральною вагою
Завдання прийняття	Компанії України та США
Інші умови	За вмістом окремих речовин у товарі

Розв'язок

Умови	Зміст
Преамбула	Компанії України та США
Предмет	Пшениця
Кількість	1000 бушелів
Базисні умови постачання	FOB (вільно на борту)
Ціна	Американський цент/бушель з подальшою фіксацією
Якість	За вмістом окремих речовин у товарі
Термін постачання	Липень 2018 року
Умови платежу	Банківський переказ
Завдання прийняття	Згідно з натуральною вагою
Інші умови	На власний розсуд

Задача 2. Згідно з договором купівлі-продажу товар поставляється до України з Німеччини за умовами FOB Франкфурт-на-Майні. Вартість товару за контрактом – 20000 євро. До рахунку-фактури продавець включив витрати на доставку вантажу до порту (60 євро) і вартість навантаження на судно (70 євро). Вартість транспортування до перетину митного кордону 180 євро.

Обчисліть митну вартість товару і розмір митних платежів, якщо в ході митного оформлення були сплачені: плата за митне оформлення – 260 грн. , мито – за ставкою 10 %, акцизний збір – за ставкою 18 %, податок на додану вартість – за ставкою 20 %. Курс валюти – 30 грн / євро.

Розв'язок:

Митна вартість товару = $(20000 + 60 + 70 + 180) \cdot 30 = 609300$ грн.

Розмір митних платежів = $260 + 609300 \cdot 0,1 + 609300 \cdot 1,1 \cdot 0,18 + 609300 \cdot 1,1 \cdot 1,18 \cdot 0,2 = 260 + 60930 + 120641,4 + 158174,28 = 340005,68$ грн.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Встановіть відповідність між умовою та змістом контракту.

	Умови		Зміст
1.	Преамбула	а	Чоловіче та жіноче взуття в асортименті
2.	Предмет	б	Документарне інкасо
3.	Кількість	в	За специфікацією
4.	Базисні умови постачання	г	На власний розсуд
5.	Ціна	д	3 місяці з дати складання договору
6.	Якість	е	Тверда долар/пара
7.	Термін постачання	є	DDP (поставки з оплатою мита)
8.	Умови платежу	ж	Спосіб «тель-кель» (згідно із зразком)
9.	Завдання прийняття	з	Компанії України та Італії
10.	Інші умови	и	100 пар

Завдання 2. На сьогоднішній день на стан міжнародної розрахунків впливає цілий комплекс чинників, які наведено на рисунку. Наведіть приклади їх впливу.

Завдання 3. Проаналізуйте, які з категорій термінів Інкотермс-2010 відносяться до доставки будь-яким транспортом, а які до доставки по морю або внутрішньо водними шляхами.

<i>Доставка будь-яким видом транспорту (морський, авто, повітряний, ж / д)</i>	<i>Доставка морем чи внутрішніми водними шляхами</i>
	-
	-
	-

Завдання 4. Розв'яжіть задачу.

Розрахуйте фактичну вартість партій товару А, закуплених імпортером протягом року, якщо:

1. За умовами контракту передбачено, що експортер надасть імпортеру цінові знижки при виконанні наступних умов:

А) при досягненні обсягу покупки товару протягом року не менше 100 одиниць, бонусна знижка складатиме 10% від вартості річних покупок з урахуванням скидки «сконто»;

Б) при оплаті товару одразу після його відвантаження, а не через місяць після відвантаження (як це передбачено в контракті), знижка «сконто» складатиме 5% вартості угоди;

2. Фактичні умови поставок протягом року:

А) в I кварталі закуплено 30 одиниць товару, партія оплачена через місяць після відвантаження;

Б) в II кв. – 25 од., партія оплачена одразу після відвантаження;

В) в III кв. – 25 од., партія оплачена через місяць після відвантаження;

Г) в IV кв. – 30 од., партія оплачена одразу після відвантаження.

3. При звичайних умовах поставки товару А (без урахування знижок) ціна товару А дорівнює 200 дол.

Завдання 5. Розв'яжіть задачу.

Оскільки світова ціна на мідний концентрат з різним вмістом міді не може визначатися за котировками Лондонської біржі металів, необхідно розрахунковим шляхом визначити світову ціну за одну тону мідного концентрату, що пропонується експортером.

Відомо, що:

1). $P_{mk}^e = 120$ дол./т – ціна, яку пропонує експортер за мідний концентрат;

2). $N_{mk} = 60\%$ – процентний вміст міді у мідному концентраті, який пропонує експортер;

3). $K_p=10\%$ – коефіцієнт, який враховує втрати міді при переробці концентрату міді у чисту мідь;

4). $S_n=40$ дол./т – затрати на переробку однієї тони мідного концентрату у чисту мідь;

5). $P_m^m=300$ дол./т – світова ціна за одну тону чистої міді (визначається за котируваннями Лондонської біржі металів).

Завдання 6. Розв'яжіть задачу.

Згідно з договором купівлі-продажу товар поставляється з Чехії до України за умовами EXW. Вартість товару – 15000 євро. Вартість навантаження на транспортний засіб – 600 євро, транспортування до кордону України коштує 1700 євро.

Обчисліть митну вартість товару і розмір митних платежів, якщо в ході митного оформлення були сплачені: плата за митне оформлення – 250 грн., мито – за ставкою 15 %, акцизний збір – за ставкою 25 %, податок на додану вартість – за ставкою 20 %. Курс валюти – 30 грн. / євро.

Завдання 7. Розв'яжіть задачу.

За зовнішньоторговим контрактом здійснюється перевезення томатної пасти з України у контейнерній тарі або у ящиках. Обсяг перевезення 350 тонн. Схема перевезення – з Херсону залізницею до Одеси, далі морем до Олександрії. Вартість перевезення залізницею – 150 грн. за 20-тонний контейнер; у ящиках – 400 грн. за вагон, завантаження вагону 15 тонн. Вартість перевезення із залізниці до порту в контейнерах – 25 грн. за 1 контейнер, у ящиках – 23 грн. за тону. Вартість морського фрахту в контейнерах – 18 грн. за 1 тону, у ящиках – 29 грн. за тону. У якій тарі ефективніше здійснювати транспортування?

Завдання 8. На основі запропонованих Інтернет-публікацій проаналізуйте сучасний стан системи міжнародних розрахунків в Україні, визначте проблеми та перспективи вдосконалення основних форм здійснення міжнародних розрахунків в Україні.

1. Гудзенко Н. М. Використання сучасних платіжних інструментів при здійсненні розрахунків за зовнішньоекономічними операціями. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_82125.doc.htm

2. Національний банк розглядає можливості вдосконалення роботи ринку міжнародних платіжних систем в Україні/ URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=16666864

3. Коваль Н. О. Особливості функціонування платіжних систем України на сучасному етапі їх розвитку URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1441>.

Тема 5. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка

*Шлях до успіху відкритий для будь-кого, хто думає насамперед про надання послуг і якісне виконання своєї роботи
(Генрі Форд)*

Мета: з'ясувати відмінність торгівлі послугами від торгівлі товарами; розглянути причини динамічного розвитку послуг у сучасній економіці; проаналізувати основні тенденції, які визначають стан та перспективи міжнародного ринку послуг; визначити основні цілі послуг посередників у міжнародній торгівлі; розкрити роль міжнародних послуг у сфері виробництва, кооперування та реклами; розглянути поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму.

План

1. Поняття міжнародної торгівлі послугами. Види міжнародних послуг та їх класифікація.
2. Послуги посередників у міжнародній торгівлі.
3. Міжнародні послуги в сфері виробництва, кооперування та реклами.
4. Міжнародні транспортні послуги.
5. Поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму.

Основні терміни і поняття

Послуги, торговельно-посередницька діяльність, маклер, брокер, стокіст, ціна фактична, інформаційні послуги, технологічні послуги, науково-технічний прогрес, інформатизація економіки, електронні послуги, Інтернет, телекомунікації, система зв'язку, ліцензування, ноу-хау, базисний інжиніринг, детальний інжиніринг, кризовий реінжиніринг, реінжиніринг розвитку, консалтинг, франчайзинг, реклама, міжнародний туризм.

Основні теоретичні положення

1. Поняття міжнародної торгівлі послугами. Види міжнародних послуг та їх класифікація. Для сучасного світового господарства характерним є бурхливий розвиток сфери послуг, що спричинений лібералізацією та глобалізацією світових економічних процесів. Як свідчить практика, для значної частини країн світу сфера послуг є однією із найважливіших і дедалі значніших складових економіки. Міжнародний ринок послуг – це система міжнародних відносин обміну на основі міжнародного поділу праці та системи міжнародних економічних відносин, де основним об'єктом купівлі-продажу виступають різного роду послуги. У системі міжнародної торгівлі послугами розрізняють такі два блоки:

1. Виробничо-комерційні операції: (лізинг, факторинг, франчайзинг, форфейтинг, інжиніринг, консалтинг, ліцензійний обмін, міжнародні орендні операції).

2. Структурно-галузеві компоненти: (інформаційні послуги, міжнародні транспортні послуги, міжнародний туризм, банківсько-страхувальні послуги).

Також існують і інші класифікації. Наприклад, Світовий банк виділяє факторні послуги (які пов'язані з рухом капіталів, робочої сили та інших компонентів та інструментів виробничого процесу) та нефакторні послуги (транспортні, туристичні та інші нефінансові послуги). А от згідно з підходом, прийнятим ЮНКТАД розрізняють послуги: фінансові, зв'язку, будівельні та проектно-конструкторські, транспортні, професійні та ділові, комерційні, туристичні, аудіовізуальні (теле-, відеокінематографічні).

Зовнішня торгівля України послугами розвивається досить швидкими темпами і за останні роки спостерігається позитивне сальдо торговельного балансу. Проте структура експорту послуг є незбалансованою і характеризується переважанням транспортних послуг. Це явище обмежує присутність України на світових ринках і не відповідає тенденціям високорозвинених країн світу.

2. Послуги посередників у міжнародній торгівлі. Торгово-посередницька діяльність – це ініціативна, самостійна діяльність юридичних та фізичних осіб щодо виконання комерційних операцій, пов'язаних із купівлею-продажем товарів та встановленням комерційних зв'язків від імені або за дорученням третьої сторони. Застосування послуг посередників є альтернативним відносно прямого контакту варіантом реалізації експортно-імпортних операцій. Метою залучення посередників у міжнародній торгівлі є підвищення ефективності експортно-імпортних операцій за рахунок використання послуг кваліфікованих фахівців, їхньої інформаційної бази та встановлених ними раніше господарських зв'язків, прискорення обігу капіталу, отримання необхідних правових, консультаційних послуг, оформлення необхідної документації.

Торговельне посередництво є предметом спеціалізації для торговельних і посередницьких фірм, комерційних агентів, які діють відповідно до наявних правових рамок та згідно з базовими юридичними документами, що регламентують комерційну діяльність – контрактів (договір-доручення, договір-комісії). Правовою підставою їх діяльності є національне та міжнародне законодавство. Суб'єктів міжнародного (і не тільки міжнародного) торговельного посередництва можна розрізняти за їх правом щодо збуту товарів певного експортера, а також за обсягом їх функціональних повноважень.

Згідно з критерієм, який враховує обсяг посередницьких збутових прав (або обмежень прав принципала), посередників можна класифікувати на простих агентів-посередників, агентів із правом «першої руки» та ексклюзивних (або монопольних) агентів.

Посередників залежно від обсягів повноважень можна класифікувати у такий спосіб:

- посередники, які не підписують основних контрактів та виконують лише представницькі функції;

- посередники, які підписують контракти з третіми особами від імені та за рахунок принципала;
- посередники, які підписують контракти з третіми особами від власного імені, але за рахунок принципала.
- посередники, які підписують угоди з третіми особами від власного імені та за власний рахунок.

3. Міжнародні послуги в сфері виробництва, кооперування та реклами. Міжнародні технологічні послуги можна розглядати під різними кутами зору. Згідно з класифікаційними критеріями, за якими аналізуються форми міжнародної економічної діяльності, це і різновид торгівлі послугами, і форма кооперування виробництва, і засіб сприяння товарній торгівлі та іншим формам міжнародного співробітництва.

Існує велика кількість форм міжнародних технологічних послуг, причому останніми роками саме ця сфера міжнародної економічної діяльності вирізняється найбільш вираженою тенденцією до диверсифікації, появою нових видів робіт та потреб у технологічних, інформаційно-технологічних розробках. Серед форм міжнародної технологічної взаємодії виділяють такі:

- реалізація патентних угод у міжнародному співробітництві, коли власник патенту поступається правами на використання винаходу покупцеві патенту;
- реалізація ліцензійних угод, згідно з якими власник винаходу або технічних знань надає іншій стороні дозвіл на використання в певних межах своїх прав на технологію;
- торгівля ноу-хау – надання сучасних технологій та досвіду технологічно-менеджерської політики, спрямованої на інноваційну оптимізацію роботи окремих секторів виробництва (включаючи надання інформації технологічного, економічного, адміністративного, фінансового характеру, використання якої забезпечує кращі результати господарської діяльності та переваги у конкурентній боротьбі;
- інжиніринг – надання технологічних знань, проведення технічних робіт, консультування «на місці подій» з метою оптимізації виробничо-комерційної діяльності;
- франчайзинг – надання великою, «материнською», фірмою права дрібній фірмі вести виробничо-підприємницьку діяльність під її опікуванням з наданням відповідного обладнання, права користування «маркою», «брендом» материнської структури, визначенням параметрів збутової діяльності.

4. Міжнародні транспортні послуги. У структурі міжнародної економічної діяльності України транспортні послуги відіграють особливу роль, що пов'язано з геостратегічним положенням держави, а також з історичними традиціями торгівлі. Міжнародні транспортні послуги – це перевезення різними видами транспорту (морським, річковим, залізничним, автомобільним, авіаційним, трубопровідним), які здійснюються в процесі міжнародної торгівлі резидентами однієї країни в економічно виражених інтересах резидентів іншої країни.

Транспортні послуги мають свої особливості:

- транспорт не виробляє нового товару чи продукту, але саме завдяки їх переміщенню з одного місця в інше забезпечується продовження процесу виробництва та обігу, має місце кінцеве споживання вироблених товарів. Переміщення товарів, продукції з місця виробництва до місця споживання є тією споживчою вартістю, яку створює транспорт;

- реалізація транспортних послуг виражається у тому корисному ефекті, який не може виникати, зберігатися і реалізовуватися у відриві від транспорту;

- на транспортні послуги, що надаються у сфері міжнародної економічної діяльності, впливають всі фактори, що характеризують розвиток ринкової економіки: коливання попиту та пропозиції товарів, цін на нафту, валютного курсу, ступінь втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність, стан політичних та економічних відносин різних держав тощо.

До транспортних послуг належать: перевезення вантажів та пасажирів; навантажувально-розвантажувальні роботи (навантаження, розвантаження, перевантаження, внутрішньоскладські операції, пересадка пасажирів); зберігання вантажів; сервісне обслуговування транспортних засобів; підготовка засобів, якими здійснюються перевезення; надання засобів, якими здійснюються перевезення, на умовах оренди чи прокату.

Сьогодні транспортна галузь має виключно важливе значення для розвитку економіки і зовнішньоекономічних зв'язків нашої країни. Окрім того, з одного боку, транспорт – це ключовий інфраструктурний компонент зовнішньої торгівлі, а з іншого – велика і зростаюча стаття торгівлі послугами.

5. Поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму. Міжнародний туризм – це багатогранне явище, що охоплює економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти і тісно поєднується з багатьма галузями економіки. Через це саме міжнародному туризму належить значне місце у соціально-економічному житті країн і народів. Міжнародний туризм визначається як важливий напрям міжнародного співробітництва. Міжнародний туризм – це реалізація комплексу туристичних послуг на території країни, в якій їх споживач є іноземним громадянином, причому отримання зазначених послуг є основним цільовим призначенням перебування споживача у цільовій країні, де він не веде оплачуваної діяльності.

До міжнародного туризму належать: виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни; в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території. Різновиди міжнародного туризму можна розглянути на рис. 5.1.

Для багатьох країн міжнародний туризм став найприбутковішою галуззю економіки, а доходи від нього – важливою складовою національних бюджетів. Подорожі та туризм стимулюють розвиток інвестиційних проектів з розбудови транспортної та готельно-туристичної інфраструктури, що підвищує і якість життя корінного населення, і обслуговування туристів. Крім того, туризм є однією з небагатьох галузей світового господарства, де зростає кількість робочих місць.

Різновиди міжнародного туризму

<i>Відповідно до цілей отримувачів туристичних послуг</i>	<i>Залежно від характеру організації та інтенсивності обслуговування</i>	<i>Відповідно до кількості та взаємної пов'язаності отримувачів туристичних послуг</i>
<ul style="list-style-type: none"> ❖ культурно-пізнавальний; ❖ оздоровчо-рекреаційний; ❖ науково-діловий 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ організований або плановий; ❖ неорганізований або самодіяльний. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ індивідуальний; ❖ сімейний; ❖ груповий.

Рисунок 5.1 – Різновиди міжнародного туризму

Україна поки що не належить до світових лідерів за кількістю відвідувань туристами, однак особливості її географічного розташування та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу створюють можливості для інтенсивного розвитку багатьох видів міжнародного туризму.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність міжнародної торгівлі послугами?
2. Які основні тенденції розвитку світової торгівлі послугами?
3. У чому полягають причини динамічного розвитку послуг у сучасній економіці?
4. Які об'єктивні критерії класифікації послуг?
5. У чому полягає мета залучення посередників у міжнародну торгівлю?
6. Як можна класифікувати посередників за обсягом посередницьких збутових прав?
7. Як можна класифікувати посередників залежно від характеру та обсягу їхніх повноважень?
8. Якими є основні форми технологічних послуг?
9. Які фактори та економічні умови визначають особливості міжнародних транспортних послуг?
10. Які тенденції розвитку міжнародного туризму?

Навчальне завдання

1. Обґрунтуйте чи спростуйте положення, що саме сфера послуг є провідною галуззю у галузевій структурі багатьох розвинених країн світу.
2. Визначте юридичні підстави діяльності посередників міжнародних торговельних операцій. Назвіть основні типи міжнародних контрактів із торговельними посередниками.
3. Розкрийте стимули розвитку ринку технологічних послуг у сучасних умовах.
4. Назвіть основні види інжинірингу та критерії класифікації його форм.

5. Охарактеризуйте сутність франчайзингу. Наведіть приклади найуспішніших франшиз в Україні.
6. Назвіть особливості сучасного рекламного бізнесу.
7. Основну роль в міжнародній торгівлі послугами відіграють саме туристичні та транспортні послуги. Прокоментуйте це положення.
8. Автотранспорт займає лідируючі позиції в розвинених державах світу. Його частка складає більше 40% від загального обсягу транспортних перевезень. Залізничний транспорт займає меншу «нішу» – близько 25%. У державах, що мають перехідну економіку, пріоритети трохи інші. На залізничний транспорт припадає близько 60-65%, а на автомобільний – всього 9%. З чим, на вашу думку, це пов'язано?

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Міжнародний транспорт та інформаційно-комунікаційна система є найважливішим елементом інфраструктури.
2. Проведення аукціонів відноситься до міжнародних фінансових послуг.
3. МОП відіграє активну роль у регулюванні міжнародного ринку послуг.
4. Науково-технічний прогрес є стрімкою рушійною силою розвитку міжнародної торгівлі послугами.
5. Франчайзинг – це надання великою, «материнською», фірмою права дрібній фірмі права вести виробничо-підприємницьку діяльність під її опікуванням відповідного обладнання, права користування «маркою», «брендом» материнської структури, визначенням параметрів збутової діяльності.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Виконання, згідно з договором однією стороною за завданням другої сторони певних дій або здійснення певної діяльності, що споживаються в процесі їхньої реалізації, називається:
 - а) угода;
 - б) послуга;
 - в) домовленість;
 - г) контракт.
2. Послуги, до яких відносять платежі, що виникають у зв'язку з міжнародним рухом факторів виробництва називають:
 - а) виробничими;
 - б) факторними;
 - в) нефакторними;
 - г) класичними.
3. Надання технологічних знань, проведення технічних робіт, консультування «на місці подій» з метою оптимізації виробничо-комерційної діяльності це:
 - а) лізинг;
 - б) інжиніринг;
 - в) франчайзинг;
 - г) демпінг.

4. Процес передачі дозволу на використання в певних межах своїх прав на технологію називається:
- а) ліцензійним обміном;
 - б) франчайзингом;
 - в) патентуванням;
 - г) інжинірингом.
5. Надання великою, «материнською», фірмою права дрібній фірмі права вести виробничо-підприємницьку діяльність під її опікуванням відповідного обладнання, права користування «маркою», «брендом» материнської структури, визначенням параметрів збутової діяльності є називається:
- а) лізингом;
 - б) роялті;
 - в) інжинірингом;
 - г) франчайзингом.
6. Реклама в міжнародній економічній діяльності – це:
- а) продажі інформації суб'єктами, що володіють нею в одній країні споживачам інших країн;
 - б) засіб впливу на свідомість інонаціональних цільових аудиторій з метою сприяння експорту продукції, пошуку партнерів по міжнародному інвестиційному співробітництву або реалізації інших комерційних завдань;
 - в) система зв'язків з громадськістю, що передбачає планомірно здійснювані зовнішні і внутрішні комунікації між організацією та її громадськістю з метою поліпшення взаємин і досягнення між ними взаєморозуміння.
7. З якого року Україна є дійсним членом Всесвітньої туристичної організації (ВТО)?
- а) 1991;
 - б) 1995;
 - в) 1997;
 - г) 1993.
8. До високоінтенсивних національних туристичних ринків відносять:
- а) країни середнього рівня економічного розвитку з переважанням міжнародного туризму експортного спрямування, які переважно приймають туристів;
 - б) країни високого рівня економічного розвитку з переважанням міжнародного туризму імпортного спрямування, що є постачальниками туристів;
 - в) нові індустріальні країни, орієнтовані на розвиток іноземного туризму;
 - г) країни перехідного типу економіки з розвиненою ринковою структурою, де переважає міжнародний туризм експортного спрямування і які переважно приймають туристів.
9. Частка туристичної галузі у структурі ВВП України становить:
- а) 0,5-1,5%;
 - б) 2-3%;
 - в) 4,5-5,5%;

г) 1,5-2,5%.

10. При міжнародних перевезеннях ліцензуванню підлягають:

- а) надання послуг з користування залізничними коліями;
- б) надання послуг з користування об'єктами інфраструктури залізничного транспорту загального користування;
- в) міжнародні перевезення пасажирів, багажу та вантажу усіма видами транспорту;
- г) надання спеціалізованих послуг транспортних терміналів, портів, аеропортів;

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте зовнішньоторговельну діяльність України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні зміни тенденцій у географічній та видовій структурі зовнішньої торгівлі послугами України, зокрема дайте відповіді на запитання:

1. Які країни світу є головними торговельними партнерами України у зовнішньоекономічних операціях у сфері послуг?
2. Які обсяги та динаміка продажів послуг із головними зовнішньоторговельними партнерами України?
3. Які види послуг переважають у структурі українського експорту?
4. Які види послуг переважають у структурі імпорту в Україну?
5. Які обсяги експорту-імпорту послуг за регіонами України?
6. Які чинники вплинули на зрушення в географічній та видовій структурі зовнішньої торгівлі послуг України?

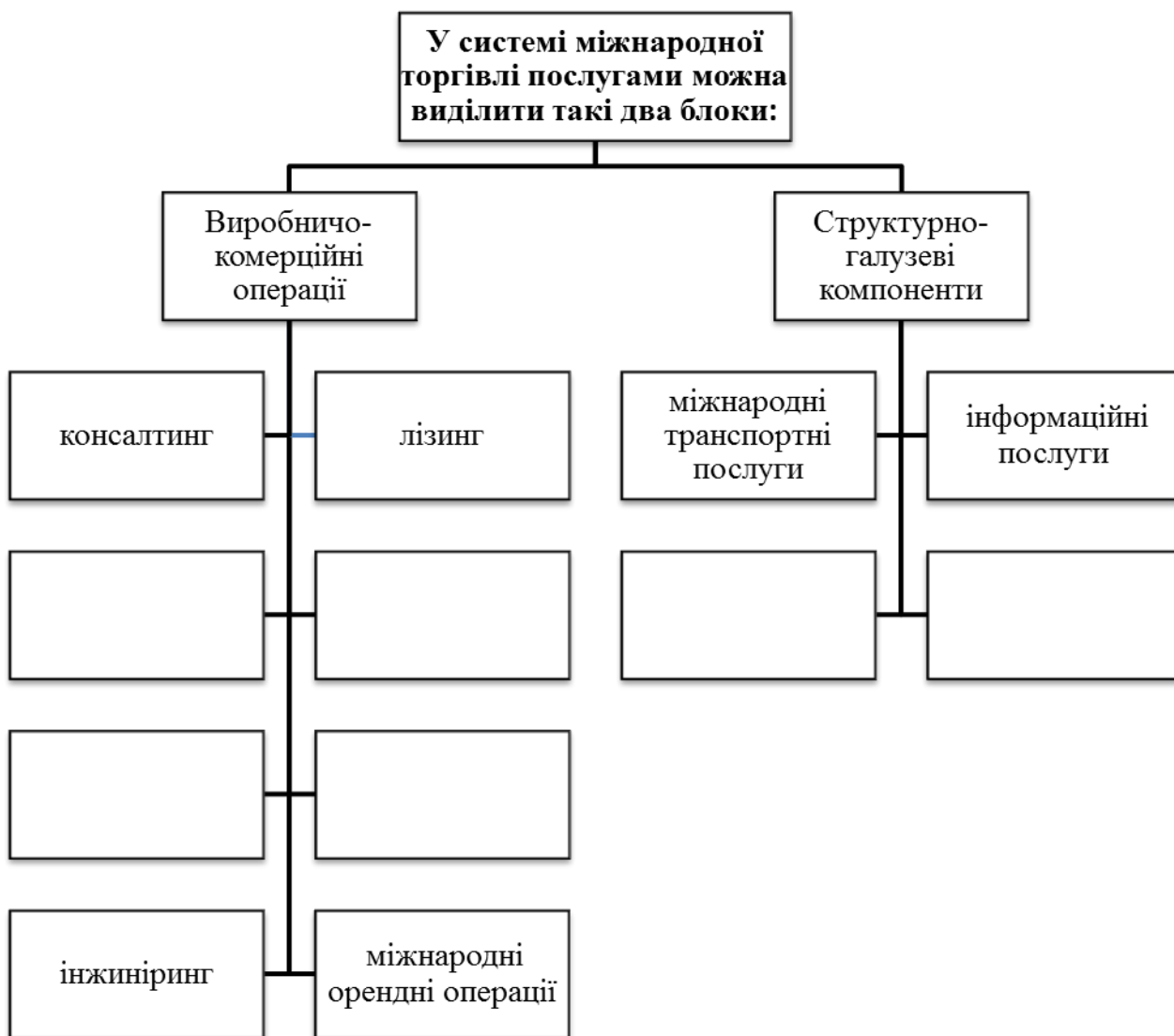
Завдання 2. З'єднайте вид послуги з відповідною характеристикою

<i>Вид послуги</i>	<i>Характеристика</i>
1.Інжиніринг	А. діяльність, пов'язана з консультуванням з широкого кола питань економічної діяльності підприємств
2.Консалтинг	Б. організація бізнесу, за якою компанія передає певній людині чи компанії право на продаж продукту і послуг цієї компанії
3.Лізинг	В. вид економічної діяльності, споріднений до інших інструментів сприяння просуванню товарів
4. Франчайзинг	Д. надання послуг щодо доведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок до стадії виробництва
5. Реклама	Г. Довгострокова оренда машин і обладнання

Завдання 3. Міркуємо і аналізуємо.

Розгляньте переваги та недоліки певного виду транспорту (морського, річкового, залізничного, автомобільного, авіаційного, трубопровідного). На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте, який вид транспорту є провідним в Україні.

Завдання 4. Завершіть структурно-логічну схему.

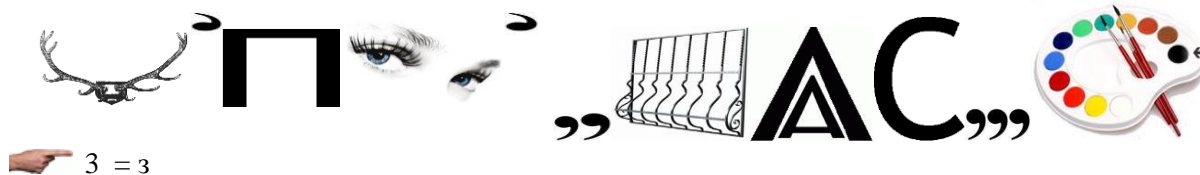
Завдання 5. Прокоментуйте вислови:

1. Прокоментуйте вислів відомого англійського мислителя, журналіста та письменника Дж. К. Честертона: «Мандрівник бачить те, що він бачить. Турист бачить те, що він приїхав побачити». В чому, на вашу думку, полягає основна відмінність між мандрівником та туристом? Чи мають вони спільні риси? Наведіть приклади.

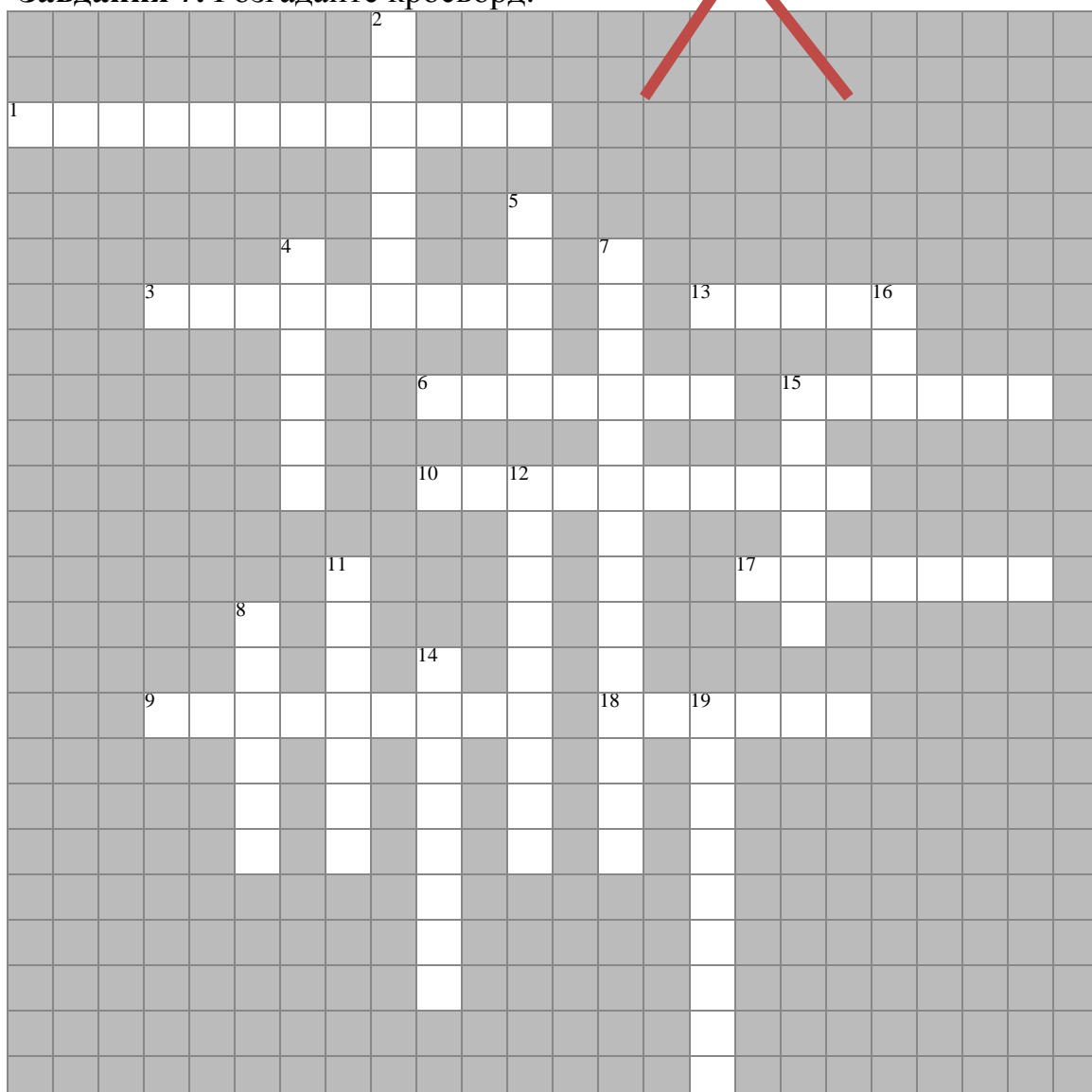
2. Прокоментуйте вислів англійського літературного критика, лексикографа і поета епохи Просвітництва Самюеля Джонсона: «У подорожей є свої переваги. Якщо мандрівник відвідує кращі країни, то він може дізнатися, як поліпшити свою. Якщо ж доля заносить його в гірші країни – він може навчитися любити свою країну». Чи згодні ви з твердженням? Відповідь аргументуйте.

3. За Квартальновим В.О. «Туризм – категорія, яка відчуває сильний вплив економіки і, крім того, як явище, визначається дуалізмом внутрішньої природи». Прокоментуйте цей вислів. В чому полягає вищезазначена особливість туризму? Чи є вона характерною для подорожей?

Завдання 6. Розгадайте ребус.

Завдання 7. Розгадайте кросворд.

По горизонталі:	По вертикалі:
<p>1. Підприємство, що діє на підставі ліцензії на турдіяльність і здійснює просування пакету туристських послуг, необхідних для здійснення подорожі.</p> <p>3. Результат діяльності, втілений в новий або вдосконалений продукт, технологічні процеси, нові послуги і нові підходи до задоволення соціальних потреб.</p> <p>6. Переміщення людей в часі та просторі.</p> <p>9. Найбільш оригінальна і цікава готельна мережа в Іспанії що включає в себе парадор, які, як правило, пропонують ті ж послуги, що і сучасні готелі, але найчастіше розташовані у замках, палацах і монастирях.</p> <p>10. Довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.</p> <p>13. Обмежена територія, об'єкти якої виконують одну або кілька споріднених функцій.</p> <p>15. Освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.</p> <p>17. Спільне володіння нерухомістю в туристському бізнесі з можливістю користуватися нею протягом певного часу пропорційно грошовому внеску.</p> <p>18. Тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.</p>	<p>2. Результат діяльності туристичного підприємства із задоволення відповідних потреб туристів.</p> <p>4. Заклад гостинності, в якому ті, хто подорожують, за винагороду можуть скористатись послугами з ночівлі та харчування.</p> <p>5. Переміщення резидентів країни за її межі.</p> <p>7. Сукупність установ і підприємств, існування яких спрямоване на задоволення оздоровчих та відпускних потреб людей.</p> <p>8. Особа, яка подорожує з будь-якою метою, крім пошуку заробітку та зміни постійного місця проживання, при умові перебування поза межами свого місця проживання не менше 24 годин.</p> <p>11. Сумарний обсяг товарів і послуг, вироблених в сфері туризму.</p> <p>12. Тимчасове звільнення власником або уповноваженим ним органом працівника, який працює за трудовим договором від виконання трудових обов'язків протягом певної кількості календарних днів з оплатою або без оплати їх і збереженням місця роботи за працівником на цей час.</p> <p>14. В'їзд в країну після довгої відсутності.</p> <p>15. Характерний для певної місцевості режим погоди, який обумовлений географічним положенням зазначеної зони.</p> <p>16. Первинна одиниця туристичного продукту, яка реалізується споживачу як єдине ціле, на визначений маршрут та конкретний термін.</p> <p>19. Туризм з метою відпочинку, оздоровлення і лікування.</p>

Завдання 8. Проаналізуйте, які чинники впливають на конкурентне середовище ринку транспортних послуг.

Чинники, що впливають на конкурентне середовище ринку транспортних послуг	
Зовнішні	Внутрішні
❖	❖
❖	❖
❖	❖
❖	❖

Тема 6. Міжнародний трансфер технологій та інноваційна політика в системі міжнародної економічної діяльності

*Інновація відрізняє лідера від наздоганяючого
(Стів Джобс)*

*Інноваційна діяльність - це гарно організована,
раціональна і систематична робота
(П.Друкер)*

Мета: розглянути поняття міжнародного передання технологій, інформатизації, стандартизації; ознайомитись з макроекономічною політикою України у науково-технічній сфері та її інструментами науково-технічного регулювання; охарактеризувати інновації як головний фактор економічного розвитку.

План

1. Міжнародний рух технологій: предмет та сучасні тенденції.
2. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва.
3. Стандартизація як фактор та умова міжнародного співробітництва.
4. Інновації як головний фактор економічного розвитку.

Основні терміни і поняття

Інновації, інноваційна діяльність, інноваційна політика, технології, міжнародне передання, науково-технічний прогрес, «ноу-хау», інформатизація, міжнародна кооперація, Інтернет, телекомунікації, науково-технічне регулювання.

Основні теоретичні положення

1. Міжнародний рух технологій: предмет та сучасні тенденції.
Міжнародний рух технологій – переміщення через національні кордони інформації про способи організації виробництва, налагодження випуску конкретних товарів або послуг (у різних співвідношеннях між інформаційними масивами та їхніми матеріальними носіями), сучасних та ефективних засобів виробництва, а також інтелектуально місткої продукції, що має виробниче значення.

Рух технологій є важливою складовою міжнародних економічних відносин, а також фактором динамізації міжнародного співробітництва країн. Цей сектор господарського життя відзначається найбільшим динамізмом, що зумовлює зростання його відносної ваги в спектрі інших форм взаємодії країн і підприємницьких структур, а також абсолютних показників його функціонування. Країни мають важелі впливу на характер міжнародного обміну технологіями, темпи НТП та продуктивність використання передових досягнень НДДКР у господарському житті. Обов'язковим для країни, що прагне посісти більш вигідне місце в системі міжнародного поділу праці, є

вироблення програм науково-технічного розвитку та сприяння прогресивним видам виробництва, фундаментальній та прикладній науці.

Однією з ключових сучасних форм організаційно-економічного сприяння розвитку високотехнологічного виробництва, прикладної науки є науково-технічні парки – технополіси. Вони можуть стати джерелом сучасних технологій, динамізатором бізнесу, каналом додаткових надходжень до державного бюджету.

Виникнення нового науково-технічного стану міжнародних економічних відносин веде до того, що дослідна та дослідно-прикладна сфери вже не просто є передумовами обміну товарами високої технології та поєднання виробничих зусиль у тих процесах господарського відтворення, яким вони передують. Науково-технічні розробки дедалі більше й самі стають предметом міжнародної економічної діяльності, об'єктом дво- та багатосторонніх проектів з метою вивчення та практичного застосування природних закономірностей, нових засобів виробництва. І пояснюється це не лише механічною заміною пріоритетів розвитку, появою нових потреб, поширенням сфери інтернаціонального ринку на нові технологічні рівні, а й органічним поєднанням науки з виробництвом.

2. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва. Науково-технічне співробітництво тісно пов'язане з таким новим технічно-економічним поняттям, як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). ІКТ підкреслюють роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій, комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. У структурі ринку інформаційних технологій 53% належить телекомунікаціям. Важливим компонентом інформатизації є створення галузевих Інтернет-ринків. За їх допомогою відбувається прискорення процесу замовлення і поставки сировини або деталей, і як наслідок прискорення виробничого процесу.

На сьогодні галузь електронної комерції динамічно зростає, тому для будь-якої країни у сучасних умовах вкрай важливим є створення розгалуженої мережі зовнішньоекономічної інформації загальноекономічного характеру.

З метою створення сприятливих умов розвитку міжнародної співпраці варто забезпечувати розвиток двох інформаційних напрямів – як всередину, так і назовні країни. У першому випадку йдеться про забезпечення необхідною інформацією про характер зовнішньоекономічних операцій, можливих партнерів, товари, про кон'юнктуру закордонних ринків; у другому – надання інформаційних послуг закордонним фірмам щодо характеру вітчизняного ринку, нормативної бази, яка регулює його зовнішньоекономічну сферу, а також стосовно переліку товарів. Доступ до такої інформації має бути якомога більш спрощеним організаційно та необтяжливим матеріально.

3. Стандартизація як фактор та умова міжнародного співробітництва. Важливим чинником ефективної міжнародної торгівлі, інтеграції України до європейського господарського простору є оптимізація системи стандартизації. Така оптимізація сприятиме збільшенню обсягів експорту, кращому контролю

за імпортом, допоможе налагодити ефективніше виробниче кооперування, дасть змогу знизити непродуктивні витрати.

Функціями системи стандартизації та сертифікації є уніфікація параметрів економічної діяльності в Україні з міжнародними нормами, що має на меті оптимізацію умов спеціалізованого виробництва, експортної діяльності, недопущення надходження на територію України дешевої неякісної продукції іноземного походження, причому така продукція у більшості випадків створює конкуренцію продукції вітчизняного виробника. Відповідно до закону «Про стандартизацію» та відповідного Розпорядження КМУ, з 2014 р. функції національного органу стандартизації виконує державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (УкрНДНЦ).

Метою стандартизації в Україні є забезпечення безпеки для життя та здоров'я людини, тварин, рослин, а також майна та охорони довкілля, створення умов для раціонального використання всіх видів національних ресурсів та відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню, сприяння усуненню технічних бар'єрів у торгівлі. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» дозволяє імпорт на територію України лише тих товарів, які за своїми технічними, фармакологічними, санітарними, фітосанітарними, ветеринарними та екологічними характеристиками не порушують мінімальних умов відповідних стандартів та вимог, що діють на території України, причому в разі відсутності національних стандартів та вимог України на певний товар застосовуються відповідні міжнародні стандарти та вимоги або іноземні стандарти та вимоги, що діють у провідних країнах – експортерах зазначених товарів.

В останні роки на території України поступово впроваджуються європейські стандарти. Гармонізація міжнародних стандартів надасть змогу національним виробникам підвищити якість своїх товарів до міжнародних вимог, забезпечити модернізацію свого виробництва, полегшити доступ на міжнародний ринок.

4. Інновації як головний фактор економічного розвитку. Інновація (від англ. innovation, нововведення) – створення нового продукту, впровадження технологічного процесу або економіко-організаційної методики, які спрямовані на поліпшення якості споживання, вдосконалення виробництва та є вираженням науково-технічного прогресу.

На сучасному етапі розвитку суспільства інноваційна діяльність є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки. Створюючи підґрунтя для подальшого економічного зростання, інновації також є результативною характеристикою добробуту країни в цілому. Для України як держави з перехідною економікою тільки інноваційна стратегія може визначати шлях соціально-економічних перетворень. Інноваційні механізми економічного розвитку повинні використовувати науково-технічний потенціал і базуватися на відповідній інфраструктурі.

Активізація інноваційної діяльності вимагає нових форм і методів упровадження досягнень науки і техніки, насамперед за рахунок розширення

інноваційного ринку. Досить актуальними для України як на науковому рівні, так і на прикладному, є проблеми формування ефективного механізму державної підтримки інноваційної діяльності, диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, розбудови сучасної інноваційної інфраструктури, забезпечення системності та ефективності інноваційних процесів.

Питання для самоконтролю

1. У яких формах реалізується міжнародний рух технологій?
2. Як реалізується комерційний та некомерційний рух технологій?
3. У чому полягають найбільш принципові соціальні наслідки розвитку та руху технологій?
4. У яких основних формах здійснюється науково-технічне регулювання у відкритій економіці?
5. Що є одним із ключових критеріїв активності інноваційної діяльності та довгострокової конкурентоспроможності країни?
6. Що є об'єктом розвитку телекомунікації?
7. Завдяки чому відбувається розвиток інформатизації назовні країни
8. Яку роль відіграє інформатизація в міжнародній економічній діяльності сучасної держави?
9. Що є метою створення технопарків?
10. До яких економічних та соціальних наслідків для економіки України може привести розвиток мережі технологічних парків?

Навчальне завдання

1. Розгляньте переваги та недоліки залучення Україною іноземних інвестицій у сферу інноваційних технологій.
2. Прокоментуйте вислів: «Для того, щоб інновації стали невід'ємною частиною життя в Україні, потрібно не лише знати необхідність впровадження конкретних інновацій, а і створення систем впровадження цих інновацій по всій Україні та постійний пошук інновацій як таких, тому що якась конкретна інновація – річ не постійна і вже, можливо, завтра буде застарілою.»
3. Цілеспрямована політика в галузі науки й техніки вже перетнула національні кордони й посіла помітне місце в тактиці та довгостроковій стратегії таких організацій, як ОЕСР, ЄС, ЮНЕСКО. Прокоментуйте це положення.
4. Інформатизація відіграє неабияку роль у розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Поясніть чому саме для малих і середніх підприємств інформатизація є важливою умовою розвитку.
5. Японський проект «Технополіс» передбачає рівномірне поширення по країні зон високотехнологічного та науково місткого виробництва, причому з особливим акцентом на відносно менш розвинуті регіони. Поміркуйте чи буде такий підхід ефективним для України і чому.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Внутрішньофірмовий канал міжнародного комерційного передання технологій передбачає потік технологій від материнської структури та науково-дослідницьких центрів до закордонних філій ТНК.
2. Організаційна підтримка науково-технічного регулювання проявляється у діяльності державних і недержавних інституцій.
3. У структурі ринку інформаційних технологій переважають продукти програмного забезпечення.
4. Технополіси відрізняє висока науко місткість, матеріало- і енергоємність виробництва.
5. У разі відсутності національних стандартів та вимог України на перший товар, вони можуть не застосовуватись.

Тестові завдання для перевірки знань

1. До каналів міжнародного комерційного передання технологій НЕ належить:
 - а) міжфірмовий;
 - б) внутрішньорегіональний;
 - в) внутрішньофірмовий;
 - г) зовнішньоторговельний.
2. У суто інформаційному вигляді міжнародне передання технологій можливе за допомогою:
 - а) закупівель патентів;
 - б) закупівель високотехнологічних товарів;
 - в) міграції висококваліфікованих кадрів;
 - г) створення спільного підприємства.
3. До некомерційних форм міжнародного передання технологій НЕ належать:
 - а) матеріали конференцій;
 - б) навчальна література;
 - в) інструкції;
 - г) науково-технічні публікації.
4. В Україні процедура патентування (не за умов прискореної процедури) триває:
 - а) 6-8 місяців;
 - б) 1 рік;
 - в) 7-8 років;
 - г) 3-5 років.
5. Для країн, що мають високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій НЕ притаманний:
 - а) високий індекс розвитку ІКТ;
 - б) широкий доступ населення до навчання;
 - в) зниження цін на послуги ІКТ для внутрішнього споживача і підвищення – для зовнішнього;
 - г) відносно дешевий кошик цін на послуги ІКТ.
6. Інформатизація може проявлятися у вигляді:

- а) розширенні ринків збуту продукції;
 - б) створенні нових засобів зв'язку;
 - в) міграції кваліфікованої робочої сили;
 - г) надання консультаційних послуг.
7. Що є особливістю технополісів?
- а) виробнича інфраструктура знаходиться у різних місцях;
 - б) низька енергоємність виробництва;
 - в) невеликий штат висококваліфікованих працівників;
 - г) матеріаломісткість виробництва.
8. До засобів макроекономічної політики у контексті НТП НЕ можна віднести:
- а) сприяння зменшенню ціни на ресурси для виробництва високотехнологічної продукції;
 - б) координація науково-технічних досліджень;
 - в) мобілізація ресурсів;
 - г) патентно-ліцензійне регулювання.
9. Основним правовим інструментом, який регламентує політику стандартизації в Україні є:
- а) Закон України «Про сертифікацію і стандартизацію»;
 - б) Постанова Кабінету Міністрів «Про класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності»
 - в) Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
 - г) Закон України «Про стандартизацію».
10. Яка з характеристик НЕ розглядається при перевірці товарів на відповідність умовам стандартів:
- а) санітарні;
 - б) ветеринарні;
 - в) соціальні;
 - г) технічні.

Завдання для самостійного виконання

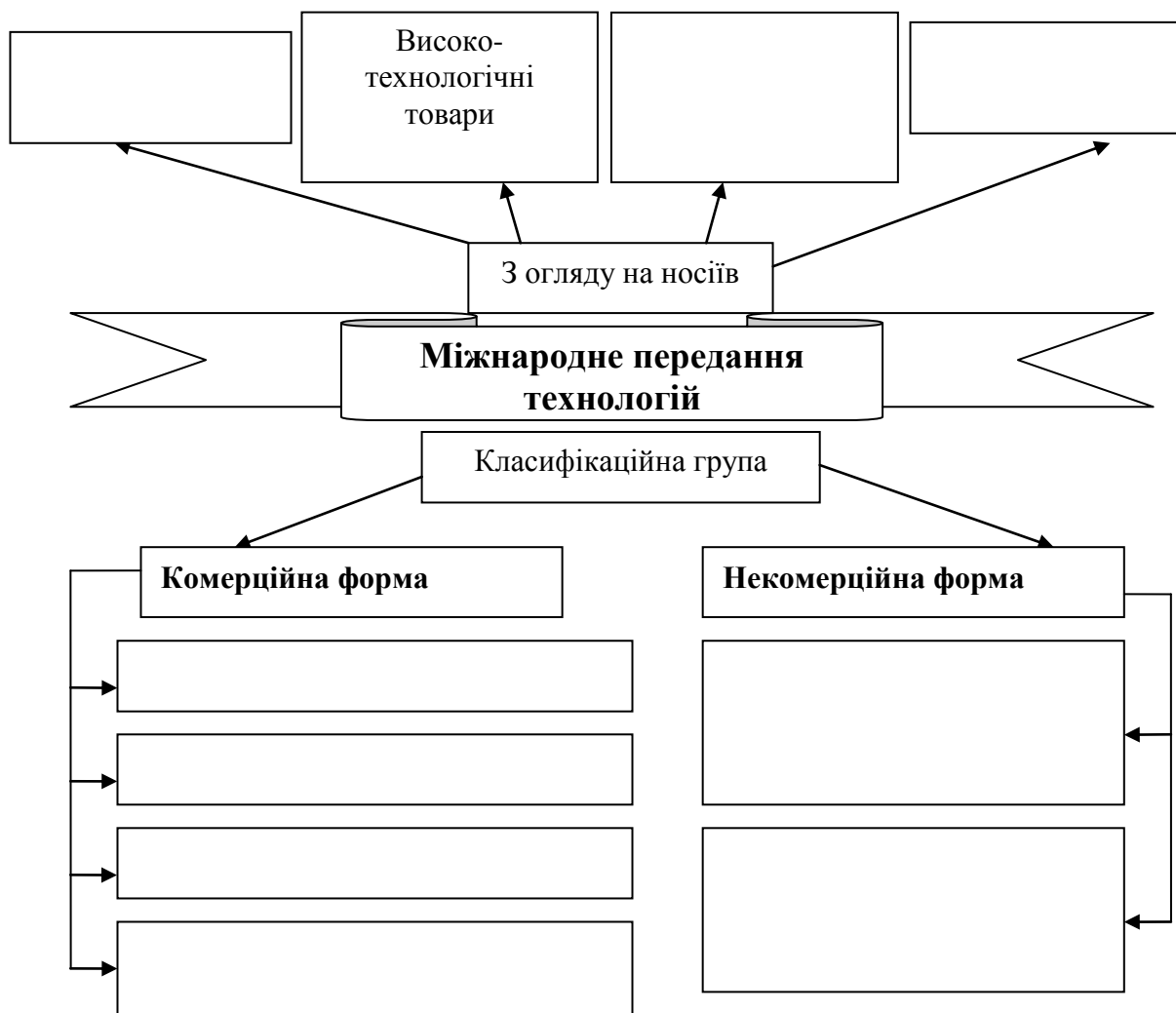
Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте яким є розмір бюджетного фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні (у % від ВВП)? Порівняйте цей показник з показниками розвинених країн.

Завдання 2. Міркуємо і аналізуємо. Проаналізуйте тезу про те, що «Європа не зацікавлена в сильній технологічній Україні, воліючи радше її бачити своїм сировинним придатком». Чи згодні Ви з цією тезою? Обґрунтуйте свій вибір.

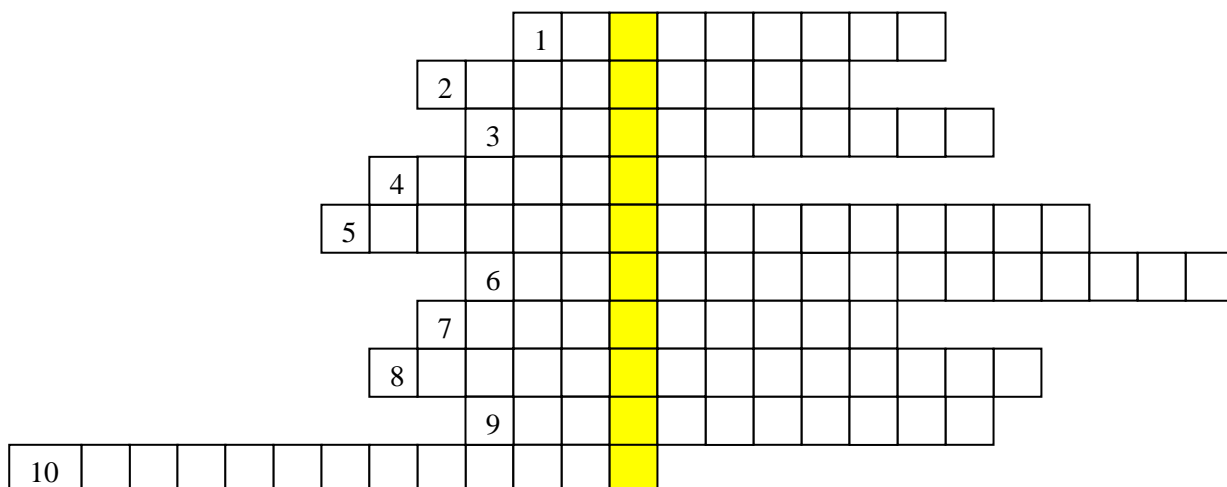
Завдання 3. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Міжнародне співробітництво в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.
2. Місце України у світовому рейтингу розвитку інновацій.
3. Інноваційні галузі, що здатні прискорити міжнародний економічний розвиток.
4. Захист національного ринку наукомісткої продукції.

Завдання 4. Завершіть структурно-логічну схему класифікації міжнародного руху технологій.

Завдання 5. Розгадайте кросворд.

1. Як називається документ, що встановлює вимоги, специфікації, керівні принципи або характеристики, відповідно до яких можуть використовуватися матеріали, продукти, процеси та послуги, які підходять для цих цілей?

2. Що можна назвати всесвітньою системою сполучених комп'ютерних мереж?

3. Як називається науково-промисловий комплекс, створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукоємних технологій на базі тісних відносин з університетами і науково-технічними центрами?

4. Як називається документ, що засвідчує авторство на винахід та виключне право на використання його протягом певного строку?

5. Завдяки цьому спільному виду діяльності можна досягти цілей у яких заінтересовані дві та більше сторін.

6. Що є передаванням та прийманням знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду дротовими, радіо, оптичними або іншими електромагнітними системами?

7. Як називається процес розробки, впровадження, експлуатації виробничо-економічного та соціально-організаційного потенціалу, що покладений в основу новації?

8. Як можна назвати обсяг витрат енергії або палива на виконувані процеси виробництва?

9. Як називається найпоширеніший метод стандартизації, сутність якого полягає у приведенні до одноманітності, до єдиної форми або системи об'єктів однакового функціонального призначення?

10. Як називається процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавчим вимогам?

Завдання 6. Розгадайте ребус.

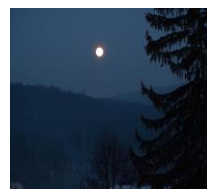
$E \rightarrow V$

"

" "

$I \rightarrow И$

'

'

$B \rightarrow Ч$

С

"

О

Е

"

'

"

"

$A \rightarrow 3$

Тема 7. Міжнародне кооперування виробництва: природа, форми та сучасні особливості.

*Жодна значна робота людей не була здійснена
і не може бути здійснена без активної співпраці (тобто кооперації)
багатьох розумів і рук,
спільно працюючих для загальної мети
(Едуард Ніл)*

Мета: розглянути поняття кооперування виробництва; з'ясувати природу, форми, ознаки міжнародного кооперування; ознайомитись з практичними завданнями міжнародної кооперації в сучасних умовах; проаналізувати основні методи виробничого кооперування; пояснити особливості міжнародного кооперування виробництва в Україні.

План

1. Поняття кооперування виробництва.
2. Практичні завдання кооперування виробництва в сучасних умовах.

Основні терміни і поняття

Міжнародне кооперування, підряд у міжнародній економічній діяльності, господарська діяльність, якість відтворення.

Основні теоретичні положення

1. Поняття кооперування виробництва. Міжнародне кооперування є способом поєднання виробничих зусиль підприємницьких суб'єктів, які належать до різних національних відтворювальних комплексів. На відміну від міжнародної торгівлі кооперування пов'язано з рухом не готових виробів, а деталей, вузлів, напівфабрикатів, причому згідно з моделями, сутністю яких є технологічна оптимізація виробництва.

Як правило, під міжнародним кооперуванням розуміють виробничо-технологічні взаємозв'язки між двома або більшою кількістю різнонаціональних юридично та функціонально незалежних одна від одної господарських структур. Змістом їх спільної діяльності є спеціалізоване виробництво, що дає змогу їм підвищувати продуктивність праці та збільшувати сукупні обсяги виробництва.

Особливого розвитку кооперування набуло у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах.

2. Практичні завдання кооперування виробництва в сучасних умовах. Для України особлива значущість завдання розвивати коопераційні форми пов'язана з тим, що багато вітчизняних підприємств традиційно мали господарсько-технологічні контакти з партнерами у центральній-східній Європі та на території теперішньої СНД. Неможливість фронтального розвитку відразу всіх напрямків НТП в одній країні примушує шукати партнерів за кордоном. Це дає змогу забезпечити концентрацію виробничих зусиль окремого

економічного агента на меншій кількості операцій та більш ефективно розвивати спеціалізоване виробництво, підвищуючи відтак ефективність та результативність своєї діяльності.

Відсутність в Україні державних програм у галузі науки, розвитку сучасних технологій, наукомістких галузей і видів послуг об'єктивно знижує коопераційний потенціал економіки. І навпаки, виявлення пріоритетів промислово-галузевого розвитку, з'ясування переліку тих реальних міжнародних проєктів, в яких можуть взяти участь Україна, її підприємства, може відіграти велику позитивну роль для розвитку міжнародного кооперування виробництва, збільшити обсяги та поліпшити якість міжнародного співробітництва на мікроекономічному рівні.

Наприклад, Україна має великі коопераційні та кредитно-інвестиційні можливості у сфері космічного співробітництва з Європейською космічною агенцією (ЄКА). Адже в Україні існує потужний космічний потенціал, який далеко не завжди може претендувати на самодостатність, як один із конкурентних автономних світових центрів космічної промисловості. Серед напрацювань, які могли б становити перспективний напрям коопераційної взаємодії з ЄКА, можна навести технології супутникового зв'язку, дистанційного зондування Землі, систем космічного транспортування, а також виробництва ракет «Зеніт» та «Циклон», створення систем орієнтації й управління орбітальними станціями та багато іншого.

Таке співробітництво та аналогічні його форми могли б значно посприяти розвитку окремих виробництв, а також збільшенню експорту товарів і послуг, надходжень до держбюджету, поліпшенню макроекономічних параметрів.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає природа кооперування виробництва та якими є його цілі, методи?
2. Які тенденції та особливості міжнародного кооперування зумовлюються сучасним науково-технічним прогресом?
3. Чому співробітництво України в галузі науки і технологій з багатьма країнами є важливим для реалізації набутого науково-технологічного потенціалу?
4. Якими є основні завдання макроекономічного регулювання міжнародного кооперування?
5. Якими є основні міжнародно-правові інструменти регулювання участі України в процесах виробничого кооперування?

Навчальне завдання

1. Поясніть, як співвідноситься міжнародне кооперування виробництва з іншими формами співробітництва з погляду взаємних зобов'язань, інтеграції виробничих процесів.
2. Назвіть основні класифікаційні підходи та ознаки міжнародної виробничої кооперації.

3. Е. Г. Уейкфілд писав, що за умов простої кооперації «кілька чоловік допомагають один одному виконувати одну й ту саму роботу». Прокоментуйте цю думку.
4. Дж. С. Мілль писав: «Якби люди не розраховували на те, що інші вироблять для них необхідні їм продукти, вони не змогли б присвятити весь свій час якій-небудь одній операції, що врешті-решт завершується виготовленням одного товару». Як ви розумієте це положення?
5. Представники класичної економічної школи розуміли складну кооперацію як діяльність, «за якої кілька чоловік допомагають один одному, виконуючи різні роботи». Чи згодні ви з цим твердженням?
6. Доведіть необхідність міжнародної кооперації у сучасному світі.
7. Доведіть, що кооперація має історичний характер.
8. Назвіть основні елементи інструментарію державного регулювання міжнародного кооперування.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Істотною ознакою кооперації є її колективний характер.
2. Під міжнародною кооперацією виробництва розуміють таку форму поділу праці між країнами, за якої концентрація однорідного виробництва збільшується на базі диференціації національних виробництв, виділення в самостійні (відокремлені) технологічні процеси, в окремі галузі виготовлення продукції понад внутрішні потреби.
3. Особливого розвитку кооперування набуло у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах.
4. Кооперація, міжнародна кооперація мають об'єктивну природу, вони притаманні усім країнам, суспільствам, з будь-яким соціально-економічним ладом.
5. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» дає визначення кооперації.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Форма поділу праці між країнами, у якій зростання концентрації однорідного виробництва відбувається на основі прогресуючої диференціації національних виробництв – це:
 - а) міжнародне виробниче кооперування;
 - б) транснаціональне кооперування;
 - в) міжнародна спеціалізація;
 - г) інтеграція.
2. Як називається вихід виробничої і комерційної діяльності корпорацій (фірм) за національні кордони з розгалуженням по всьому світу у вигляді філій та дочірніх підприємств?
 - а) інтеграція;
 - б) кооперування;

- в) спеціалізація;
 - г) транснаціоналізація.
3. Що не є формою міжнародного кооперування?
- а) здійснення спільних програм;
 - б) договірна спеціалізація;
 - в) виробниче кооперування;
 - г) створення спільних підприємств.
4. За видами міжнародне кооперування класифікують:
- а) передвиробниче, виробниче, комерційне;
 - б) внутрішньо- і міжфірмове, внутрішньо- і міжгалузеве, горизонтальне, вертикальне, змішане;
 - в) між двома і більше країнами, в межах регіону, міжрегіональне, всесвітнє;
 - г) економічне, виробниче, науково-технічне, у сфері збуту тощо.
5. У якому випадку коопераційні угоди є доцільними й економічно обґрунтованими?
- а) якщо в країні відсутні сировина чи інші матеріали, необхідні для виробництва даної продукції;
 - б) якщо в структурі готової продукції частина закордонних поставок перевищує 50 %;
 - в) якщо за технічними й експлуатаційними якостями вироби, що ввозяться по коопераційних поставках, кращі, ніж національні аналоги ;
 - г) усі варіанти правильні.
6. Що згідно з класифікацією Європейської економічної комісії ООН не є формою виробничої кооперації?
- а) підряд;
 - б) надання ліцензії та (або) виробничого досвіду і знань з наступною оплатою їхньої вартості поставками продукції, отриманої з їх використання;
 - в) розподіл виробничих програм у вигляді спеціалізації;
 - г) поставку комплектних підприємств та обладнання з наступною оплатою їх вартості продукцією, що має бути виготовлена на їх основі.
7. Форми прямої коопераційної взаємодії:
- а) проста і складна;
 - б) виробнича та невиробнича;
 - в) національна та міжнародна;
 - г) економічна та соціальна.
8. Які є моделі відтворення?
- а) позитивна та негативна;
 - б) екстенсивна та інтенсивна;
 - в) позитивна та від'ємна;
 - г) прогресивна та відстала.
9. До основних ознак міжнародної виробничої кооперації не відноситься:
- а) попереднє узгодження сторонами умов спільної діяльності;
 - б) закріплення в угоді головних об'єктів кооперування: готових виробів, компонентів та відповідних технологій;

- в) головним методом співробітництва є координація діяльності партнерів тільки однієї країни;
 - г) розподіл між партнерами завдань у межах узгодженої програми.
10. Виробничі зв'язки між різними підприємствами, які беруть участь у виготовленні певного продукту, але при цьому зберігають свою господарську самостійність – це:
- а) інтернаціоналізація;
 - б) спеціалізація;
 - в) інтеграція;
 - г) процес кооперування.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Міркуємо та аналізуємо.

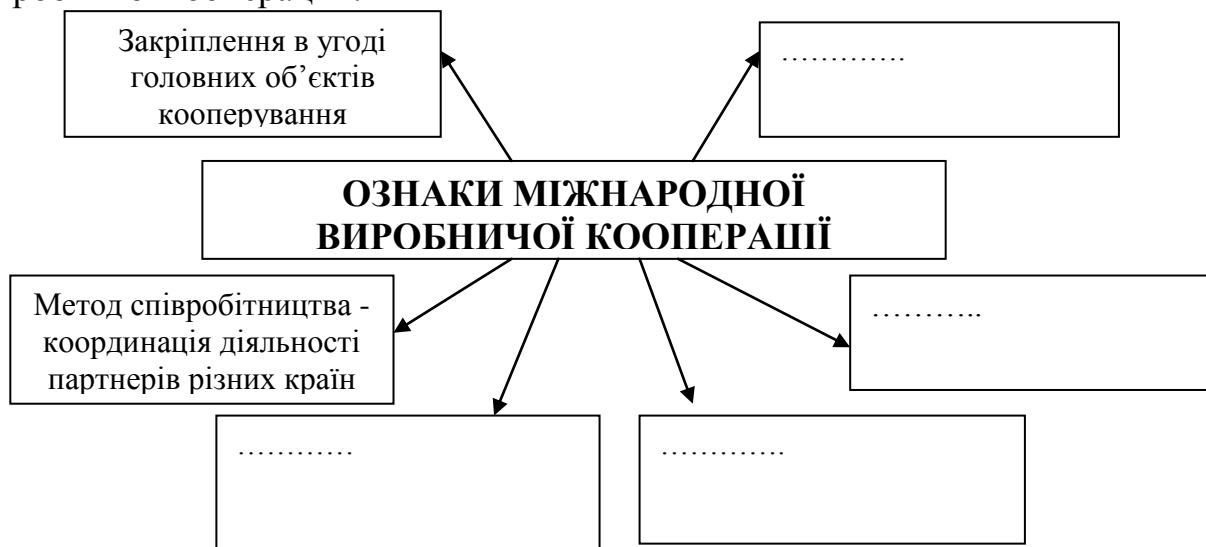
Поясніть вислови:

1. «Ми всі створені для взаємодії, як ноги, руки, очі» – римський державний діяч і філософ Марк Аврелій (121-180).
2. «Окрема людина слабка, як покинутий Робінзон, тільки у спілці з іншими вона може багато зробити» – німецький філософ-ідеаліст Артур Шопенгауер (1788-1860).
3. «Люди спільно можуть звершити те, чого не в силах зробити на одинці. Єднання розумів і рук, зосередження їх сил може стати майже всемогутнім» – американський державний діяч Даніель Уебстер (1782-1852).
4. «Спільна праця заохочує в людях таку завзятість звершення, якої вони рідко можуть досягнути на одинці» – американський філософ і поет Ралф Уолдо Емерсон (1803-1882).
5. «Кооперація – це добровільне об'єднання людей, які вірять, що об'єднання зусиль є дорога до спільного блага» – англійський кооператор Джон Грей (1854-1912).
6. «Жодна значна робота людей не була здійснена і не може бути здійснена без активної співпраці (тобто кооперації) багатьох розумів і рук, спільно працюючих для загальної мети» – англійський кооператор Едуард Вансиртарт Ніл (1810-1892).
7. «Через кооперацію можна досягти всього, що потрібно народу» – англійський кооператор Джон Мітчел (1828-1895).
8. «Кооперацію слід собі уявляти не у вигляді підйомного крана, ... а у вигляді драбини... ті що піднялися наверх, протягують руку тим, хто знаходиться внизу...» – французький вчений і кооператор Шарль Жід (1847-1932).

Завдання 2. Прокоментуйте вислів.

Високотехнологічні корпорації сьогодні формують новий принцип взаємовідносин з партнерами. Принцип «конкуренція з усіма, а співпраця з обраними» замінений іншим: «конкуренція з обраними, а співпраця з іншими». Цей принцип реалізується в створенні виробничо-комерційних агломерацій – тимчасових, порівняно стійких об'єднань із загальною виробничою базою, технологічною та науково-технічною єдністю.

Завдання 3. Завершіть структурно-логічну схему «Ознаки міжнародної виробничої кооперації».

Завдання 4. Заповніть таблицю.

Ознака класифікації	Вид міжнародного кооперування
За видами діяльності	
За методами використання	
За стадіями	
За структурою зв'язків	
За територіальним охопленням	
За числом суб'єктів	
За числом об'єктів	

Завдання 5. Аналіз ситуації.

Однією з форм науково-технічних зв'язків, яка одержала значний імпульс на новому етапі НТР є кооперування в інноваційній сфері. У сучасних умовах науково-технічна кооперація здійснюється на трьох рівнях. Одним з них є

науково-виробнича кооперація на рівні фірм – поєднання зусиль та коштів різних компаній для розробки спільних проектів.

На основі кооперації, наприклад:

– компанії Siemens (Німеччина) та Intel (США) займаються розробкою та виробництвом мікропроцесорів;

– Toshiba (Японія) та LSI Logic (США) створюють електронні компоненти нового покоління;

– General Electric (США) та Philips (Нідерланди) виробляють електронні медичні прилади;

– Ericsson (Швеція) та Matra (Франція) виробляють телекомунікаційну техніку;

– Mitsubishi (Японія) – Boeing (США) розробляють авіалайнери.

Прокоментуйте дану ситуацію і дайте відповіді на запитання:

1. У чому полягає важливість розвитку міжнародної кооперації?
2. Чому сьогодні кооперування в інноваційній сфері набуває значного поширення?
3. Наведіть приклади відомих вам спільних проектів на основі кооперації?
4. Чи може Україна виступати повноцінним партнером у міжнародному кооперуванні?

Завдання 6. Розгадайте ребус.

Тема 8. Міжнародні інвестиції, валютно-кредитні відносини України

*Інвестування має нагадувати спостереження за тим, як сохне фарба
або як росте трава. Якщо вам потрібен азарт,
то візьміть 800 доларів і їдьте в Лас-Вегас
(Пол Самуелсон)*

Мета: розглянути особливості міжнародного інвестиційного процесу; з'ясувати особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ); ознайомитись з міжнародними валютно-фінансовими інструментами в моделі відкритої економіки; проаналізувати місце України в системі міжнародних валютно-кредитних відносин; розкрити передумови забезпечення валютно-фінансової політики; визначити проблеми ефективного використання запозичених коштів в Україні.

План

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу.
2. Особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ).
3. Поняття та структура валютно-фінансових відносин та операцій.
4. Україна на міжнародних кредитних ринках.
5. Управління зовнішнім боргом України.

Основні терміни і поняття

Концесія, концентрація, іноземні інвестори, іноземні інвестиції, підприємство з іноземними інвестиціями, міжнародна валютно-фінансова система, міжнародний фінансовий ринок, міжнародний ринок валют, міжнародний кредитний ринок, ринок цінних паперів, емітент, емісія цінних паперів, євроринок, євровалюти, банківський вексель, банківський переказ, євро ноти, акції, облігації, інвестиційні сертифікати, фінансові ризики, кредитні ризики, валютні ризики, інфляційні ризики, ризики ліквідності, системні ризики, зовнішня заборгованість, дефолт, реструктуризація боргу, внутрішній державний борг, стратегії управління державним зовнішнім боргом України.

Основні теоретичні положення

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу. Міжнародний рух капіталів у вузькому розумінні репрезентує процеси у реальному секторі; його об'єктом є виробничі потужності, а сам цей рух забезпечується сукупністю мікроекономічних, приватних інвестиційних потенціалів (у широкому розумінні рух капіталів включає й переміщення фінансово-монетарних цінностей). Ці раніше створені та нагромаджені матеріальні ресурси та кошти «перерозподіляються» між країнами у вигляді міжнародного руху капіталів. Але цей «перерозподіл» не є остаточним, а розглядається як змінна величина, що залежить від комплексу правових, кон'юнктурних, психологічних та інших умов функціонування капіталу.

В економіко-матеріальному аспекті міжнародними інвестиціями є вкладення капіталу в підприємства різних галузей економіки, виробництва та послуг, у банківсько-кредитну систему, в інфраструктуру, в соціальні програми, в охорону навколишнього середовища. Інакше кажучи, об'єктами міжнародного інвестування можуть бути усі види майнових та інтелектуальних цінностей, виробниче використання яких веде до формування прибутків (доходів) або інших соціальних ефектів.

Проблематика міжнародного руху капіталів та оптимізації національної соціально-економічної сфери з метою максимізації надходжень капіталу ззовні та мінімізації його впливу з країни є однією з найбільш актуальних для сучасної України, як і для інших країн трансформаційного типу. Особливості участі нашої держави, а також окремих вітчизняних суб'єктів комерційної діяльності в міжнародному русі капіталів значною мірою зумовлюються дефіцитністю фінансово-обігових коштів. Така дефіцитність призводить до односторонньої залежності національної економіки та господарських структур від зовнішніх джерел інвестування, переважної одновекторності легального руху капіталів – ззовні всередину країни.

Українська економіка, як і інші економіки трансформаційного типу, зіткнулася з необхідністю розв'язання таких завдань, як структурна перебудова систем власності та матеріального виробництва, оновлення застарілих фондів, запровадження дійових моделей промислової та технологічної політики. Успішність такого розв'язання залежить від того, наскільки вдасться активізувати інвестиційний, як і фінансовий, грошово-кредитний та інші сегменти національного ринку.

Розв'язання завдання залучення іноземного капіталу є функціонально складним, а також таким, що залежить від національної конкретики певної країни. Адже важливим моментом при розробленні науково обґрунтованої стратегії залучення іноземних інвестицій та формування інвестиційно-підприємницького клімату є врахування особливостей розвитку окремих галузей.

2. Особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Іноземні інвестиції класифікують за такими ознаками, як форми залучення, – на прямі, портфельні; за характером використання – на підприємницькі та позичкові. Серед форм міжнародного руху капіталу особливе місце займають прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Це зумовлено двома основними причинами:

по-перше, прямі іноземні інвестиції – це реальні інвестиції, які, на відміну від портфельних, не є чисто фінансовими актами, що виражені в національній валюті. Вони здійснюються у підприємства, землю та інші капітальні товари;

по-друге, прямі іноземні інвестиції, на відміну від портфельних, звичайно забезпечують управлінський контроль над об'єктом, в який інвестовано капітал.

Тобто, прямі іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств). Прямі іноземні інвестиції – найбільш бажана форма капіталовкладень для економік, що

розвиваються, тому що вона дозволяє реалізовувати великі проекти; крім того в країну надходять нові технології, нові практики корпоративного управління, тощо. Дж. Даннінг, вказує, що, керуючись стратегічними мотивами, прямі іноземні інвестиції підприємства можна поділити на групи (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 – Групи прямих іноземних інвестицій

Групи	Сутність
Прямі іноземні інвестиції, спрямовані на пошук ринків	Метою є обслуговування місцевого або/і регіонального ринків. До них належать такі прямі іноземні інвестиції, як експортозаміщувальні (з позиції іноземного інвестора), та ті, метою яких є подолання тарифних бар'єрів. Основні фактори залучення цих інвестицій – розмір ринку та темпи його зростання. Тарифи та транспортні витрати, які перешкоджають доступу до місцевого ринку, також заохочують такі інвестиції.
Прямі іноземні інвестиції, спрямовані на пошук активів/сировини	Метою є заволодіння тими ресурсами, які є недоступними в країні-донорі. Такими ресурсами можуть бути корисні копалини, дешева робоча сила чи інші. Особливо у виробничому секторі ці інвестиції з самого початку є експортно-орієнтованими, тому для них надзвичайно важливими є ціни на фактори виробництва.
Прямі іноземні інвестиції, скеровані на пошук шляхів підвищення виробничої ефективності.	Метою є пошук порівняно недооцінених факторів виробництва: капіталу, праці, технологій. Вони здійснюються через ступінь доступності та вартості факторів виробництва, ефект масштабу та відмінності в смаках споживачів і можливостях пропозиції їх забезпечити
Прямі іноземні інвестиції, спрямовані на пошук стратегічних активів.	Здійснюються такі інвестиції з метою придбання і доповнення технологічної бази, а не використання наявних активів.

Під час прийняття рішення щодо здійснення як прямого, так і портфельного інвестування, береться до уваги значна кількість факторів, котрі стосуються стану, внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування об'єкта-реципієнта. Такими факторами є:

- стан виробничих фондів та їх ринкова перспективність;
- ступінь ефективності менеджменту;
- наявність експортного потенціалу чи унікальної продукції;
- наявність стабільного попиту на типову для підприємства продукцію на внутрішньому ринку;
- можливість реструктуризації об'єкта та його пристосування до вимог ринку, споживачів;
- наявність конструктивних відносин із урядом та владними структурами;
- прозорість компанії;
- організаційно-правова форма об'єктної фірми;
- ведення бухгалтерського обліку відповідно до західних стандартів.

3. Поняття та структура валютно-фінансових відносин та операцій.

Валютно-фінансові відносини – це сукупність відносин, що пов'язані із

функціонуванням валюти в міжнародній торгівлі, економічному і технічному співробітництві, наданні та отриманні позик, кредитів тощо. Тобто, валютно-фінансові відносини – це, у першу чергу, відносини між учасниками міждержавного обміну при функціонуванні грошей у міжнародному обороті.

Для розуміння сутності валютно-фінансових відносин важливим є визначення їх конкретних форм, які представляють собою валютно-фінансові операції. Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до видів зовнішньоекономічної діяльності, які передбачають здійснення валютно-фінансових операцій, належать такі :

- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України страхових, брокерських, облікових, аудиторських та інших послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;

- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних і страхових установ за межами України, а також створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України;

- орендні, у тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку.

Валютно-фінансові відносини здійснюються на взаємопов'язаних рівнях: національному та міжнародному.

4. Україна на міжнародних кредитних ринках. У міжнародних кредитних відносинах Україна виступає не кредитором, а позичальником. Кредити можуть бути довгострокові та короткострокові. В реаліях України кредиторами є МВФ, Банк реконструкції та розвитку, інші міжнародні організації. МВФ існує з 1945 року, до нього входять 188 країн світу. Основними цілями МВФ є надання кредитів для врегулювання платіжного балансу та зовнішньої заборгованості. Міжнародний банк реконструкції та розвитку надає позики для структурних перебудов, підтримує платіжний баланс та сприяє розвитку торгівлі. Європейський банк реконструкції та розвитку надає довгострокові кредити та позики країнам Східної та Центральної Європи, які сприяють ринковим реформам.

Незважаючи на постійну підтримку зі сторони міжнародних кредитних організацій, Україна постійно перебуває в стані, коли їй важко обслуговувати свої кредити, а заборгованість росте. Це відбувається через дефіцит бюджету та

постійний дефіцит платіжного балансу. При цьому державний борг України покривається золотовалютними запасами лише на третину.

До причин, які створюють несприятливу ситуацію для України в сегменті міжнародного кредитування відносять:

- відсутність оцінки ефективності використання кредитних ресурсів;
- залучені кошти не використовуються згідно з затвердженим кошторисом;
- залучені кошти не використовуються у відповідності з затвердженими термінами;
- зловживання коштами, корупція.

Вирішенням даних проблем може стати удосконалення кредитно-фінансових взаємовідносин між суб'єктами кредитного ринку, вдосконалення нормативно-правовою бази щодо залучення та використання кредитних коштів, підвищення відповідальності за зловживання, створення незалежних комісій та організацій, які будуть контролювати розподіл коштів та слідкувати за кошторисом і термінами.

5. Управління зовнішнім боргом України. Використання запозичених коштів допомагає розв'язувати найбільш нагальні проблеми, що потребують грошових витрат. А такі витрати пов'язані зі здатністю уряду до ефективного бюджетного балансування, виконання ним поточних внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань.

Критерієм економічної ефективності використання запозичених коштів є майбутня здатність перекрити результуючими прибутками обслуговування боргових зобов'язань. При цьому кардинальними передумовами забезпечення такої здатності є проведення цілеспрямованої галузевої, інвестиційної, науково-технічної, технологічної політики.

Що стосується ситуації із зовнішньою заборгованістю України, то варто зазначити, що процес економічних реформ, переходу від адміністративно-командної системи до ринкової економіки, особливо в реформуванні сфери грошових, кредитних відносин, виявився надзвичайно складним. Він відобразив усі соціальні суперечності, на ньому повною мірою позначилося розбалансування економіки, яка потребує докорінної структурної перебудови; мало значення й те, що відбувалася поступова переорієнтація мікроекономічних агентів на нову модель розвитку.

Для успішного і порівняно швидкого формування ринкової системи господарства, а також для зменшення соціальної напруженості в суспільстві необхідні значні обсяги фінансових ресурсів, яких у перехідний період ринкової трансформації, як правило, не вистачає. Саме тому співробітництво з міжнародними валютно-фінансовими установами, державами-кредиторами та приватними кредиторами під час такої трансформації є вкрай важливим.

Україна вступила у фінансово-кредитні відносини з приводу зовнішніх запозичень та виплат відповідних боргових зобов'язань з багатьма суб'єктами – як національними (тобто країнами), так і міжнародними фінансовими організаціями, приватними позичальниками, об'єднаннями кредиторів.

Складність боргової проблеми як для України, так і для інших країн пояснюється, зокрема, й тим, що розв'язання завдання з подолання тенденцій падіння економічних показників вимагає тривалого часу. До проблеми зовнішньої заборгованості значно додають труднощі, так би мовити, суб'єктивно-об'єктивного характеру, пов'язані з «хронічним непроведенням» ефективного макроекономічного регулювання.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають відмінності участі у світовому ринку капіталів національної економіки трансформаційного типу?
2. Яку роль у процесах залучення іноземних інвестицій до трансформаційної економіки відіграє приватизація?
3. У чому полягають проблеми міжнародного руху капіталів?
4. Які функції політики мобілізації капіталів?
5. Яка сучасна специфіка розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин у світі?
6. Що таке міжнародні валютно-кредитні установи та яке їх призначення?
7. З яких джерел проводиться погашення зовнішнього боргу?
8. У чому полягає стратегія управління державним зовнішнім боргом?

Навчальне завдання

1. Визначте основні особливості міжнародного інвестування на сучасному етапі.
2. Охарактеризуйте економічні інтереси учасників міжнародного інвестиційного процесу.
3. Назвіть основні практичні завдання оптимізації інвестиційного процесу в Україні.
4. Назвіть об'єкти міжнародного інвестування.
5. Назвіть специфічний засіб включення економіки України до системи світогосподарських зв'язків.
6. Охарактеризуйте цінності фізичної та інтелектуальної природи.
7. Визначте особливості участі в міжнародних валютно-фінансових відносинах країн трансформаційного типу.
8. Проаналізуйте, які є ризики макроекономічної дестабілізації через відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфери.
9. Доведіть, що надання фінансової допомоги міжнародними валютно-фінансовими установами може використовуватись як політичний інструмент впливу на інші держави.
10. Поміркуйте, чи є обов'язковим співробітництво з міжнародними валютно-фінансовими установами для функціонування сучасної економіки України.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Міжнародний кредит – позичка в грошовій або товарній формі, яка надається кредитором однієї країни (країною, міжнародним кредитним

інститутом) позичальникові з іншої країни (певній країні) на умовах терміновості, зворотності і сплати відсотків.

2. Важливим елементом валютно-фінансової політики держави є фіксованість фінансових капіталів задля забезпечення гарантій міжнародної торгівлі між країнами.
3. Світовий банк надає кредити тільки розвинутим країнам, МВФ може кредитувати будь-яку країну з числа членів, яка відчуває нестачу іноземної валюти для покриття короткострокових фінансових зобов'язань.
4. Світовий банк (СБ) включає кілька пов'язаних між собою міжнародних фінансових інститутів: Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжамериканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Ісламський банк розвитку.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Яка організація з названих НЕ є міжнародною валютно-фінансовою організацією?
 - а) Міжнародний валютний фонд (МВФ);
 - б) Міжнародна фінансова корпорація (МФК);
 - в) Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);
 - г) Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ).
2. Що НЕ є завданням міжнародних валютно-фінансових організацій?
 - а) сприяння розвитку зовнішньої торгівлі і міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва;
 - б) контролювання імпорту-експорту країн світу;
 - в) підтримання рівноваги платіжних балансів країн, що входять до них;
 - г) надання кредитів країнам та гарантування приватних позик за кордоном.
3. У якому році був заснований Міжнародний валютний фонд (МВФ)?
 - а) 1954;
 - б) 1944;
 - в) 1958;
 - г) 1966.
4. На якій конференції був утворений Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)?
 - а) конференції у Бреттон-Вудсі;
 - б) Постдамській конференції;
 - в) Паризькій конференції.
5. Причинами міжнародного руху капіталів є:
 - а) природні інтереси;
 - б) економічні інтереси;
 - в) екологічні інтереси;
 - г) соціальні інтереси.
6. З чийої ініціативи була створена Міжнародна фінансова корпорація (МФК) в 1959 р.?

- а) Японії;
 - б) Німеччини;
 - в) Великобританії;
 - г) США.
7. Прямі інвестиції для зарубіжних компаній виступають:
- а) способом завоювання ринків товарів та послуг;
 - б) способом витіснити конкурентів;
 - в) способом набутти популярності;
 - г) способом робити щось нове.
8. Країна-донор – це :
- а) держава, яка приймає допомогу від інших країн;
 - б) держава, що надає допомогу іншим країнам;
 - в) держава, яка має велику кількість людей донорів;
 - г) новий вид державного устрою.
9. Місце перебування Міжнародного валютного фонду?
- а) змінюється кожні 10 років;
 - б) Лондон;
 - в) Вашингтон;
 - г) Нью-Йорк.
10. Основна частка прямих інвестицій припадає на:
- а) приватизовані компанії;
 - б) державні установи;
 - в) транснаціональні корпорації;
 - г) кооперативи.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Прокоментуйте ситуацію.

Попри певні проблеми у діяльності міжнародних фінансових організацій, неоднозначність результатів їх співробітництва з деякими країнами, в цілому вони значною мірою сприяють розв'язанню багатьох проблем національних економік: надають фінансову допомогу країнам, що розвиваються; фінансують економічні реформи держав з перехідною економікою; сприяють структурній перебудові економіки з метою розвитку інноваційних галузей виробництва. Здійснюючи таку діяльність, МФО беруть участь у процесі формування міжнародних стратегій економічного розвитку, спрямованих на підвищення його рівня.

Завдання 2. Проаналізуйте дані Державної служби статистики України, дайте відповіді на питання та побудуйте графіки.

Питання:

1. З яких країн світу надійшло найбільше прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні 10 років, а в які – найменше?

2. В які види економічної діяльності України надходило найбільше прямих іноземних інвестицій впродовж 10 років, а в які – найменше?

3. До яких областей України надходило найбільше прямих іноземних інвестицій впродовж останніх 10 років, а до яких – найменше?

4. Які країни світу були лідерами за обсягом прямих інвестицій з України за останні 10 років, а які – аутсайдерами?

Завдання 3. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Фактори, що визначають ризики в міжнародних валютних, кредитних і фінансових операціях.

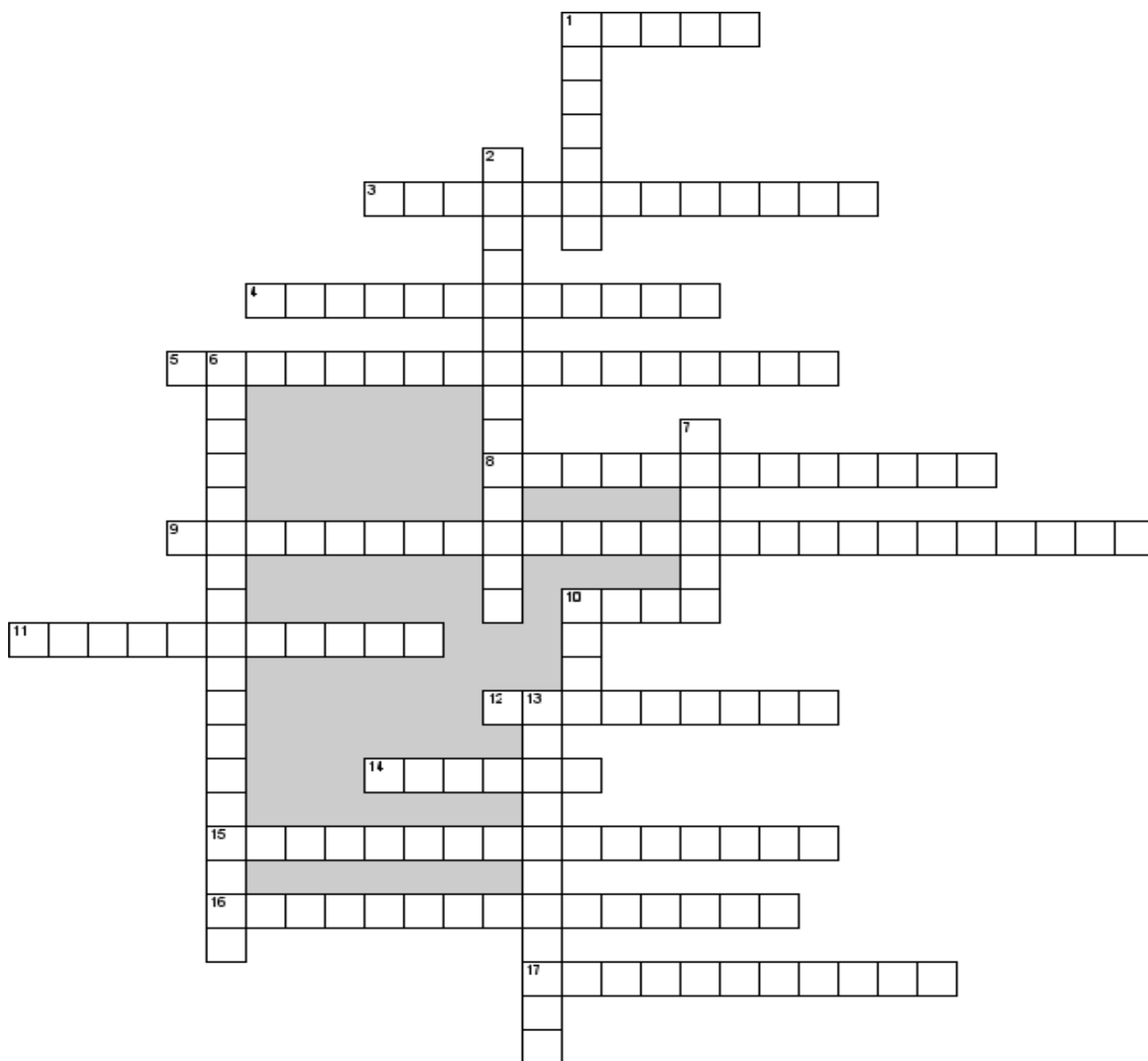
2. Глобалізація фінансових ринків та міжнародної заборгованості.

3. Заходи покращення інвестиційного клімату в Україні.

4. Фактори, що впливають на надходження прямих іноземних інвестицій в країну.

5. Державний борг України: скільки і кому винен кожен українець

Завдання 4. Розгадайте кросворд

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
<p>1. Специфічний товар, що обмінюється на будь-який інший товар і є загальним еквівалентом. гроші є засобом вираження вартості товарів.</p> <p>3. Кредитно-фінансова установа, що має право залучати внески на депозитні рахунки.</p> <p>4. Один з основних напрямів, які охоплює діяльність МВФ, здійснюється з різними цілями в різних формах та на неоднакових умовах.</p> <p>5. Бере свій початок від створеного в 1957 р. з метою економічної співпраці Європейського економічного співтовариства.</p> <p>8. Відображає ціну грошової одиниці певної країни у валюті інших країн чи міжнародних валютних одиницях.</p> <p>9. Є провідним світовим фінансовим інститутом, який має статус спеціалізованої установи ООН.</p> <p>10. Реальна валюта, що обслуговує платіжний оборот ЄС з початку 1999 р</p> <p>11. Офіційне зниження державного металевого вмісту та валютного курсу (чи тільки курсу) національної грошової одиниці щодо іноземних валют.</p> <p>12. Платіж на відкритий рахунок — найменш надійна форма. експортер поставляє товари, імпортер переказує гроші на день платежу.</p> <p>14. Грошова одиниця, що використовується у функціях світових грошей</p> <p>15. Метод установлення курсу валют полягає в офіційному встановленні урядом чи Центральним банком курсу національної валюти стосовно іноземних валют.</p> <p>16. Здатність вільного обміну національної грошової одиниці на інші валюти.</p> <p>17. Оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові грошові знаки в надзвичайно низькій пропорції, так що плата за такі гроші має суто символічне значення.</p>	<p>1. Валютний курс при якому система обмінних валютних курсів, коли Центральний банк утримується від втручання у функціонування валютних ринків.</p> <p>2. Нагляд за макроекономічною та валютною політикою країн здійснюється насамперед за допомогою...</p> <p>6. Другою за значенням у системі міжнародних фінансів є група...</p> <p>7. Банк імпортера перераховує кошти на рахунок експортера після передачі імпортеру отриманих від банку експортера документів, передбачених контрактом, тобто застосовується схема: платежі проти документів.</p> <p>10. Був створений у 1990 р. і відкритий у 1991 р., аналогічно МБРР, діяльність якого спрямована на країни, що розвиваються, здійснює діяльність у країнах східної і центральної Європи, які проводять ринкові реформи.</p> <p>13. Визначення офіційними державними органами (чи іншою фінансовою установою) курсу (ціни) іноземної валюти.</p>

Завдання 5. Розгадайте ребус.

Завдання 6. Позначте та підпишіть на карті України усі вам відомі об'єкти, які є або потенційно можуть бути привабливими для іноземних інвесторів.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ: ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Тема 9. Комерційні структури в процесах транс націоналізації

*Засобами транснаціоналізації є процеси злиття та поглинання виробничих, комерційних структур
(Новицький В.Є.)*

Мета: розглянути особливості комерційних структур у процесах транснаціоналізації; ознайомитись із функціональною специфікою транснаціоналізації у підприємницькій сфері; охарактеризувати суб'єкти підприємницької діяльності у сфері транснаціоналізації; з'ясувати сутність акціонерних та неакціонерних засобів транснаціоналізації господарської діяльності.

План

1. Транснаціоналізація у підприємницькій сфері.
2. Акціонерні форми та засоби транснаціоналізації комерційної діяльності.
3. Неакціонерні форми транс націоналізації господарської діяльності.

Основні терміни і поняття

Транснаціоналізація, злиття, поглинання, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, філія, дочірня компанія, асоційована компанія.

Основні теоретичні положення

1. Транснаціоналізація у підприємницькій сфері. Вагомою характеристикою сучасного розвитку світогосподарських процесів є транснаціоналізація. Її можна розглядати на двох рівнях, що взаємопов'язані та зумовлюють один одного (рис. 9.1).

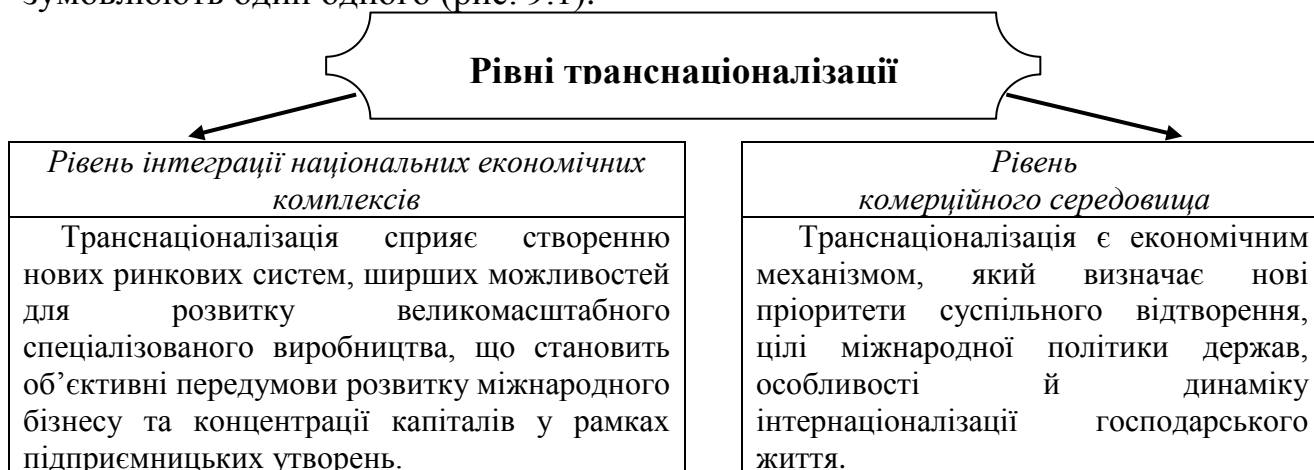

Рисунок 9.1 – Рівні транснаціоналізації

Сучасні тенденції характеризуються зростанням масштабів міжнародного за природою підприємництва. Крім того, спостерігаються все видиміші зміни в кількісному співвідношенні етноцентричних і геоцентричних фірм. Під

етноцентричними компаніями розуміють такі підприємницькі структури, які зосереджують свою діяльність переважно на внутрішньому ринку своєї країни і для яких міжнародно-торговельні операції є разовими, нетиповими формами економічної активності. А під геоцентричними – ті, які своєю ринково-збутовою політикою прагнуть охопити найбільш широкий спектр країн і регіонів світу.

Міжнародні комерційні структури на ринковій арені є не просто суб'єктами підприємницької діяльності, а виконують суспільно регулюючі функції, впливають на перерозподіл виробленого продукту в світовому масштабі.

2. Акціонерні форми та засоби транснаціоналізації комерційної діяльності. Традиційним для останніх століть та історично першим інструментом створення міжнародних комерційних структур є шлях акціонування. Засобами транснаціоналізації є процеси злиття та поглинання виробничих, комерційних структур.

Злиття – це процес набуття права власності однією компанією над іншими на добровільних засадах, з мінімальними змінами у складі акціонерів та мінімальною премією за поглинання, причому втрачається індивідуальність одного чи всіх учасників злиття.

Поглинання – це процес набуття однією компанією власності та/або контролю над іншими компаніями шляхом реорганізації (або без неї), з/без ігноруванням інтересів інших учасників (акціонерів, менеджерів) об'єднання.

Процеси злиття та поглинання зумовлюються одним або кількома мотивами, серед яких здебільшого виокремлюють отримання ефектів синергії, диверсифікації, податкових пільг, а також індивідуальні мотиви власників або менеджерів. Ці процеси надзвичайно поширилися ще наприкінці XIX ст., але і пізніше, протягом 80–90-х років XX та на початку XXI ст., відбувалося укладання масштабних угод з поєднання економічних потенціалів відомих гігантів індустрії та фінансової сфери, внаслідок чого утворювалися велетенські монополістичні угруповання.

Існують ще один шлях концентрації виробництва, яке відбувається за участі великих корпоративних структур, – розширення за принципом «щупальці восьминога» (відкриття філій, дочірніх та асоційованих структур, винесення тих або інших виробничо-технологічних процесів за кордон).

Вказані шляхи є традиційними для експансії корпораційних структур у межах традиційних для них галузей або з метою розвитку суміжних виробництв, диверсифікації виробничо-комерційної діяльності. Проте використовуються й інші форми транснаціоналізації господарської діяльності, які пов'язані з акціонуванням та утворенням (модифікації структур) статутних фондів міжнародних господарських структур різнонаціональними інвесторами. Так, у сучасних умовах поширення наукомістких виробництв та жорстких конкурентних вимог до функціональних властивостей продукції поширеними формами участі в статутних фондах є технологічні внески, ноу-хау (така ситуація особливо типова при утворенні спільних підприємств).

3. Неакціонерні форми транс націоналізації господарської діяльності.

Диверсифікація форм транснаціональної господарської діяльності та нові реалії міжнародної кон'юнктури, політичного життя привели до поширення неакціонерних форм транснаціоналізації та експансії міжнародних компаній, які спеціалізуються на наданні технологічних, будівельно-монтажних послуг, що передусім стосується великих ТНК. Такі форми активності корпорацій відповідають новим характеристикам міжнародної торгівлі високотехнологічними товарами та послугами, а також моделі відносин метрополій із периферією, оскільки пов'язані з наданням послуг, проведенням робіт, на яких спеціалізуються ТНК та інші технологічні лідери світового ринку.

Насамперед йдеться про будівельно-технічні, консалтингові, інжинірингові, управлінські послуги, проведення розвідки та видобуток корисних копалин. Цей перелік, з одного боку, характеризує ряд перспективних напрямів міжнародного співробітництва, які пов'язані з використанням нових технологій, прогресивних конструктивних матеріалів та підходів у менеджменті. Водночас він відповідає тій традиційній міжнародній спеціалізації вітчизняного господарства та окремих виробничих структур, яка сформувалася історично, але потенційно ці напрями спеціалізації зберігають актуальність для України і сьогодні. Адже відсутність вільних інвестиційно-кредитних коштів в українській ситуації може бути частково компенсованою наявною виробничою базою та залученими ззовні кредитними ресурсами.

Неакціонерні, контрактні форми відносин з ТНК сприяють поширенню високих технологій, допомагають у модернізації сфери виробництва та створенні нових робочих місць. Проте існує і негативний бік подібної форми співробітництва. Це пов'язано з тим, що ТНК, які вдаються до неакціонерних форм експансії у країнах периферії, незацікавлені в досягненні позитивних результатів країнами та національними підприємствами, які користуються послугами метропольних структур. Унаслідок реалізації таких неакціонерних коопераційних моделей реципієнти можуть зіткнутися із ситуацією, коли вони стають нездатними самотійно впоратись із подальшим фінансуванням проектів, управлінням створеними об'єктами.

Питання для самоконтролю

1. Як відбувається транснаціоналізація господарської діяльності на комерційному рівні?
2. У чому причина значно динамічнішого поширення протягом останніх років геоцентричних компаній, порівняно з етноцентричними комерційними структурами?
3. Які існують акціонерні форми транснаціоналізації господарської діяльності?
4. Що таке злиття і поглинання?
5. Які види злиття ви знаєте?
6. Яка різниця між інтернаціоналізацією та транснаціоналізацією?

7. Який історично перший інструмент створення міжнародних комерційних структур?
8. Яку роль у транснаціоналізації відіграють ТНК?

Навчальне завдання

1. Охарактеризуйте сучасні геостратегічні особливості та фактори розвитку інвестиційних тенденцій.
2. Охарактеризуйте природу та підприємницькі мотивації злиттів та поглинань, акціонерних форм транснаціоналізації комерційної діяльності.
3. Визначте природу та специфіку неакціонерних форм транснаціоналізації господарської діяльності.
4. Проаналізуйте позитивні та негативні сторони процесів транснаціоналізації.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Злиття поділяють на вертикальне та горизонтальне.
2. ТНК відіграють одну із найважливіших та ключових ролей в процесі транснаціоналізації.
3. Прямі іноземні інвестиції мають за мету отримання часткового або повного контролю над підприємством.
4. Портфельні, як і прямі іноземні інвестиції мають за мету контроль над підприємством, в яке інвестують.
5. Під етноцентричними компаніями розуміють такі підприємницькі структури, які своєю ринково-збутовою політикою прагнуть охопити найбільш широкий спектр країн і регіонів світу.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Як називається фірма, сфера регулювання якої розповсюджується на ринки декількох країн?
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;
 - в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.
2. Діяльність яких фірм переважно зорієнтована на національний внутрішній ринок?
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;
 - в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.
3. Як називаються фірми, діяльність яких переважно зорієнтована на світовий зовнішній ринок?
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;
 - в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.

4. Існує два види злиття:
- а) олігополія і монополія;
 - б) автаркія і монархія;
 - в) східне і західне;
 - г) горизонтальне і вертикальне.
5. Закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 відсотків статутного капіталу, це:
- а) портфельні інвестиції;
 - б) прямі іноземні інвестиції;
 - в) автаркія;
 - г) протекціонізм.
6. Портфельні інвестиції, які за обсягом перевищують 50% акцій, можна назвати:
- а) портфельні інвестиції;
 - б) прямі іноземні інвестиції;
 - в) автаркія;
 - г) протекціонізм.
7. Портфельні інвестиції це:
- а) закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 відсотків статутного капіталу
 - б) інвестиції, які обсягом перевищують 50% акцій;
 - в) закордонні інвестиції, величиною менше як 10 відсотків статутного капіталу;
 - г) господарські операції, які передбачають придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку.
8. Одним із видів транснаціоналізації підприємницької діяльності є:
- а) автаркія;
 - б) протекціонізм;
 - в) демпінг;
 - г) франчайзинг.
9. ТНК в процесі транснаціоналізації:
- а) виконують ключову роль;
 - б) не приймають участь;
 - в) приймають участь лише частково;
 - г) приймають участь лише з підтримкою міжнародних організацій.
10. Різноманітні форми виробничо-господарської діяльності партнерів двох або кількох країн, яка ґрунтується на об'збуту товарів, систематичному оновленні продукції, науково-виробничій і торговій кооперації, участі в прибутках, розподілі технічних та інвестиційних ризиків це:
- а) спільне підприємство;
 - б) франчайзі;
 - в) прямі іноземні інвестиції;
 - г) автаркія.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Міркуємо та аналізуємо.

1. «Поширеним явищем стають підприємницькі монстри, діяльності яких не заважає й антимонопольне законодавство. Крім того, сучасні складні процеси і тенденції монополістичної, взагалі ринково-підприємницької, діяльності можна охарактеризувати і як дедалі значні зміни в кількісному співвідношенні етноцентричних і геоцентричних фірм, компаній, а також у якісних показниках господарської діяльності останніх». Про що, власне, мова?

2. «У вітчизняній літературі фірми, що діють у різних країнах, називають міжнародними корпораціями. Виділяють два види міжнародних корпорацій: багатонаціональні (БНК) і транснаціональні (ТНК)». Поясніть, у чому сутність цих видів.

3. «Одним з найгучніших та найбільшим за обсягами процесів злиття 90-х років було об'єднання потужних корпорацій Royal Dutch та Shell, у результаті чого утворилася Royal Dutch/Shell Group. У кредитно-фінансовій сфері однією з найбільш помітних подій на європейському континенті на початку нового тисячоліття стала купівля фінансовою групою German Ensurer іншої установи німецької банківської системи – Dresdner Bank, за що його колишнім власникам було виплачено 29,65 млрд дол. У результаті утворився гігант, який є четвертим за розмірами фінансовим угрупованням світу». Поясніть, у чому полягають мотиви таких дій?

4. «Для того, щоб залишатися конкурентоспроможними, сучасні ділові відносини виходять далеко за рамки традиційних відносин на різних ринках. Про це свідчить залежність підприємств від злиття, різного роду партнерства, асоціації, спільні підприємства, ліцензування і франчайзингу, та інших форм ділового співробітництва. Однією з форм подібного співробітництва є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). ПІІ можуть розглядатися як альтернативна економічна стратегія, прийнята на тих підприємствах, які мають намір інвестувати, відкрити новий завод/офіс, або, навпаки, придбати активи вже існуючого іноземного підприємства. Ці підприємства мають за мету доповнити або замінити політику зовнішньої торгівлі, виробляючи та/або продаючи товари і послуги в інших іноземних ринках...». Який з приведених в тексті транснаціоналізаційних процесів є найбільш доцільним? Чому? Які переваги і недоліки має обраний вами тип?

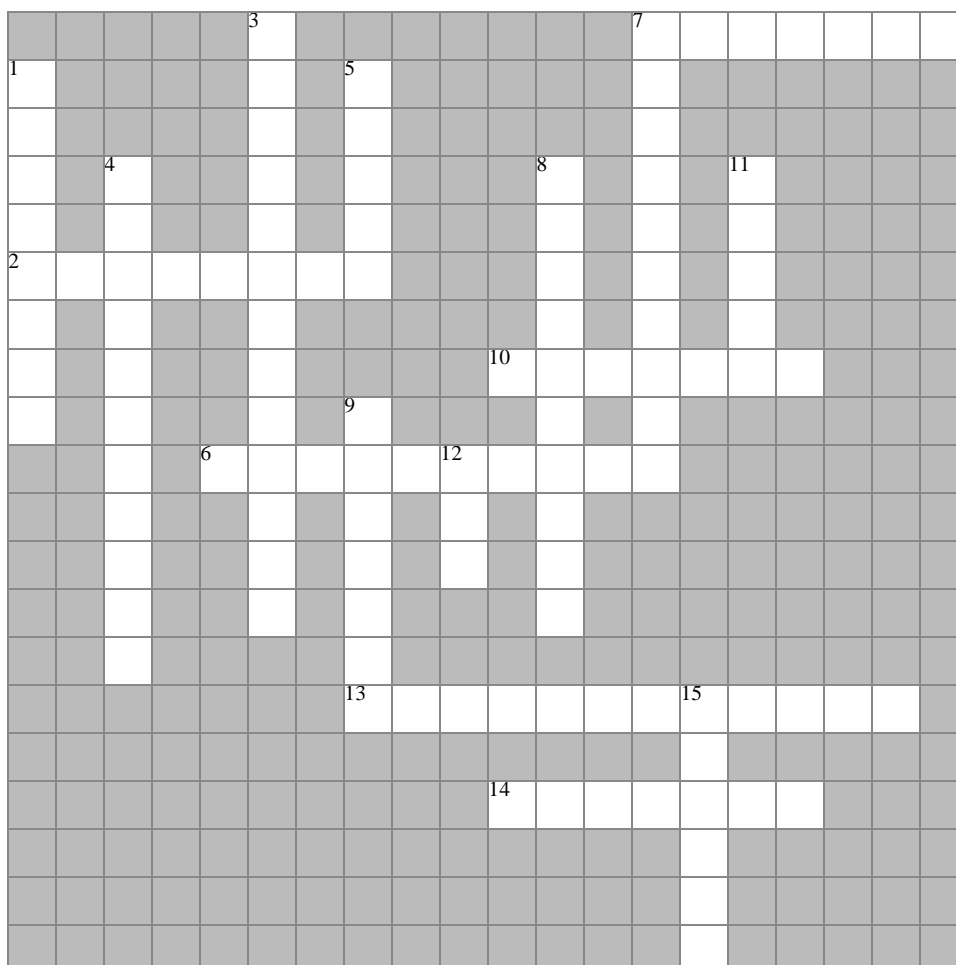
5. «Певний потенціал співробітництва пов'язаний із здійсненням контрактних операцій у видобувній промисловості — так званих угод щодо «розподілу продукції». Відповідно до таких угод підрядники не пов'язують свою діяльність з контролем над родовищами, і навіть можуть не створювати концесій. Натомість фірма, яка здійснює пошуково-розвідувальні та експлуатаційні роботи, сама їх фінансує і страхує, тобто перебирає на себе як витрати, так і ризики господарської діяльності. ТНК-підрядник отримує винагороду в натуральній формі, тобто у вигляді видобутої сировини або енергоносіїв». Розгляньте переваги та недоліки вказаної ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення/вдосконалення.

Завдання 2. Визначте мотиви, що зумовлюють процеси злиття та поглинання компаній. Заповніть таблицю.

Таблиця – Мотиви злиття та поглинання компаній

Мотив	Процедура	
	Злиття	Поглинання
Економія від масштабу		
Операційна економія		
Заміщення неефективного менеджменту		
Доступ до додаткових ресурсів		
Диверсифікація		
Податкові пільги		
Залучення додаткового боргу		
Інтереси менеджменту		
Інтереси акціонерів		
Купівля недооцінених ринком активів		
Вкладення тимчасово вільних коштів		
Набуття монопольної влади		
Зміцнення ринкових позицій/експансія		
Набуття стратегічних переваг		
Усунення конкурентів		

Завдання 3.

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
<p>2. Це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.</p> <p>6. Вкладення капіталу з метою отримання доходу</p> <p>7. Об'єднання підприємств, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів.</p> <p>10. Це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери.</p> <p>13. Процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.</p> <p>14. Це акціонерна компанія, яка володіє контрольними пакетами господарсько-комерційних структур, що є незалежними юридичними особами, здійснює управління ними, а також фінансування їхньої діяльності</p>	<p>1. Механізм безпосереднього фінансування в МВФ.</p> <p>3. Заходи, спрямовані на захист вітчизняного товаровиробника.</p> <p>4. Економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків</p> <p>5. Це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність.</p> <p>7. Договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління</p> <p>8. Структури, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проєктів.</p> <p>9. Або недобросовісна конкуренція, або один з видів обмежувальної ділової практики.</p> <p>11. Аббревіатура сфери найбільшого інвестування ТНК.</p> <p>12. «Імперіалістичний» капітал, що діє в багатьох країнах світу.</p> <p>15. Сконто, бонусна, сезонна (узаг).</p>

Тема 10. ТНК в системі міжнародного інвестування: особливості та новітні тенденції для України.

*Найбільші транснаціональні корпорації світу займають керуючі позиції в стратегічних галузях міжнародного господарства, основною формою регулювання їх фінансових потоків виступають іноземні інвестиції.
(Охріменко О. О.)*

Мета: розглянути основні характеристики діяльності ТНК у системі міжнародного інвестування; ознайомитись з передумовами поширення міжнародних корпорацій як форми господарювання; з'ясувати напрямки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні; виявити наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК.

План

1. ТНК у системі сучасних міжнародних економічних відносин.
2. Типи та структура корпорацій в економічній діяльності міжнародного та національного рівнів.
3. Специфічні форми підприємницької транснаціоналізації в перехідний період.
4. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні.

Основні терміни і поняття

ТНК, ТСА, трест концерн, синдикат, консорціум, картель, монополія, конкуренція.

Основні теоретичні положення

1. ТНК у системі сучасних міжнародних економічних відносин. ТНК – це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному ж масштабі. Важливою рисою ТНК є реалізація єдиної послідовної стратегії через один або декілька центрів прийняття господарських рішень.

ТНК є не тільки інтегральною складовою сучасної системи міжнародних економічних відносин, а й чинником її подальшого перетворення відповідно до властивих їм самим моделей господарської діяльності. Фактор конкуренції з боку ТНК, обсяги діяльності яких інколи є зіставними з обсягом ВВП, примушує шукати баланс інтересів суб'єктів економічного життя в країні, які заінтересовані в доступі на немонополізовані іншими національними агентами ринки, та цілей забезпечення конкурентоспроможності українських виробників у міжнародному масштабі.

Провідні міжнародні корпорації опосередковують значну частину світового товарного обміну, трансферту технологій та інвестиційних потоків та значною мірою сприяють перетворенню світового господарства на системну цілісність із внутрішньо узгодженими механізмами монетарного та речовинного балансування.

Разом з тим роль ТНК у сучасному світі багато в чому суперечлива. Зокрема, можна відзначити той негативний факт, що своєю діяльністю вони закріплюють перерозподіл світового продукту на користь провідних ринкових країн за вкрай низьких показників споживання в найбільш бідніших країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Водночас саме ТНК є джерелом та рушійною силою НТП у країнах, що розвиваються. ТНК відіграють важливу роль у забезпеченні зайнятості та надходженні капіталів до країн, що розвиваються.

Особливу роль ТНК відіграють для економік трансформаційного типу, оскільки здійснюють активний вплив на процеси приватизації, реструктуризації виробництва, оновлення технологічної бази, на базисні механізми формування відносин між соціумом та бізнесом. Причому за умов геоекономічної реструктуризації моделей національної спеціалізації відносини транзитивних економік з ТНК формують перспективні моделі участі держав у процесах міжнародної кооперації та поділу праці.

2. Типи та структура корпорацій в економічній діяльності міжнародного та національного рівнів. Класифікація корпорацій здійснюється відповідно до ступеня усупільнення капіталів та об'єднання видів (фаз) господарської діяльності.

Картель – це об'єднання підприємств, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів тощо. При цьому учасники картелів зберігають виробничу і комерційну незалежність. Картелі, як правило, є одногалузевими.

Синдикат – це форма об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод. У більш широкому сенсі під синдикатом розуміють комерційне об'єднання фірм для досягнення спільних цілей.

Пул – це таке монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції. Пули відомі у сфері страхування.

Трест – це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність. Учасники трестів, які є також власниками акцій, розподіляють прибутки відповідно до ваги належних їм пакетів акцій. Реальний контроль над трестом належить правлінню або головній компанії. Типовим для трестів є їх розвиток в рамках галузей, які виробляють однорідну продукцію, хоча поширеними є й міжгалузеві трести.

Концерн – це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери. Типовою ситуацією є формальне збереження учасниками концернів юридичної та господарської самостійності, однак за умови здійснення підприємницької діяльності під контролем домінуючих у них фінансових угруповань.

Консорціум – це специфічна форма поєднання економічних потенціалів ринкових агентів. Вони є структурами, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.

Транснаціональний стратегічний альянс (ТСА) – це особлива організаційна форма міжфірмових, міжкорпораційних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої здійснюється довгострокова координація економічної діяльності з метою реалізації масштабних виробничих проектів, максимізації результатів технологічної кооперації, скорочення тривалості інноваційних процесів, зниження вартості та ризикованості виробництва, поліпшення умов доступу до певних ринків.

3. Специфічні форми підприємницької транснаціоналізації в перехідний період. Специфічні трансформаційні моделі є інструментами зосередження капітальних ресурсів національного походження та можуть слугувати і цілям транснаціоналізації капіталів, залучення інвестиційних ресурсів закордонного походження.

Промислово-фінансові групи – це концерни, які створюються на міжгалузевих засадах та об'єднують підприємства промисловості, банківсько-кредитні установи, торгові дома й інших суб'єктів господарської діяльності з метою поєднання та акумулювання фінансових коштів і виробничих ресурсів, а також для оптимізації інвестиційного процесу. Таким чином, банківсько-кредитна установа є не кредитором, а власником частини виробничих ресурсів, котрий отримує не відсотки за кредитами, а доходи від реалізації.

Холдинг – це акціонерна компанія, яка володіє контрольними пакетами господарсько-комерційних структур, що є незалежними юридичними особами, здійснює управління ними, а також фінансування їхньої діяльності. Це відома у світі форма поєднання інвестиційних потенціалів різних, інколи різнотипних комерційних структур. Холдинг є особливо прийнятним у ситуації, що характерна для країн з дефіцитними економіками посттоталітарного типу.

4. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК. До головних позитивних результатів діяльності ТНК, що напрацьовані ними спільно з державою, громадськими інститутами та міжнародними організаціями, можна віднести:

- забезпечення в провідних індустріально розвинутих країнах гарантованого прийняттого мінімального рівня якості життя майже для всього населення таких країн;
- розробка демократичних норм управління на державному та міжнародному рівнях, які стали орієнтиром для всіх держав світу;
- участь у створенні технологій авто- та авіабудування, ракетній, космічній та ядерній технології;
- вплив на розвиток інформаційних технологій.

До негативних наслідків посилення ролі ТНК у світі належать: поступова втрату державного суверенітету, права на національне багатство, перетворення країни на джерело дешевих ресурсів та робочої сили. Крім того, іноземні інвестори найчастіше «захоплюють» найперспективніші та найбільш розвинуті

сектори приймаючих країн і можуть нав'язувати національним підприємствам свої корпоративну культуру, небезпечні технології, екологічно небезпечні матеріали тощо. У багатьох країнах такі галузі, як металургія, транспорт, суднобудування, енергетика та телекомунікації, є закритими для іноземних інвесторів, тому що вони є основою національної економічної безпеки.

Зацікавленість ТНК в максимізації прибутку, а отже виключно у високоприбуткових галузях економіки, негативно впливає на конкурентоспроможність таких нині важливих для України галузях, як машинобудування, нафтопереробка, металургія, хімічна промисловість тощо, оскільки вони є інноваційно залежними. В Україні процеси транснаціоналізації проходять шляхом поглинання стабільно функціонуючих підприємств. При чому замість впровадження нових технологій та обладнання на підприємстві впроваджуються нові програми виробництва без оновлення виробничих фондів. До того ж торгівля сировиною відбувається за трансфертними цінами і частіше за все з власними філіями.

Питання для самоконтролю

1. Яке місце в сучасних міжнародних економічних відносинах посідають ТНК?
2. У чому полягають об'єктивні конкурентні переваги ТНК?
3. Чому переваги ТНК є водночас і чинниками їх розвитку? Яка, на Вашу думку, перевага-чинник є провідною?
4. Які типи та принципи структурної побудови корпорацій?
5. Які специфічні форми підприємницької транснаціоналізації в трансформаційних умовах?
6. У чому полягає необхідність та об'єктивність обмежень процесів монополізації?
7. Які основні етапи еволюції транснаціональної діяльності корпорацій ви можете виділити?
8. Які передумови поширення міжнародних корпорацій як форми господарювання?
9. У якому документі вказані зобов'язання ТНК, які вони повинні виконувати в будь-якій країні?

Навчальне завдання

1. Проаналізуйте зобов'язання ТНК, які вони повинні виконувати в будь-якій країні (Угода про ТНК країн ОЕСР). Чи згодні ви з ними? Що ви хотіли б змінити або додати до цих правил?
2. Розгляньте переваги та недоліки діяльності ТНК в Україні. Наведіть приклади.
3. Назвіть причини поширення міжнародних корпорацій як форми господарювання.
4. Охарактеризуйте міжнародну природу господарської діяльності ТНК.
5. Назвіть галузі, у яких зосереджена діяльність найбільших корпорацій світу.

6. Проаналізуйте наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Транснаціоналізація капіталу стала логічною ланкою в ланцюгу еволюційного розвитку відносин капіталу.
2. Науково-технічний прогрес посилив процес переростання великих національних компаній у транснаціональні.
3. У сучасному світі ТНК мають чимало засобів політичного тиску на національні уряди.
4. ТНК, як носії капіталу і технологій, чинять відчутний структурний тиск на міжнародні ринки факторів виробництва.
5. З усіх типів ТНК найпоширенішими є концерни.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Яку кількість етапів еволюції транснаціональної діяльності корпорацій найчастіше виділяють?
 - а) шість;
 - б) три;
 - в) чотири.
2. Що не відноситься до зобов'язань ТНК, які вони повинні виконувати в будь-якій країні?
 - а) надання інформації;
 - б) наука і технології;
 - в) високі заробітні плати.
3. Які картелі набули поширення у сфері міжнародної економічної діяльності?
 - а) експортні та імпорتنі;
 - б) тимчасові та постійні;
 - в) вертикальні та горизонтальні.
4. Консорціум – це:
 - а) це монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції;
 - б) структура, що виникає на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів;
 - в) це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.
5. Найчастіше до специфічних форм підприємницької транснаціоналізації в перехідний період відносять:
 - а) ТСА та консорціуми;
 - б) пули та трести;
 - в) промислово-фінансові групи та холдинги.

6. За даними міжнародних фінансових організацій, до яких країн за рівнем високотехнологічної продукції в експорті належить Україна?
- а) країн із дуже низьким рівнем високотехнологічної продукції;
 - б) країн з високим рівнем;
 - в) країн з відсутністю експорту високотехнологічної продукції.
7. Які галузі економіки є найбільш інвестиційно-привабливими в Україні серед закордонних інвесторів?
- а) транспорт та нерухомість;
 - б) харчова промисловість та торгівля;
 - в) металургія та обробка металу.
8. Яке із перелічених визначень відповідає поняттю «іноземні інвестори»?
- а) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України;
 - б) юридичні особи, створені відповідно до іншого законодавства, ніж законодавство України;
 - в) юридичні особи, зареєстровані на території України.
9. Який орган здійснює реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні?
- а) Міністерство фінансів України;
 - б) Міністерство економічного розвитку та торгівлі України;
 - в) місцеві управління зовнішньоекономічних зв'язків.
10. Найбільша кількість великих корпорацій розміщена на території:
- а) промислово розвинених держав;
 - б) у країнах, що розвиваються;
 - в) у колишніх соціалістичних державах.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Охарактеризуйте основні теорії ТНК та можливе їх застосування.

<i>Основні теорії ТНК</i>	<i>Сутність (головні постулати)</i>	<i>Можливе практичне застосування</i>
1. ТНК – результат посилення конкуренції (П.Баклі, М.Кессон)		
2. Модель монополістичних переваг (С.Хаймер – Ч.П. Кіндлебергер)		
3. Парадигма циклу міжнародного виробництва товару (Р. Вернон)		

Завдання 2. Під час прийняття рішення щодо здійснення як прямого, так і портфельного інвестування, береться до уваги значна кількість факторів, котрі стосуються стану, внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування об'єкта-реципієнта. Складіть схему таких факторів.

Завдання 3. З'єднайте поняття з лівої колонки з його правильним визначенням у правій колонці:

Поняття	Визначення
1.Консорціум	а) це таке монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції.
2. Пул	б) це специфічна форма поєднання економічних потенціалів ринкових агентів. Вони є структурами, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.
3. ТНК	в) це таке об'єднання підприємств, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів. При цьому учасники зберігають виробничу і комерційну незалежність.
4. ТСА	г) це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери
5.Корпорація	д) форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.
6.Трест	е) це концерни, які створюються на міжгалузевих засадах та об'єднують підприємства промисловості, банківсько-кредитні установи, торгові дома й інших суб'єктів господарської діяльності з метою поєднання та акумулювання фінансових коштів і виробничих ресурсів
7.Концерн	є) це організаційна форма бізнесової діяльності, яка заснована на акціонерному капіталі та існує незалежно від своїх власників.
8.Синдикат	ж) це особлива організаційна форма міжфірмових, міжкорпоративних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої здійснюється довгострокова координація економічної діяльності з метою реалізації масштабних виробничих проектів, максимізації результатів технологічної кооперації, скорочення тривалості інноваційних процесів, зниження вартості та ризикованості виробництва.
9.Картель	з) це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі.
10.ПФГ	і) це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність.

Завдання 4. Міркуємо та аналізуємо.

1. На початок третього тисячоліття міжнародне виробництво товарів і послуг у рамках ТНК становило 7% світового ВВП. ТНК займають передові позиції у світовому виробництві в галузях електроніки, автомобілебудування, хімічній і фармацевтичній промисловості. Поясніть, чому з діяльністю ТНК пов'язані сподівання й розчарування більшості країн світу.

2. Сьогодні ТНК контролюють понад 50 % світового промислового виробництва; 67 % міжнародної торгівлі; більш як 80 % патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау; майже 90 % прямих зарубіжних інвестицій; 90% світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, тютюном, залізною рудою; 85% – міддю, бокситами; 80% – оловом, чаєм; 75% – натуральним каучуком, сировою нафтою. Сукупні валютні резерви ТНК у кілька разів перевищують сукупні резерви всіх центральних банків світу. Поясніть причини зростання ролі ТНК у світі та охарактеризуйте наслідки діяльності відомих корпорацій для різних країн.

3. Хоча транснаціональні корпорації і не займаються в державах, що розвиваються, благодійною діяльністю, проте об'єктивно вони сприяють розвитку промисловості, змінюють структуру їхнього народного господарства і тим самим частково модернізують участь цих держав у міжнародних економічних відносинах. Чи згодні ви з таким твердженням? Прокоментуйте свою відповідь.

4. Багато дослідників діяльності ТНК часто наголошують на лобіюванні інтересів ТНК урядами країн, де вони базуються. Так, США, для того, аби врятувати свої корпорації у Мексиці, свого часу надала цій державі кредит у кілька десятків мільйонів доларів; під час економічної кризи у південно-східній Азії, США змусили МБРР та МВФ надати кошти одній із ТНК (американській), чим врятували її від втрати південно-східного азійського ринку. Прокоментуйте це положення. Висловіть свої думки.

Завдання 5. Заповніть таблицю і визначте недоліки та загрози діяльності транснаціональних корпорацій.

Позитивні наслідки діяльності ТНК	Недоліки та загрози діяльності ТНК

Завдання 6. Проаналізуйте Інтернет-публікації та дайте відповіді на питання:

1. Як впливає розвиток ТНК на стан економіки країни?
2. Які основні напрями впливу транснаціоналізації на розвиток сучасної світової економіки?
3. Чому вплив ТНК на світову економіку має неоднозначний характер?
4. Чи готові іноземні транснаціональні корпорації здійснювати свою діяльність в Україні?
5. Які найбільш привабливі сфери України для ТНК із країн Європейського Союзу та США?

Публікації:

1. Лисенко Ж.П. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск № 3. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/72.pdf

2. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2001>

2. Овчарук М. П. Особливості поширення та впливу ТНК на економіку України. *Фінансовий простір*. 2013. № 3 (11). С. 61-67. URL: <http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/13omprot.pdf>.

3. Прохорова М. Е. Особливості формування впливу зарубіжних ТНК на Україну в XXI ст. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261/3214>.

4. Павлюк Т.С. Аналіз розвитку світових ТНК: досвід для України *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 15. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/8.pdf

5. Моторнюк У. І., Теребух М. І., Стасюк Н. Р. Транснаціоналізація як фактор розвитку світової економіки. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6718>

Семінарське заняття №. 11. Спільні підприємства як форма міжнародної господарської діяльності України

Спільне підприємство – це організаційна форма підприємства, заснованого за законами України на базі об'єднання майна різних форм власності (ст. 3 Закону «Про власність», ст. 2 Закону «Про підприємства в Україні»)

Мета: визначити природу спільного підприємництва; розкрити сутність спільних підприємств та вказати їх типи; з'ясувати цілі участі інвесторів і реципієнтів капіталу в діяльності спільних підприємств; ознайомитись з процедурою створення спільних підприємств; пояснити особливості розвитку спільних підприємств в Україні; виявити проблеми та перспективи діяльності спільних підприємств в Україні.

План

1. Природа спільного підприємництва.
2. Специфіка розвитку СП в Україні.
3. Мотивація розвитку СП в Україні.
4. Процес створення СП в Україні.

Основні терміни і поняття

Спільне підприємництво, спільне підприємство, акціонерне товариство, командитне товариство, інвестиційний капітал, змішане товариство, прямі господарські зв'язки.

Основні теоретичні положення

1. Природа спільного підприємництва. Спільна підприємницька (господарська) діяльність – діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення. Спільні підприємства – це такі господарські підприємницькі структури, які утворюються різнонаціональними засновниками та характеризуються наявністю спільного майна, спільним управлінням та спільним розподілом прибутку й ризику. У міжнародній практиці відомі чотири головні типи СП, які пов'язані з рухом інвестиційного капіталу (рис. 11.1).

Рисунок 11.1 – Типи спільних підприємств

Спільне підприємство має елементи партнерства, але, як правило, формується для певної мети чи конкретного проекту, а отже, обмежується цілями, обсягом та тривалістю життєвого циклу. Внесок партнерів спільного підприємства часто відрізняється і, як правило, визначається на основі можливостей кожного партнера та характеру підприємства.

Спільне підприємництво передбачає глибоку в технологічному і в організаційному плані міжнародну співпрацю комерційних структур на довгостроковій основі. Така взаємодія поширюється на всі фази виробничого циклу «наука – техніка – виробництво – збут» та охоплює широкий набір інструментів маркетингу: від розроблення самої концепції господарсько-виробничої діяльності, окремих номенклатурних позицій товарів, що випускаються, до практичної реалізації продукції, продажу товарів (послуг) та післяпродажного обслуговування.

2. Специфіка розвитку спільних підприємств в Україні. Створення спільних підприємств в Україні на сьогодні є актуальним і важливим, оскільки спільні підприємства дають значні інвестиції та нові технології управління, стимулюють процес виробництва в Україні конкурентоспроможної продукції, полегшують її вихід на міжнародні ринки. Але приплив капіталів у формі СП стримується інколи несприятливою кон'юнктурою, невизначеністю правових рамок господарської діяльності. Щодо надходження технологій, то хоча СП у світі справді є одним із каналів надходження технологій, їх потенціал обмежений: на початкових етапах циклу життя технологій вони переважно «працюють» на ринок країни – власника відповідних розробок, ноу-хау, і вже на наступних етапах потрапляють до інших країн.

На сучасному етапі спільні підприємства функціонують переважно в галузях внутрішньої торгівлі (22,4%), харчової промисловості (14,5%), машинобудуванні і металообробці (12,8%), чорній і кольоровій металургії (5,0%), зовнішній торгівлі (4,4%), транспорті і зв'язку (4,1%), легкій промисловості (4,0%), хімічній промисловості (3,9%), будівництві (3,7 %).

На жаль, у діяльності спільних підприємств наявна велика кількість невирішених проблем. Найважливіші з них: відсутність належного транспортного забезпечення для підтримання зв'язків із споживачами продукції підприємства; труднощі з впровадженням нової технології через перепони, які ставлять митні служби та центр стандартизації при закупівлі імпортного обладнання; відсутність кваліфікованих фахівців, які відповідали б міжнародним стандартам; конкурентна боротьба між спільним підприємством і вітчизняним засновником на ринку відповідної продукції та інші.

3. Мотивація розвитку спільних підприємств в Україні. За даними статистики, майже 70% усіх створених спільних підприємств не досягають поставлених цілей, для яких вони були створені, тому перед тим як укладати договір про спільне підприємство, потрібно визначитися з мотивами та цілями спільного підприємств, адже в іноземного та національного партнерів вони можуть бути різними (рис. 11.2). Мотиви, які перераховані на рис. 11.2, є важливими, але не вичерпними, тому що кожне підприємство визначається з причинами та мотивами самотійно.

Рисунок 11.2 – Мотиви національного та іноземного партнерів під час створення спільного підприємства

Зазначимо, що цими переліками мотивація партнерів щодо створення спільного підприємства не вичерпується. Додатковими мотивами можуть бути численні міркування щодо престижу, пропагандистського ефекту, а також особистого характеру. Дедалі більшого значення набувають екологічні міркування, причому в таких випадках може бути особливо високою стимулююча роль держави, навіть фінансова підтримка з її боку.

Для розуміння сучасної мотивації створення СП, варто враховувати те, що дедалі більшого поширення набувають СП, які створюють ТНК, що конкурують між собою на світових ринках. Мотиви створення таких СП: стабілізація сфери збуту своєї продукції, виробничо-технологічні аспекти господарювання, економія на витратах. Саме тому більшість СП, які створюються ТНК, у країнах з високими індивідуальними можливостями

припадає на такі галузі, як електроніка та мікропроцесорне виробництво, біотехнології, створення і впровадження нових матеріалів і технологічних процесів, хімічну промисловість та інші наукомісткі сфери господарської діяльності.

5. Процес створення СП в Україні. Процедура створення спільного підприємства складається з кількох етапів, на яких послідовно розв'язуються конкретні функціональні завдання. (рис. 11.3).

Рисунок 11.3 – Етапи створення спільного підприємства

Успішне проходження сторонами підготовчих етапів створення СП має результатом підписання договору та всіх необхідних статутних документів. Зміст договору про створення спільного підприємства залежить від комерційної конкретики, галузевої та національної специфіки. Проте існує низка позицій універсального характеру: мета, предмет договору; обсяги угоди й поставок виготовленої продукції; уточнення характеру та розподілу власності, прав голосу; розподіл позицій у керівництві, прав та обов'язків сторін; розподіл прибутку й методів платежів; визначення мінімальних виробничих показників і необхідних технічних параметрів; визначення характеру збуту й частки експорту; взаємин із профспілками; характер урегулювання суперечок, конфліктів та вибір арбітражу; умови ліквідації підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність спільного підприємництва?
2. Які характерні риси спільних підприємств?
3. Які можна виділити організаційно-інституційні шляхи походження СП?
4. Якими є основні мотиви участі в діяльності спільних підприємств і інвесторів, і реципієнтів капіталу?
5. Яка специфіка створення СП в Україні?
6. В яких галузях економіки сьогодні існують спільні підприємства в Україні?
7. Якими є основні проблеми розвитку спільних підприємств в Україні?
8. Які напрями розвитку спільного підприємництва в Україні можна запропонувати?

Навчальне завдання

1. Вкажіть основні цілі створення спільних підприємств з погляду експортера капіталу.
2. Назвіть основні цілі створення спільних підприємств з погляду імпортера капіталу.
3. Назвіть основні типи СП.
4. Визначте основні етапи створення СП.
5. Поясніть, чому заходи розвитку спільного підприємництва України можливі у разі їх консолідації із державною зовнішньоекономічною політикою, спрямованою на забезпечення національної безпеки і врахування негативних аспектів поширення іноземних компаній, інтереси яких іноді зовсім не збігаються з вітчизняними.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Одним із найважливіших напрямків інтеграції економіки України у світову є розвиток міжнародного підприємництва у різних його формах. Такими формами, перш за все, є спільні підприємства.
2. На завершальному етапі створення спільного підприємства відбувається затвердження установчих документів спільного підприємства – установчого договору про створення СП і статуту.
3. Розвиток спільного підприємництва на території України бере свій початок ще із часів після II світової війни. (
4. У регулюванні спільного підприємництва державами часто застосовуються пільги та преференції, які стимулюють його розвиток.
5. Спільні підприємства можуть бути утворені виключно у формі корпоративного підприємства, оскільки його створення передбачає наявність не менше двох учасників (національного та іноземного).

Тестові завдання для перевірки знань

1. Спільне підприємництво – це:

- а) зближення економік країн, що виявляється у зростанні виробничої взаємозалежності, збільшенні міжнародного товарообороту, русі капіталів і робочої сили, взаємному впливові на найважливіші економічні процеси в країнах, у тому числі на динаміку цін, ставки відсотка;
- б) діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення;
- в) органічний виробничий зв'язок між окремими спеціалізованими підприємствами як усередині галузі, так і між різними галузями по виготовленню вузлів, деталей або виконанню окремих технологічних операцій, необхідних для випуску готового продукту;
- г) встановлення безпосередніх стійких виробничих зв'язків між підприємствами різних країн, внаслідок чого виробничий процес в одній країні стає частиною процесу, що відбувається у світовому масштабі.

2. Господарські підприємницькі структури, які утворюються різнонаціональними засновниками та характеризуються наявністю спільного майна, спільним управлінням та спільним розподілом прибутку й ризику – це:

- а) спільні підприємства;
- б) холдинги;
- в) акціонерні товариства;
- г) синдикати.

3. Різновид господарської організації у сфері виробництва та торгівлі, учасники якої поділяються на таких, що беруть на себе ризик щодо діяльності підприємства усім своїм майном або вкладників, які відповідають за зобов'язаннями тільки внесеним ними капіталом та отримують відповідну частку прибутку – це:

- а) акціонерні товариства;
- б) холдинги;
- в) командитні товариства;
- г) трести.

4. Холдинг – це:

- а) об'єднання осіб, які беруть участь у діяльності фірми, причому відповідальність кожного з учасників за зобов'язаннями цієї фірми обмежується його внеском до статутного фонду підприємства в однаковій для всіх учасників пропорції до суми внеску;
- б) підприємство, капітал якого складається з внесків акціонерів, засновники такого товариства емітують акції;
- в) найбільш централізована форма монополістичних об'єднань, в межах якої підприємства-учасники відмовляються від виробничої, комерційної, а інколи й юридичної самостійності і підпорядковуються єдиному управлінню; реальна влада належить правлінню або головній компанії;

- г) акціонерне товариство, яке володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних організацій (банків, підприємств) з метою здійснення контролю над їхніми операціями.
5. Економія часу і капітальних витрат завдяки можливості купити вже існуючі та діючі потужності – це одна із цілей створення спільного підприємства:
- а) імпортера капіталу;
 - б) експортера капіталу;
 - в) і імпортера, і експортера капіталу;
 - г) іноземної країни.
6. Не є мотивом участі імпортера капіталу в діяльності спільного підприємства:
- а) отримання валютних ресурсів;
 - б) підвищення ефективності господарювання внаслідок кращого забезпечення наявних, відносно надлишкових факторів виробництва, капіталом та технологіями;
 - в) заощадження ресурсів на проведення НДДКР та розроблення нових товарів;
 - г) освоєння нових ринків збуту і, відповідно, збільшення прибутку через зростання продажу новим покупцям.
7. Формування концепції діяльності підприємства відбувається під час:
- а) попередньої оцінки ринку та можливостей збуту;
 - б) вибору партнера по майбутній угоді відповідно до технологічної взаємної доповнюваності партнерів;
 - в) розроблення бізнес-плану та подальшого техніко-економічне обґрунтування створення СП;
 - г) підписання протоколу про наміри, що фіксує збіг інтересів та офіційно закріплює наміри партнерів створити СП.
8. Найбільшу кількість СП було створено між Україною та:
- а) Білоруссю;
 - б) Польщею;
 - в) Росією;
 - г) Угорщиною.
9. Під час підписання протоколу про наміри, що фіксує збіг інтересів та офіційно закріплює наміри партнерів створити СП відбувається:
- а) визначення розміру та структури статутного капіталу;
 - б) з'ясування умов розподілу прибутків і доходів, керівництва, передання технології;
 - в) немає правильної відповіді;
 - г) вірні відповіді а і б.
10. Диверсифікація виробництва, вступ у нову сферу виробничо-комерційної діяльності – це:
- а) мотив експортера капіталу в участі в СП;
 - б) мотив імпортера капіталу в участі в СП;
 - в) спільний мотив і для експортера капіталу, і для імпортера капіталу;
 - г) немає правильної відповіді.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Міркуємо та аналізуємо.

1. Як показує досвід України спільні підприємства не завжди сприяли оздоровленню економічного середовища національних економік. Часто створення спільних підприємств мало під собою кримінальну основу у вигляді інституту відмивання нелегальних грошей. Існували випадки, коли спільні підприємства, які мали пільги, здійснювали великий імпорт, агресивно зміщували товари національного виробництва. Чи згодні Ви з цим твердженням? Обґрунтуйте свою думку.

2. На жаль, у сучасних умовах багато іноземних інвесторів зайняли вичікувальну позицію щодо створення спільних підприємств в Україні, а деякі з іноземних співзасновників уже створених спільних підприємств припинили свою діяльність. З чим, на Вашу думку, це пов'язано?

3. Чим, на Вашу думку, можна пояснити те, що міжнародне співробітництво у формі спільних підприємств з участю українських суб'єктів господарювання за межами України відбувається в значно менших обсягах, ніж на території України?

4. В останні роки дедалі більшого поширення набувають спільні підприємства, які створюють ТНК, що конкурують між собою на світових ринках. Чому? Як Ви вважаєте?

Завдання 2. Приведіть у відповідність

Поняття	Визначення
1) акціонерне товариство	а) товариство, яке володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних організацій (банків, підприємств) з метою здійснення контролю над їхніми операціями
2) товариство з обмеженою відповідальністю	б) різновид господарської організації у сфері виробництва та торгівлі, учасники якої поділяються на таких, що беруть на себе ризик щодо діяльності підприємства усім своїм майном та вкладників, які відповідають за зобов'язаннями тільки внесеним ними капіталом та отримують відповідну частку прибутку
3) командитне товариство	в) підприємство, капітал якого складається з внесків акціонерів; засновники такого товариства емітують акції
4) холдинг	г) об'єднання осіб, які беруть участь у діяльності фірми, причому відповідальність кожного з учасників за зобов'язаннями цієї фірми обмежується його внеском до статутного фонду підприємства в однаковій для всіх учасників пропорції до суми внеску

Завдання 3. Аналіз ситуації.

Як показала практика, співвідношення між іноземними й українськими громадянами в СП схиляється в бік українського персоналу – в середньому на таких підприємствах працює 85% українців. При проведенні своїх операцій в Україні вищий керівний склад СП орієнтується на локальні трудові ресурси, оскільки:

1) ціна української робочої сили значно нижча, ніж у країнах із розвинутою економічною системою;

2) кваліфікація українських фахівців не поступається перед західними спеціалістами (хоча іноді корисно проводити тренінги на базі спеціальних методик для підвищення кваліфікації);

3) українські фахівці знають місцеві особливості роботи, включаючи локальну культуру;

4) український персонал має зв'язки з потенційними клієнтами на внутрішньому ринку і т. ін.

Але існують і деякі проблеми, оскільки переважній кількості працівників властиві такі риси, як необов'язковість, відсутність порядності та ділової етики, невміння й небажання працювати, психологічна неготовність до самостійності, жадоба до легких грошей тощо.

Прокоментуйте дану ситуацію. На Вашу думку, як вирішити дані проблеми. Які чинники сприяють, а які гальмують формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі підприємства?

Завдання 4. Заповніть таблицю.

Стратегія створення спільного підприємства	Мотиви створення спільного підприємства
Підвищення ефективності виробництва	
Розширення операцій	
Зменшення ризику	
Розвиток за рахунок залучення інвестицій, технологій і кваліфікованих працівників	

Завдання 5. Проаналізуйте Інтернет-публікації та дайте відповіді на питання:

1. Чим зумовлена необхідність утворення та диверсифікації діяльності спільних підприємств в Україні в умовах сучасного економічного розвитку?
2. В яких галузях народного господарства представлена найбільша кількість спільних підприємств, а в яких – найменша?
3. В яких областях України зосереджена найбільша кількість спільних підприємств?

4. Хто складає керівний склад спільних підприємств?

5. Які якості в українських партнерах найбільше цінують іноземні партнери?

6. На досягнення яких цілей орієнтуються переважно українсько-зарубіжні спільні підприємства?

Публікації:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Мотивація створення спільних підприємств в умовах глобалізації економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск № 17. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/28.pdf

3. Савицька О.П., Дюс Х.М. Проблеми та тенденції розвитку спільних підприємств України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 284–290. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_1/284_SAw.pdf.

4. Вересюк С.М., Михайловська О.В. Міжнародні спільні підприємства як передумова розвитку вітчизняної економіки. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_1/284_SAw.pdfhttp://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Economics/2_94839.doc.htm.

5. Дропа Я.Б., Петрів Н.Б. Підприємства з іноземними інвестиціями як форма залучення іноземного капіталу в Україну. *Молодий вчений*. 2015. № 8(23). С. 48–53. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/8>.

Тема 12. Україна у процесах міжнародної міграції робочої сили

*Ми визнаємо, що міграція продовжує рости – це обумовлено віковою гонитвою за кращим життям...
(Пан Гі Мун)*

Мета: розглянути основні теоретичні положення стосовно міжнародної міграції робочої сили; охарактеризувати основні види міжнародної міграції; проаналізувати економічні та неекономічні фактори міжнародної міграції робочої сили; визначити позитивні та негативні наслідки міжнародної міграції для країн-експортерів та країн-імпортерів робочої сили; розглянути особливості участі України у міжнародних міграційних процесах.

План

1. Поняття та види міжнародної міграції населення
2. Регулювання міжнародної міграції населення.
3. Особливості участі України у міжнародних міграційних процесах.

Основні терміни і поняття

Міжнародна міграція робочої сили, внутрішня міграція, зовнішня міграція робочої сили, еміграція, імміграція, маятникова міграція, нелегальна міграція, рееміграція, рекреаційна міграція, сімейна міграція, тимчасова міграція, трудова міграція, туристична міграція.

Основні теоретичні положення

1. Поняття та види міжнародної міграції населення. Міжнародна міграція робочої сили – це постійне або тимчасове переміщення працездатного населення з одних країн до інших, що викликається як економічними, так і неекономічними причинами. Економічні причини пов'язані з відмінностями, що існують між країнами щодо рівнів життя, заробітної плати, можливості знайти роботу (зокрема за певним фахом). Неекономічні пов'язані з подіями, які сприймаються економістами як певна даність, природа якої не описується суто професійними методиками. Такими факторами можуть бути стихійні лиха, війни, екологічний стан, примусове висилання людей.

До сфери міжнародної економічної діяльності належить міждержавна міграція, яка включає два взаємопов'язані процеси:

– еміграція – це виїзд працездатного населення з території країни за її межі;

– імміграція – це в'їзд працездатного населення на територію країни з-за її меж.

Також існує такий процес як рееміграція – повернення робочої сили в країну еміграції (на батьківщину).

За своєю природою, змістом, причинами міграційні процеси неоднорідні, тому структура міграційного обороту досить розгалужена і залежить від різних критеріїв (рис. 12.1).

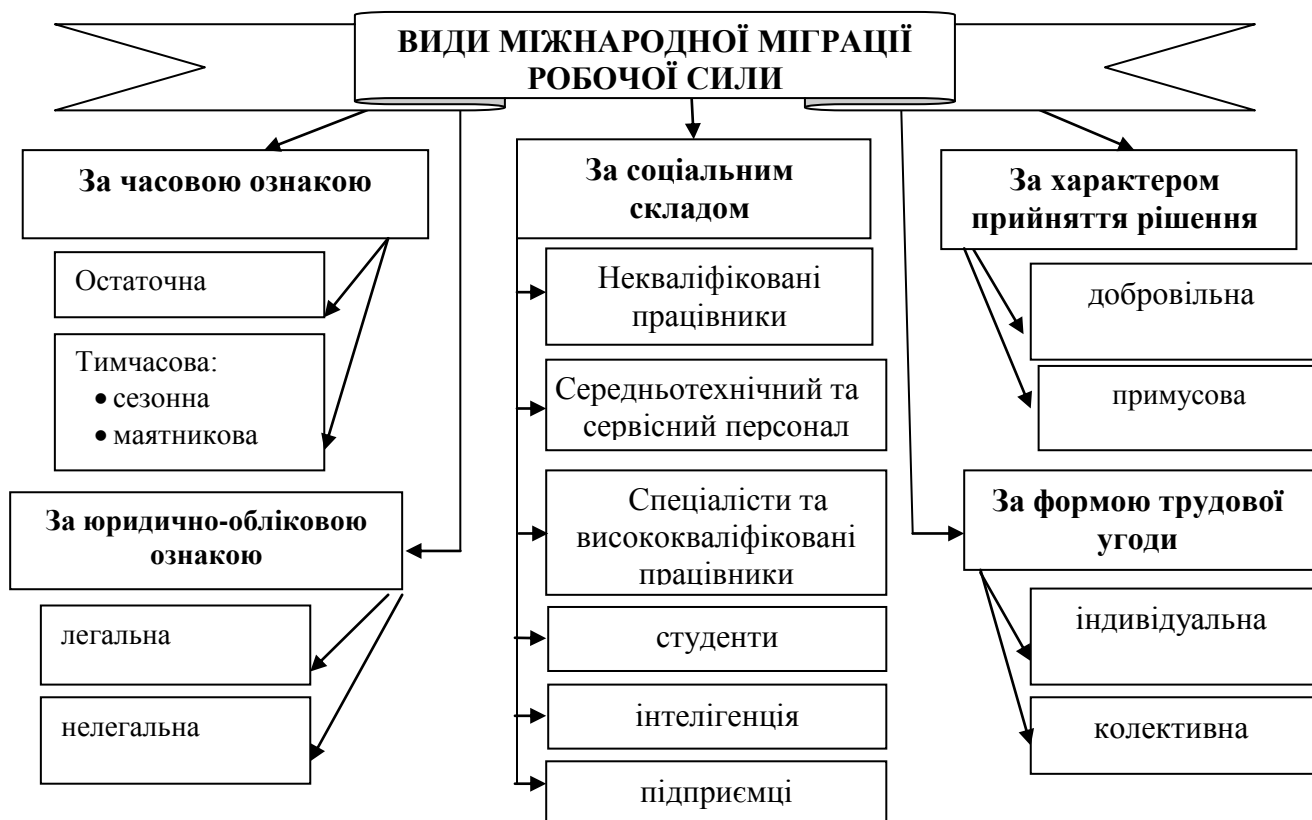

Рисунок 12.1 – Види міжнародної міграції робочої сили

2. Регулювання міжнародної міграції населення. Регулювання міжнародної трудової міграції – це моніторинг, вироблення і застосування системи заходів нормативно-правового, адміністративного та соціально-економічного характеру з метою регулювання процесів, обсягів, якісного складу та інтенсивності переміщення або обміну робочої сили для досягнення економічної рівноваги на світовому ринку праці. Розрізняють кілька рівнів регулювання міжнародної міграції робочої сили (рис. 12.2).

Рівні регулювання міжнародної міграції робочої сили		
Національний рівень	Міжнародний рівень	Інтеграційний рівень
Сукупність заходів держави щодо регулювання міграції в своїй країні. Здійснюється шляхом прийняття відповідних програм, спрямованих на обмеження імміграції робочої сили або на стимулювання мігрантів до повернення на батьківщину	Сукупність заходів країн світової співдружності щодо регулювання міграції робочої сили в межах світового співтовариства. Міжнародні організації, що займаються проблемами міграції робочої сили: Комісія ООН з народонаселення, Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції	Сукупність заходів групи країн щодо регулювання міграції між країнами-учасниками інтеграційного об'єднання. Здійснюється шляхом виконання угод, договорів, контрактів, укладених між державами інтеграційного об'єднання (безвізове пересування, недопущення нелегальної міграції)

Рисунок 12.2 – Рівні регулювання міжнародної міграції робочої сили

3. Особливості участі України у міжнародних міграційних процесах.

Зростання відкритості українського суспільства неминує приводить до дедалі більшого втягнення України в міжнародний обмін робочою силою. Сучасні міграційні процеси в Україні сформувалися під впливом соціально-економічного розвитку та геополітичних трансформацій останніх десятиліть. Негативні тенденції економічного розвитку України зумовили формування та розвиток масштабних потоків зовнішньої трудової міграції. Переважно громадяни України працюють в країнах ЄС (головним чином в Польщі, Чехії та Італії), а також Росії. За оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює від 1 до 3 млн. українських громадян. Збільшилася частка українських громадян, які працюють за кордоном не маючи офіційного правового статусу, наслідком чого є порушення їхніх прав і свобод.

Головними чинниками масової еміграції є:

- велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;
- економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї;
- відсутність безпеки громадян.

На жаль, Україна не зможе уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, а й «відпливу умів», причому в багатьох випадках безповоротного. Економічні й професійні мотиви «відпливу умів» полягають у незадоволенні спеціалістів не тільки матеріальним станом, а й своїм статусом у суспільстві, низьким соціальним престижем, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

Міграція – це двосторонній процес. Експортуючи власну робочу силу, Україна неминує імпортуватиме іноземну робочу силу. Впровадження у виробництво закордонних технологій, освоєння «ноу-хау», створення СП, їх участь у приватизації спричинять приплив із-за кордону бізнесменів, менеджерів, комерсантів та інших фахівців. Проте, сьогодні Україна залишається майже не привабливою для іммігрантів, продовжує відігравати в міжнародному обміні населенням роль країни-донора.

Питання для самоконтролю

1. Які найбільш типові причини викликають міжнародну міграцію робочої сили?
2. Якими можуть бути позаекономічні причини міжнародної міграції населення?
3. Що таке еміграція і які форми вона набуває стосовно законності свого руху?
4. Який вплив має міжнародний рух робочої сили на розвиток світового господарства?
5. Які позитивні і негативні наслідки міграції виникають для країни, куди прибуває іноземна робоча сила?

6. У чому полягають позитивні і негативні наслідки для економіки країни, з якої емігрує робоча сила?
7. Які особливості притаманні сучасному етапу міжнародної міграції робочої сили?
8. У чому полягає втручання держави в міжнародні міграційні процеси?
9. Як можна охарактеризувати імміграційні проблеми нашої держави?
10. На які країни переважно спрямована еміграція робочої сили з України?
11. Які способи державного стимулювання рееміграції?

Навчальне завдання

1. Поясніть, чому в сучасних умовах міграційні процеси набули нечуваних масштабів.
2. Чи погоджуєтесь Ви з думкою про те, що країна-експортер робочої сили програє внаслідок міграції? Поясніть чому.
3. Доведіть, що сьогодні головна проблема – це «відплив інтелекту», тобто кваліфікованих, ініціативних кадрів, які так необхідні національній економіці.
2. Прокоментуйте, як вплине даний факт на робочу міграцію в Україні. «До 2050 року, фахівці прогнозують, що чисельність населення в нашій країні скоротиться до 35 млн».
3. Поясніть, що таке «відтік мізків». Охарактеризуйте причини та напрямки цього явища.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення, що викликається причинами економічного характеру. Якщо таке переміщення переходить національні межі, то міграція робочої сили є міжнародною. Міграція робочої сили відбиває процес перерозподілу трудових ресурсів між національними економіками
2. Переміщення спеціалістів між розвинутими країнами, наприклад, всередині країни, а також їхня імміграція в розвинуті країни з країн, що розвиваються. Цей процес дістав назву «відплив умів».
3. Країни – експортери робочої сили взагалі не намагаються впливати на міжнародну міграцію працівників.
4. Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею і продажем трудових послуг працівників (послуг праці).

Тестові завдання для перевірки знань

1. Міграція трудових ресурсів – це:
 - а) в'їзд в країну громадян інших країн;
 - б) виїзд з країни громадян інших країн;
 - в) рух трудових ресурсів з однієї країни в іншу.
2. Основною складовою трудового міграційного потоку в Європі є:
 - а) біженці;

- б) низькокваліфіковані працівники;
 - в) висококваліфіковані працівники.
3. Найбільш суттєві соціально-економічні втрати країна-донор несе від:
- а) «відтік мізків»;
 - б) міграції некваліфікованих працівників;
 - в) нелегальної імміграції.
4. Імміграція – це:
- а) приїзд людини в країну на постійне проживання;
 - б) переміщення людей з однієї країни в іншу у пошуках роботи;
 - в) виїзд людей зі своєї країни на постійне проживання.
5. Причини еміграції поділяють на:
- а) економічні та неекономічні;
 - б) економічні та соціальні;
 - в) економічні та політичні.
6. Міжнародна міграція робочої сили:
- а) приносить чистий виграш приймаючій країні;
 - б) приносить чистий виграш країні еміграції, якщо враховувати зміни добробуту робітників-емігрантів;
 - в) вірно як а), так і б).
7. За інших рівних умов, в результаті міжнародної міграції робочої сили:
- а) робітники, що залишилися в країні еміграції, і підприємці в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш;
 - б) підприємці в країні еміграції і робітники в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш;
 - в) робітники, що залишилися в країні еміграції, і робітники в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш.
8. Перенесення працездатного населення із однієї країни в іншу – це:
- а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція.
9. До економічних причин міжнародної міграції належать:
- а) відмінності в оплаті праці та пенсійному забезпеченні, особисті та екологічні;
 - б) релігійні, політичні, стихійні, військові, геополітичні, особисті, екологічні;
 - в) різниця в оплаті праці, відмінності в оподаткуванні, різне пенсійне забезпечення.
10. Основні механізми контролю міграції:
- а) візовий режим, збільшення оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;
 - б) боротьба з нелегалами, візовий режим, збільшення оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;
 - в) боротьба з нелегалами, візовий режим, стимулювання рееміграції.

Завдання для самостійного виконання

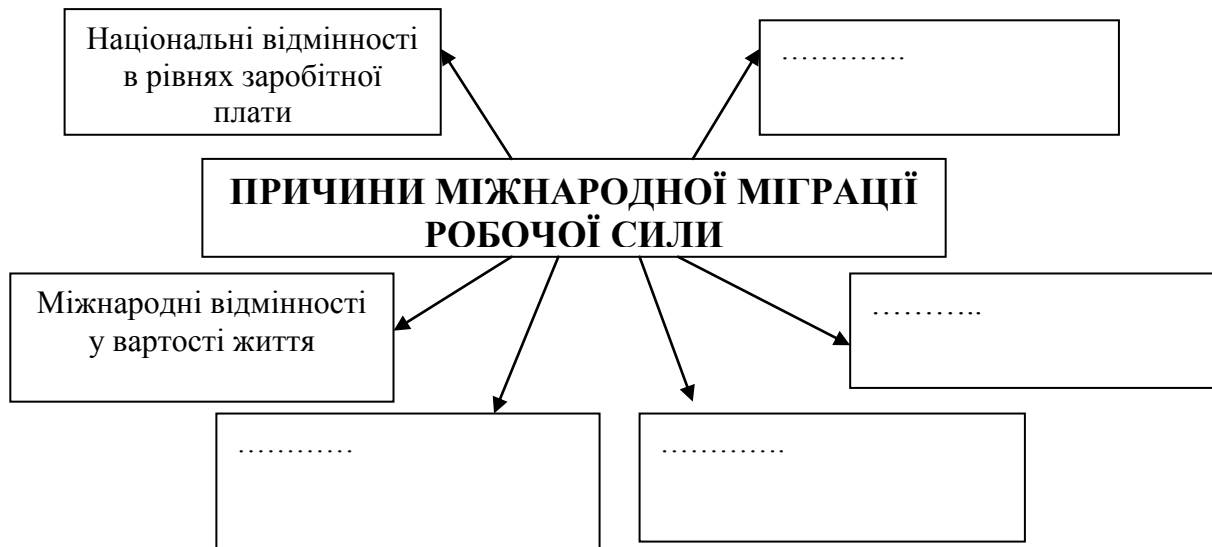
Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України та Державної міграційної служби України проаналізуйте міграційні процеси України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні зміни тенденцій у географічній та віковій структурах міграції, зокрема дайте відповіді на запитання:

1. Охарактеризуйте демографічну ситуацію в Україні у поточному та попередньому роках.
2. В які країни світу найчастіше виїжджають українці?
3. Чому українці їдуть на заробітки?
4. Проаналізуйте міграційних рух населення за регіонами України за останні 5 років.
5. Які сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном?

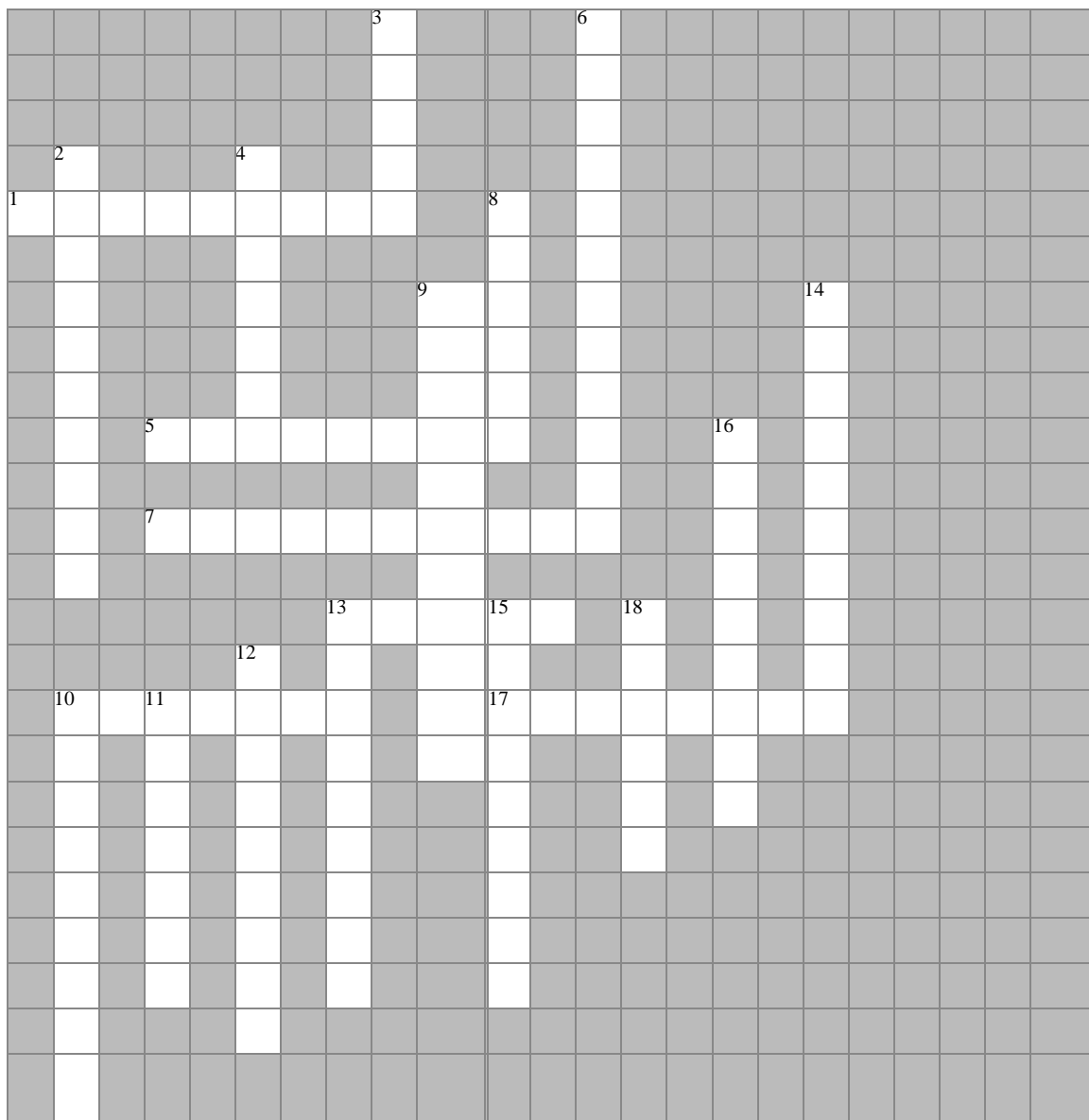
Завдання 2. Розгляньте позитивні соціально-економічні наслідки міграції робочої сили для країн-експортерів і країн-імпортерів, додайте свої зауваження та коментарі:

<i>Країни-експортери</i>	<i>Країни-імпортери</i>
1. Знижується напруга на внутрішньому ринку праці завдяки експорту надлишкової робочої сили.	1. Стимулюється розвиток виробництва внаслідок екстенсивного збільшення робочої сили.
2. З'являється можливість створення високоприбуткової галузі з експорту робочої сили.	2. Зростає конкурентоспроможність продукції завдяки використанню більш дешевої праці іммігрантів.
3. Зростають надходження до бюджету у вигляді податків з фірм-посередників.	3. Знижуються витрати на підготовку та перекваліфікацію власних кадрів
4. Збільшуються валютні надходження до країни за рахунок приватних переказів емігрантів.	4. Заповнюються вакансії у неprestижних сферах і галузях економіки.
5. Зростає рівень життя і добробут залишених вдома членів сімей і утриманців мігрантів за рахунок переказів і речових відправлень.	5. Під час криз знижується соціальна напруга за рахунок звільнення іммігрантів і заповнення вакансій робітниками-резидентами.
6. Збільшуються можливості приватного інвестування завдяки поверненню на батьківщину особистих коштів, засобів виробництва мігрантів.	6. Зменшується бюджетне навантаження завдяки економії коштів на пенсії та соціальні пільги.
7. Підвищується техніко-економічний рівень виробництва внаслідок праці більш кваліфікованих емігрантів, що повертаються на батьківщину з розвинених країн.	7. Зростає продуктивність праці робітників і ефективність виробництва в цілому за рахунок конкуренції на ринку праці.
8. В окремих випадках, якщо це передбачено двосторонніми угодами, держава може отримувати компенсацію за використання імпортованих трудових ресурсів.	8. Покращується демографічна ситуація в «старіючих» країнах, а в деяких - і генофонд нації.

Завдання 3. Завершіть структурно-логічну схему «Причини міжнародної міграції робочої сили».

Завдання 4. Кросворд.

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
<p>1. Сукупність людей, що постійно живуть у межах якоїсь конкретно вказаної території (районі, місті, області, частини країни, країні, континенту чи всієї земної кулі).</p> <p>5. Міграція, коли відбувається виселення громадян із своєї країни на основі рішення судових організацій.</p> <p>7. Міграція, коли відбувається непримусове переміщення робочої сили.</p> <p>10. Документ, що видається державою для посвідчення особи своїх громадян (первісне значення – дозвіл на проїзд через порт).</p> <p>13. Це будь-який заробіток, обчислений, як правило, в грошовому виразі, який за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги.</p> <p>17. Переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час.</p>	<p>2. Міграція, де є постійна робота в одній країні при проживанні в іншій, як правило, прикордонній країні за наявності необхідних міжнародних угод між країнами.</p> <p>3. Цілеспрямована діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб кожного індивіда і суспільства в цілому.</p> <p>4. Це населення працездатного віку.</p> <p>6. Міграція, де відбувається переміщення населення згідно з національним законодавством (наприклад, візовий режим).</p> <p>8. Процедура, підпроцес чи завдання, що відбувається протягом певного проміжку часу і має відчутні результати.</p> <p>9. Міграція, коли відбувається самовільне переміщення населення щодо кордонів країни всупереч законодавству.</p> <p>10. Це фізична особа, яка безпосередньо власною працею виконує трудову функцію згідно з укладеним з роботодавцем трудовим договором (контрактом) відповідно до закону.</p> <p>11. Це щорічна міграція на період певного сезону (як правило, для збирання врожаю сільськогосподарських культур) з подальшим поверненням на батьківщину.</p> <p>12. Специфічні рухи або зміни стану систем різної фізичної природи, для яких спостерігається певна повторюваність у часі.</p> <p>13. Міграція, коли відбувається виїзд населення в іншу країну на постійне місце проживання.</p> <p>14. В'їзд працездатного населення до країни з-за її меж.</p> <p>15. Міграція, з роботою за кордоном протягом певного обмеженого часу з подальшим поверненням на батьківщину або переїздом в іншу країну.</p> <p>16. Виїзд працездатного населення країни за її межі.</p> <p>18. Визначає межі території: її суші, вод, надр, повітряного простору.</p>

Завдання 5. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Чому українці для роботи обирають країни ЄС?
2. Переваги та недоліки трудової міграції українців.
3. Міграція робочої сили – єдиний шлях виживання для українців?
4. Нелегальна міграція в Україні і світі.
5. Трудова міграція молоді як фактор руйнування трудового потенціалу України.

Завдання 6. Визначте негативні соціально-економічні наслідки міграції робочої сили для країн-експортерів і країн-імпортерів. Заповніть таблицю.

<i>Країни-експортери</i>	<i>Країни-імпортери</i>

Завдання 7. Розгадавши цей ребус, Ви дізнаєтесь думку І.Франка щодо еміграції населення.

Тема 13. Регулювання міжнародної економічної діяльності в державі

Справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки і незалежності. Голодні та безробітні люди – це кадри для диктатури (Франклін Делано Рузвельт)

Мета: розглянути проблеми та процес регулювання міжнародної економічної діяльності в Україні; з'ясувати критерії впливу з боку держави на умови та результативність міжнародного співробітництва; розкрити основні орієнтири зовнішньоекономічної стратегії, зважаючи на реальний виробничий потенціал та на геоекономічні реалії, що постають перед Україною; охарактеризувати поняття та складові економічної безпеки держави; виявити загрози економічній безпеці України.

План

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки.
2. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки.
3. Поняття та складові економічної безпеки держави. Загрози економічній безпеці України.

Основні терміни і поняття

Регулювання міжнародної економічної діяльності, конкурентоспроможність, методи і інструменти державного регулювання, міжнародна економічна безпека, національна економічна безпека, складові економічної безпеки, загрози економічній безпеці.

Основні теоретичні положення

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки. Від цілей, методів і інструментів державного регулювання залежить ефективність міжнародного економічно співробітництва. Водночас рівень і характер розвитку міжнародної економічної діяльності країни вирішальною мірою впливає на державний регулятивний механізм та обумовлює необхідність його адаптації до умов світового господарства.

Вплив з боку держави на умови та результативність міжнародного співробітництва можна класифікувати за двома критеріями.

1. Критерій системної масштабності:

– вплив у вузькому розумінні означає регулювання характеру міжнародної торгівлі, руху капіталів, переміщення людей, технологій, валютно-фінансових відносин та ін.;

– вплив на характер міжнародного економічного співробітництва через регулювання стану економіки в цілому. На практиці це означає насамперед зростання економічного потенціалу.

2. Критерій характеру впливу (прямої та непрямої дії):

– інструменти прямого впливу – це такі засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій

та процесів (виділення бюджетних коштів на будівництво економічної інфраструктури, нетарифні обмеження експортно-імпортової діяльності);

– інструменти непрямой дії – це вплив на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі: маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо.

Вплив, який здійснює сфера міжнародного співробітництва на національну економіку, у свою чергу, може відбуватися за кількома напрямками (рис. 13.1).

Рисунок 13.1 – Вплив сфери міжнародного співробітництва на національну економіку

2. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки. Регулювання відкритої економічної системи не може бути ефективним за відсутності ефективного розвитку національної економіки, орієнтованої на її сталу конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність – це обумовлені економічними, соціальними і політичними факторами позиції країни або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки вона може визначатися як здатність країни протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках третіх країн.

Для оцінки конкурентоспроможності національної економіки використовують наступні підходи:

– ресурсний: за сучасною пріоритетністю – технологія, наявність капіталу для внутрішнього і зовнішнього інвестувань, чисельність і кваліфікація людських ресурсів, націленість природними ресурсами і економіко-географічне положення;

– факторний: моніторинг змін позицій країни на міжнародних ринках залежно від рівня розвитку національної економіки, що характеризується реальним використанням факторів економічного зростання;

– рейтинговий: інтегральне відображення стану економіки за тією чи іншою системою показників.

У Стратегії економічної та соціальної політики офіційно сформульовано концептуальні підходи української держави до проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки держави. Зокрема, це завдання має реалізовуватися через:

– нову стратегію промислово-інноваційної політики;

– запровадження надійної системи енергозабезпечення та енергозбереження;

– перетворення АПК у лідируючий сектор економіки;

– утвердження України як транзитної держави;

– розвиток інформативних систем.

Однак, оцінюючи ситуацію в експортному виробництві на території України, доводиться визнати, що вона поки що не відповідає її економічному потенціалові за валовими показниками.

3. Поняття та складові економічної безпеки держави. Загрози економічній безпеці України. Економічна безпека є однією з ключових якісних характеристик соціально-економічної системи, яка визначає її здатність до самовідтворення, сталого розвитку, ефективної міжнародної конкуренції, підтримування прийнятних умов життя населення, тривалого самозабезпечення ресурсами, а також послідовної реалізації національних геополітичних, господарських інтересів.

У найбільш універсальному трактуванні можна виділити такі ключові складові економічної безпеки, а також критерії:

– здатність забезпечувати сталий розвиток національної економіки. Зокрема, йдеться про комплекс інструментів та практичних можливостей гарантувати процес економічного відтворення в суспільстві, як правило розширений, у контексті міжнародної конкуренції та постійно триваючих змін в умовах виробництва;

– наявність ефективних можливостей підтримувати стабільний стан соціально-економічної системи. Тобто надійний захист власності в усіх її формах, підтримання достатніх умов та гарантій для підприємницької активності, попередження та протидія тенденціям, силам та факторам, які потенційно здатні дестабілізувати ситуацію, викликати соціальні негаразди, порушувати макроекономічну, фінансово-монетарну рівновагу, погіршувати добробут населення та окремих його груп тощо;

– здатність підтримувати науково-технічні розробки, впроваджувати лідируючі технології, інновації, забезпечувати надходження до країни технологій, ноу-хау, передових методик управління.

За роки незалежності в Україні не вдалося створити цілісної системи економічної безпеки; країна є залежною від багатьох внутрішніх та зовнішніх

чинників економічного розвитку, які лише за умови свого хиткого балансу забезпечують більшу або меншу стабільність ситуації.

Інструментами позитивного впливу на механізм відкритої економіки України повинні стати продумана та цілеспрямована стратегія стимулювання експортоорієнтованих та технологічно авангардних галузей із використанням таких, що стали традиційними в багатьох країнах із розвинутою ринковою економікою методів податкових, митних пільг, організаційної підтримки, а на етапі фінансової стабілізації й більш активної точкової кредитної політики. Загальному поліпшенню основних параметрів механізму міжнародної економічної діяльності можуть сприяти і конкретні оперативні дії виконавчої влади та законодавця. Ними мають стати захист споживчого ринку України від низькоякісної продукції іноземного виробництва через чіткіший та суворіший режим сертифікації та контролю за якістю.

Питання для самоконтролю

1. Які основні концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки?
2. За якими напрямками можна розглядати вплив, що здійснює сфера міжнародного співробітництва на національну економіку?
3. Які існують моделі відкритої економічної політики?
4. Які підходи використовують для оцінки конкурентоспроможності національної економіки?
5. У чому сутність традиційних засобів підтримки національного товаровиробника у сфері міжнародної торгівлі?
6. Що є підставою для вживання антидемпінгових заходів?
7. Що розуміють під міжнародною економічною безпекою?
8. Які основні складові економічної безпеки держави?
9. У чому полягають проблеми економічної безпеки України на макрорівні?
10. Які актуальні проблеми економічної безпеки України на мікрорівні?

Навчальне завдання

1. Обґрунтуйте чому підтримку національного товаровиробника неможливо вважати екзогенною функцією регулювання міжнародної економічної діяльності країни, її торгівлі.
2. У міжнародному економічному регулюванні, як і взагалі в господарській практиці, немає і не може бути якогось абсолютного алгоритму для вироблення послідовних практичних кроків, який міг би бути використаний за принципом кальки в кожному конкретному випадку. Обґрунтуйте чому так, і як та які зазвичай використовуються різноманітні підходи, особливості.
3. Поміркуйте, як забезпечити створення реального фундаменту міцних міжнародних позицій України.
4. Охарактеризуйте поняття економічної безпеки в контексті сучасної геополітики.
5. Назвіть основні загрози економічній безпеці України.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Регулювання відкритої економічної системи не може бути ефективним за відсутності програмно-цільової промислово-технологічної політики, виважених інвестиційних програм та створення передумов ефективного залучення фінансових ресурсів у вигляді капітальних активів, які функціонують у виробничій сфері.
2. Створення реальної основи міцних міжнародних позицій України може бути забезпеченим тільки за умов підвищення ефективності галузей національного виробництва.
3. Створення реального підмурку міцних міжнародних позицій України може бути забезпеченим тільки за умов підвищення ефективності галузей національного виробництва. Тільки Україна постала перед принциповими питаннями обрання такої парадигми розвитку, яка з максимальною ефективністю може гарантувати стабільність її конституційного ладу та багатосторонній розвиток соціуму.
4. Існують як якісні, так і кількісні критерії національної економічної безпеки.
5. Розрив між невисокою експортною спроможністю та великою імпоротною залежністю економіки позитивно впливає на економіку України.

Тестові завдання для перевірки знань

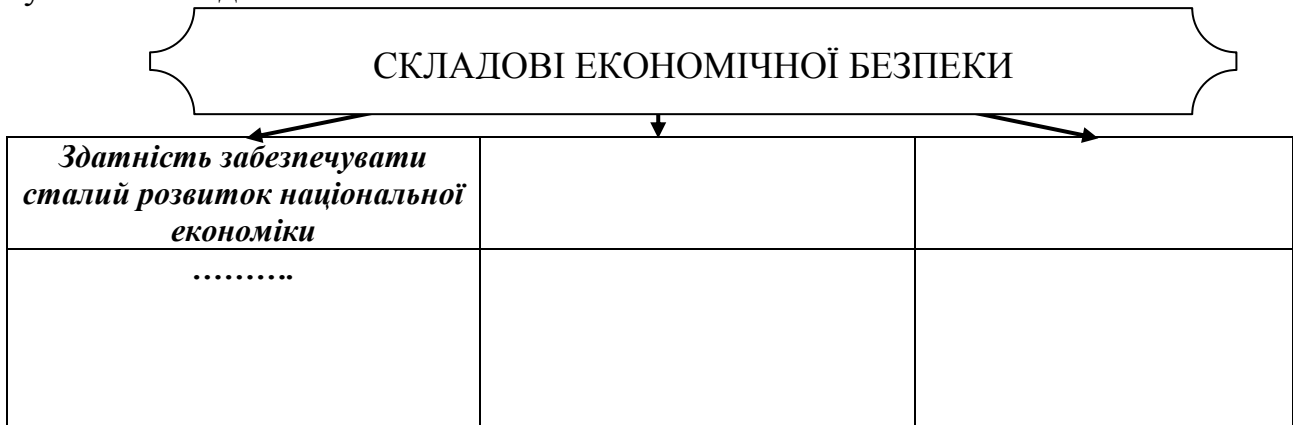
1. За такого виду протекціонізму зменшуються тарифні обмеження і збільшуються нетарифні:
 - а) колективний протекціонізм;
 - б) селективний протекціонізм;
 - в) прихований протекціонізм;
 - г) монопольний протекціонізм.
2. Інструменти прямого впливу держави на умови та результативність міжнародного співробітництва – це:
 - а) засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій та процесів;
 - б) засоби впливу на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі;
 - в) маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо.
3. Інструменти непрямої дії впливу держави на умови та результативність міжнародного співробітництва – це:
 - а) засоби впливу на пропорції та показники цін у внутрішній торгівлі країни;
 - б) засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій та процесів.
 - в) засоби впливу на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі: маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо.
4. До інструментів прямої дії можна віднести:
 - а) податки;

- б) митні тарифи та стягнення;
 - в) нетарифні обмеження експортно-імпоротної діяльності.
5. Головними засобами з інструментарію непрямой дії є
- а) митні тарифи та стягнення;
 - б) виділення бюджетних коштів;
 - в) тарифні обмеження.
6. Яка залежність існує між макроекономічними показниками та рівнем економічної безпеки держави?
- а) пряма;
 - б) зворотна;
 - в) обидві.
7. Що обмежує можливості структурної перебудови національного господарського комплексу, становлення його ефективної зовнішньоекономічної спеціалізації та дедалі більше загрожує економічній безпеці держави?
- а) залежність між макроекономічними показниками та рівнем економічної безпеки держави;
 - б) розрив між невисокою експортною спроможністю та великою імпоротною залежністю економіки;
 - в) низька ефективність фінансового сектору.
8. Наявність у держави можливостей для стабільного забезпечення розширеної репродукції виробничого потенціалу в промисловості, сільському господарстві та в усіх сферах докладання соціально корисної праці – це:
- а) енергетична безпека;
 - б) економічна безпека;
 - в) фінансова безпека.
9. До складових економічної безпеки НЕ відносять:
- а) здатність забезпечувати швидкий розвиток національної економіки;
 - б) наявність ефективних можливостей підтримувати стабільний стан соціально-економічної системи;
 - в) здатність підтримувати науково-технічні розробки, впроваджувати лідируючі технології, інновації, забезпечувати надходження до країни технологій, ноу-хау, передових методик управління.
10. Бажані орієнтири, а також граничні значення – крайні величини, перевищення яких за різних ситуацій може зашкодити нормальному перебігу подій, деформувати модель розвитку, умови відтворення, призвести до економічного колапсу, руйнівних тенденцій у сфері економіки – це:
- а) якісні критерії національної економічної безпеки;
 - б) кількісні критерії національної економічної безпеки;
 - в) обидва варіанти правильні.

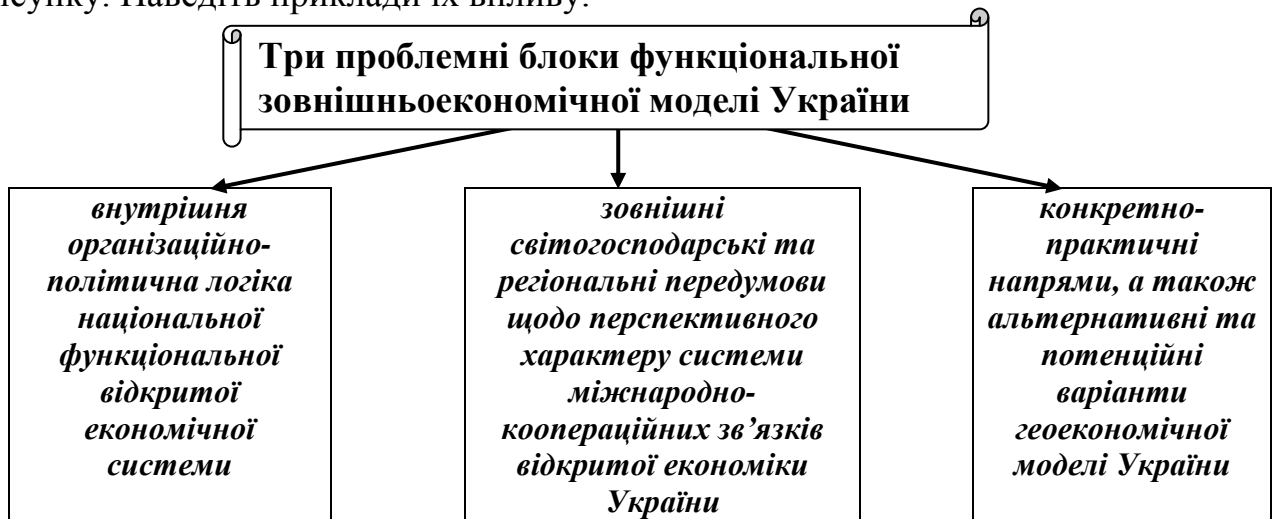

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Завершіть структурно-логічну схему. Охарактеризуйте сутність складових економічної безпеки.

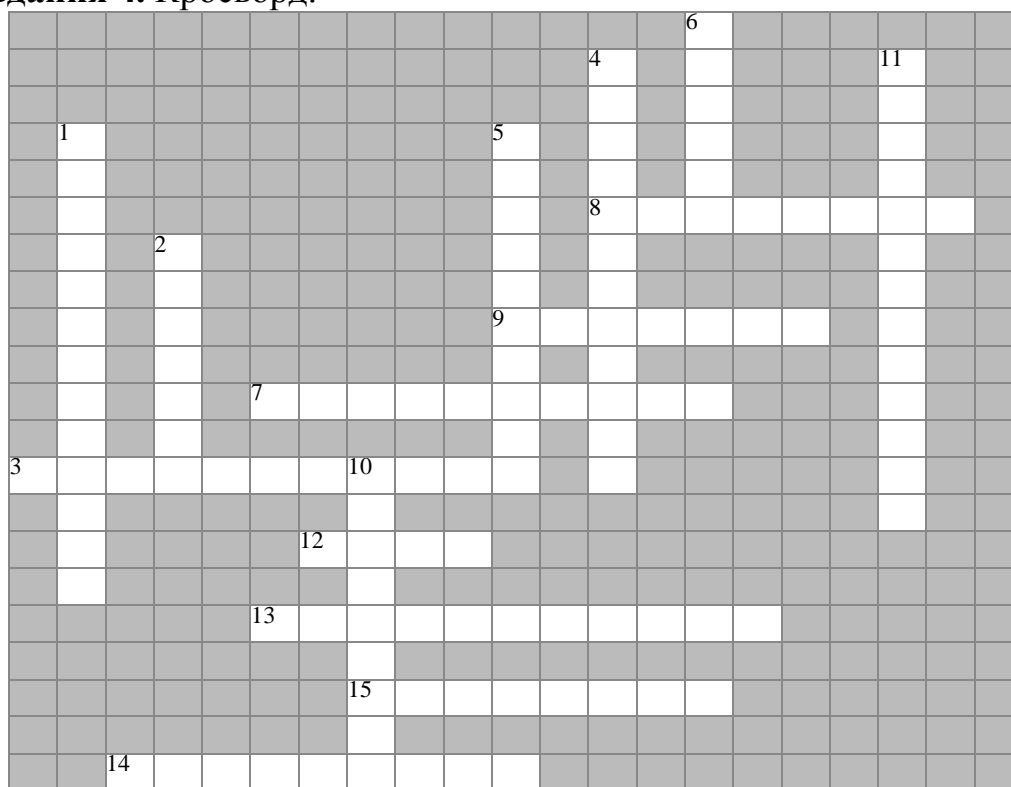
Завдання 2. На сьогоднішній день виділяють три проблемні блоки функціональної зовнішньоекономічної моделі України, які наведено на рисунку. Наведіть приклади їх впливу.

Завдання 3. Розгадайте ребус.

Завдання 4. Кросворд.

По горизонталі:	По вертикалі:
<p>3. Безперервне відновлення обсягів, якісних параметрів та умов виробництва товарів, послуг та духовних благ.</p> <p>7. Довгострокові вкладення капіталу у підприємницьку діяльність з метою одержання певного доходу.</p> <p>8. Закрита економіка.</p> <p>9. Умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень.</p> <p>12. Загальна сума непогашених позик.</p> <p>13. Наука, яка розглядає вплив географічних чинників на внутрішню й особливо зовнішню політику держав і націй.</p> <p>14. Об'єкти впровадження чи процес, що веде до появи чогось нового – новації.</p> <p>15. Процес зростання споживчих цін на продовольчі, непродовольчі товари, послуги.</p>	<p>1. Технічно найдосконаліша галузь матеріального виробництва, основа індустріалізації економіки, яка має вирішальний вплив на розвиток продуктивних сил.</p> <p>2. Вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення.</p> <p>4. Об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючі взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини й навколишнього середовища.</p> <p>5. Складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку.</p> <p>6. Ввезення на митну територію крани товару (товарів), призначеного для споживання у цій країні.</p> <p>10. Соціальна наука, що вивчає суспільний процес господарювання; шукає відповіді на запитання: що, скільки, яким чином і для кого виробляти з відповідним дослідженням альтернатив у використанні обмежених ресурсів та засобів.</p> <p>11. Одна з форм суспільної організації виробництва, в основі якої лежить поділ праці.</p>

Тема 14. Україна у світових інтеграційних процесах

*Не буває так, аби дощило у сусідів, а ваші ноги залишилися сухими
(китайська приказка)*

*Євроінтеграція - це не тільки спільна економіка і
вільний перетин наших кордонів.
Це спільна ментальність
(Арсеній Яценюк)*

Мета: окреслити основні цілі і завдання України у прагненні до всесторонньої інтеграції у європейський простір; розглянути базові аспекти юридичних відносин нашої держави з Європейським Союзом на різних етапах розвитку; розрити суть та основні особливості зовнішньоекономічних відносин України з ЄС; виявити перспективи та задачі євроінтеграції України; розглянути торгово-коопераційні відносини України з країнами СНД.

План

1. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Торгово-коопераційні відносини України з країнами СНД.

Основні терміни і поняття

Європейський Союз, Угода про партнерство і співробітництво, розширення ЄС, інтеграційні процеси, євроінтеграційна стратегія України, адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, євро регіони.

Основні теоретичні положення

1. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України. Європейський Союз – об'єднання європейських держав зі своєрідним інституційно-політичним устроєм. ЄС створений згідно з Маастрихтським договором 1992 р. Згідно з ним, структура ЄС включає Європейські співтовариства (Європейське співтовариство вугілля і сталі (ЄСВС), Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄВРАТОМ) – об'єднання нового типу в галузі міжнародного права зі спільними інститутами й елементами «над національності» у своїй діяльності; та політичний союз, у компетенцію якого входять сфери зовнішньої і безпекової політики, внутрішніх справ. Організація покликана сприяти економічному та соціальному прогресу європейських народів, високому рівню зайнятості і досягненню збалансованого, сталого розвитку, сприяти утвердженню самобутності Союзу на міжнародній арені допомогою здійснення загальної зовнішньої політики і політики безпеки, посилити захист прав та інтересів громадян.

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з

основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС». Разом з цим намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений набагато раніше.

Європейський вектор сучасної української геоекономічної моделі має принципове значення для ефективної участі України в міжнародно-коопераційному процесі. Набуття Україною «європейського економічного статусу» можна вважати достатньо вираженою та перспективною тенденцією. Однак темпи цього процесу й реальні обсяги товарного обміну та капітального руху з країнами європейського регіону не дають підстав для тверджень про її винятковість та безумовність.

Проблема подальшого розвитку співробітництва з ЄС не зводиться лише до питання про лібералізацію двосторонніх торговельних відносин. Вона з необхідністю включає й такі аспекти, як системна, технологічна сумісність, і потребує цілеспрямованих структуровизначальних заходів. Принципового значення щодо цього набуває формування ефективного ринкового середовища в Україні, залучення до її господарського комплексу європейських мікроекономічних агентів через створення сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, а також взаємні гарантії, страхування господарської діяльності та капіталів, що вкладаються в Україну. Кропіткої роботи задля свого розв'язання потребує й завдання гармонізації системи стандартів, наближення українських засобів метрології до відповідних регуляторів, прийнятих в ЄС.

2. Торгово-коопераційні відносини України з країнами СНД. У 2019 р. за ініціативи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Кабінет Міністрів України прийняв рішення про припинення для України дії трьох угод щодо економічної співпраці, укладених в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД). Це Угода про міждержавний обмін економічною інформацією, Угода про обмін інформацією в галузі зовнішньоекономічної діяльності та Угода про співробітництво в галузі зовнішньоекономічної діяльності. Проект відповідної постанови розроблено Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на виконання Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених в рамках Співдружності Незалежних Держав».

Після проведеного аналізу цих угод органи влади дійшли висновку, що у сучасних реаліях ці угоди вже втратили своє практичне значення та не застосовуються. Крім того, Україна на сьогодні має низку пріоритетних зобов'язань у сфері міжнародної торгівлі як член Світової організації торгівлі (СОТ), а також в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, і низка положень Угоди про співробітництво в галузі зовнішньоекономічної діяльності в рамках СНД суперечить цим зобов'язанням. Для подолання цієї суперечності дія зазначеної Угоди припинена для України.

Країни СНД все ще фактично є важливим регіоном у зовнішньоекономічній діяльності та розвитку української економіки, що обумовлено тісною взаємодією в межах колишнього єдиного

народногосподарського комплексу; можливістю доступу до сировинних ресурсів; відносною близькістю ринків збуту продукції; можливістю обміну продукцією, яка є менш конкурентоспроможною в інших регіонах світу; залишками кооперації між підприємствами країн Співдружності.

На сучасному етапі розвитку і взаємодії України з країнами СНД окрім загострення політичного питання, існують проблеми, які полягають у посиленні нерівномірності розвитку країн, скороченні обсягів зовнішньої торгівлі внаслідок встановлення торговельних бар'єрів через відсутність реального впровадження нормативно-правових положень. Для вирішення цих проблем постає необхідність розроблення зовнішньоторгівельної стратегії на основі удосконалення механізму регулювання зовнішньої торгівлі, що надасть можливості ефективної взаємодії з країнами – торговельними партнерами та здійсненню внутрішніх економічних перетворень.

Питання для самоконтролю

1. Що є стратегічною метою України в зовнішньополітичній сфері?
2. Яка основна ідея Спільної стратегії ЄС щодо України?
3. У чому полягає суть «Європейської політики сусідства»?
4. Які юридичні акти засвідчують розвиток взаємовідносин між Україною та ЄС?
5. Які цілі передбачено «Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами і їхніми країнами-членами»?
6. Які пріоритети визначає План дій Україна – Європейський Союз?
7. Які стратегічні перспективи європейської інтеграції України?
8. Які основні особливості зовнішньої торгівлі України з країнами СНД?
9. Що є гальмом для розвитку торговельно-економічних відносин у рамках СНД?
10. Що є найбільш актуальним завданням розвитку інтеграційних процесів країн СНД?

Навчальне завдання

1. Охарактеризуйте етапи процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС.
2. Проаналізуйте позитивні наслідки для України розширення Євросоюзу в середньостроковій та довгостроковій перспективах.
3. Проаналізуйте негативні наслідки для України розширення Євросоюзу в середньостроковій та довгостроковій перспективах.
4. Назвіть заходи реалізації завдань євро інтеграційної стратегії України.
5. Визначте історичні особливості та завдання інтеграційних процесів у рамках СНД.
6. Охарактеризуйте розвиток торговельно-економічних зв'язків України з країнами Європи на сучасному етапі.
7. Поміркуйте, чи є перспективним розвиток євро регіону у вашій місцевості і в яких сферах діяльності

8. Охарактеризуйте стан та цілі співробітництва України з окремими партнерами по СНД.
9. Охарактеризуйте завдання та суперечності створення зони вільної торгівлі в рамках СНД.
10. Який вектор зовнішньої інтеграції потрібно обирати Україні в сучасних умовах? Доведіть свою думку конкретними фактами чи становищем економіки України.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Економічна інтеграція – процес розвитку стійких взаємозв'язків сусідніх держав, веде до їх поступового економічного злиття, заснований на проведенні цими країнами узгодженої міждержавної економіки і політики.
2. Основне завдання європейської інтеграції для України – покращити становище експорту.
3. Маастрихтський договір (Договір про утворення Європейського Союзу) був підписаний у 1991 році.
4. Україна входить до СОТ.
5. Європейська валютна система почала діяти в 1979 році.
6. ЄС – один з найбільших торговельних партнерів України.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Коли були започатковані відносини «Україна – ЄС»?
 - а) 1990;
 - б) 1991;
 - в) 1992;
 - г) 1993.
2. Коли було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС?
 - а) 16 липня 1994;
 - б) 16 липня 1992;
 - в) 16 червня 1991;
 - г) 16 червня 1990.
3. Коли було підписано План дій, який мав вивести на якісно новий рівень відносини «Україна – ЄС» порівняно з Угоду про партнерство та співробітництво?
 - а) 2005;
 - б) 2008;
 - в) 1997;
 - г) 1999.
4. Метою якої ініціативи є сприяння реформам, законодавча адаптація та економічна інтеграція?
 - а) «Західна допомога»;
 - б) «Західне партнерство»;
 - в) «Допомога країнам колишнього СРСР»;

- г) «Східне партнерство».
5. Яку частину українського обсягу зовнішньої торгівлі складають відносини з ЄС?
- а) 1/3;
 - б) 1/2;
 - в) 1/10;
 - г) 3/4.
6. Під час правління якого Президента Україна стала членом СОТ?
- а) П.Порошенко;
 - б) Л. Кучма;
 - в) Л. Кравчук;
 - г) В. Ющенко.
7. Що лежить в основі поняття «євро регіон»?
- а) взаємна торгівля;
 - б) перехресне субсидування;
 - в) транскордонне співробітництво;
 - г) кредитування.
8. Як називаються критерії відповідності країн, які мають намір вступити до ЄС?
- а) маастрихтські;
 - б) віденські;
 - в) берлінські;
 - г) копенгагенські.
9. Розвиток торговельно-економічних відносин України з ЄС стримують:
- а) проблеми з конвертуванням євро в Україні;
 - в) невирішені проблеми, пов'язані з режимом доступу українських експортерів на ринок ЄС;
 - в) торгові війни з країнами ЄС.
10. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у:
- а) збільшенні податкових надходження для наповнення державного бюджету;
 - б) зближенні із сучасною європейською системою права;
 - в) розробкою більш жорстких законів, що стосуються свободи слова.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Прокоментуйте вислів.

Комісар ЄС Беніта Ферреро-Вальднер вважає, що інтеграція України в ЄС – це те, що може об'єднати політичні сили в країні і стабілізувати ситуацію в Україні. Чи згодні ви з цією думкою, обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 2. Аргументуйте або спростуйте такі тези:

1. «Український агропром за рівнем технологій та інвестицій після вступу України до ЄС не буде здатний конкурувати з європейським. Формально західний ринок буде відкритий для українських товарів, але це не означає реального доступу до нього».

2. «Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki – в історії нашого народу й усвідомленні права жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Його мета – створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих країн. Сьогодні цей курс є домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики».

3. «Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації її економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, впровадження внутрішніх реформ. У політичному аспекті європейська інтеграція детермінує модернізацію правового поля української держави, наповнення демократичним змістом її політичної консолідації та інституціональної системи. Співпраця з ЄС сприятиме наближенню соціальних умов України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та статків населення».

4. «На офіційному веб-сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України акцентовано увагу на тому, що зона вільної торгівлі з ЄС не означає автоматичне збільшення експорту та пожвавлення торгівлі. Вільна торгівля з ЄС – це можливість для птахівничих підприємств:

- виходу на один з найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу;
- вільної конкуренції на рівних умовах щодо нарощування обсягів експорту до одного з найважливіших торговельних партнерів України;
- збільшення кола потенційних споживачів української продукції;
- пошуку нових партнерів та диверсифікації своїх експортних потоків з метою мінімізації ризиків у разі неможливості доступу на ринки певних країн СНД;
- спрощення процесів залучення технологічних та інноваційних рішень, що реалізуються у країнах ЄС;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у рамках співробітництва, у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;
- покращення доступу до якісної імпортої техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо;
- збереження суверенітету у визначенні та здійсненні зовнішньоекономічної політики».

5. «У процесі зближення України з ЄС неминуче діятимуть і негативні фактори євроінтеграції, такі як неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС; зростання конкуренції з боку фірм країн-членів ЄС у процесі лібералізації і збільшення відкритості національної економіки, що супроводжуватиметься ліквідацією неконкурентоспроможних підприємств із негативними соціальними наслідками».

Завдання 3. Доповніть таблицю «Переваги та недоліки вступу України до СОТ».

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
1. Збільшення іноземних інвестицій в економіку України 2. 3.	1. Використання України розвиненими країнами як ринку збуту своєї продукції 2. 3. 4.

Завдання 4. Зробіть SWOT-аналіз вступу України до ЄС. Заповніть таблицю.

Сила	Слабкість
1. Політичні вигоди ❖ 2. Економічні вигоди ❖ ❖ ❖ ❖ 3. Соціальні вигоди ❖ ❖ ❖ ❖	1. Політичні недоліки ❖ ❖ ❖ 2. Економічні недоліки ❖ ❖ ❖ 3. Соціальні недоліки ❖
Можливості	Загрози
1. Політичні перспективи ❖ ❖ 2. Економічні перспективи ❖ ❖ 3. Соціальні перспективи ❖ ❖	1. Політичні загрози ❖ ❖ 2. Економічні загрози ❖ ❖ 3. Соціальні загрози ❖ ❖

Тема 15. Природокористування в умовах МЕД

*В давнину найбагатшими країнами були ті, природа яких найбільш щедра;
нині найбагатші країни – ті, в яких людина найбільш діяльна
(Генрі Бокль)*

Мета: визначити роль сировинних ресурсів у системі міжнародної економічної діяльності України; проаналізувати інтернаціональні проблеми природокористування; поглибити знання про умови відкритості ринкових систем та конкуренції попиту і пропозиції сировинних ринків; виявити перспективи використання фізичних обсягів природних ресурсів.

План

1. Сировинні ресурси у міжнародній економічній діяльності України.
2. Паливно-енергетичні ресурси у відкритій економіці.
3. Екологічні обмеження зростання відкритої економіки України в контексті сучасної глобалістики.

Основні терміни і поняття

Екологічна безпека, природокористування, сировинні ресурси, антропогенний вплив, відкрита економіка, непоновлювальні ресурси, ресурсозабезпеченість, обмеженість ресурсів, природні ресурси, екологічний пріоритет.

Основні теоретичні положення

1. Сировинні ресурси у міжнародній економічній діяльності України. Важливо зазначити, що сировинні ресурси впливають на специфіку міжнародного співробітництва з участю нашої держави. Це обумовлюється тим, що Україна, як і інші країни, формує модель свого розвитку з урахуванням тих ресурсів, які вона закуповує в інших країн, а також продає їм. Крім того, обмеженість ресурсів та наслідки їх використання тісно пов'язують інтереси національних господарств.

Нерівномірність географічно-геологічного розподілу ресурсів та несиметричність попиту на них є передумовою того, що одні країни виступають у ролі продавців тих або інших ресурсів на світовому ринку, а ті країни, які відчують сировинну, взагалі ресурсну залежність, перетворюються на покупців відповідних видів ресурсів. Тобто, існує єдиний світовий ринок на сировинні товари, причому основними характеристиками цього ринку є агрегатні показники видобутку та споживання, попиту та пропозиції відповідних природних ресурсів.

Безперечно важливу роль у міжнародній економічній діяльності України відіграють відносини щодо перерозподілу сировинних ресурсів. Цей перерозподіл насамперед відбувається через торгівлю. Це твердження є справедливим і стосовно міжнародного співробітництва з участю інших держав – як тих, що переважно є експортерами, так і тих, що переважно є імпортерами основних видів енергоносіїв

та матеріалів, що використовуються у виробництві. Таким чином, практично всі країни світу взаємопов'язані обміном сировинних та енергетичних ресурсів. Отже, ресурси підлягають міжнародній купівлі-продажу відповідно до їх географічно-геологічного розподілу, виробничого та споживчого попиту на них, а також до технологічних умов їх видобування, транспортування та використання.

Актуальною сьогодні є проблема раціонального використання сировинних ресурсів, оскільки основним протиріччям економіки є необмеженість попиту людини і обмеженість наявних ресурсів у природі. Через це є небезпека вичерпання або виснаження відомих і доступних для використання ресурсів України. У зв'язку з цим варто навести класифікацію природних ресурсів: за характером відновлення – вичерпні (відновлювальні і не відновлювальні) і невичерпні; за походженням – біологічні, кліматичні, мінерально-сировинні, водні, рекреаційні; за сферою використання – для промисловості, для сільського господарства, для відпочинку.

Перспективи вирішення сировинних проблем насамперед пов'язуються із зростанням обсягів використання вторинної сировини, впровадженням природних або штучних замінників та розвитком ресурсозбереження.

2. Паливно-енергетичні ресурси у відкритій економіці. У сировинному секторі світового господарства провідну роль відіграють паливно-енергетичні ресурси – нафта, нафтопродукти, природний газ, кам'яне вугілля, енергія (ядерна, гідроенергія та ін.). Ця група товарів лідирує серед інших товарних груп у міжнародній торгівлі, поступаючись лише групі машин і устаткування.

Україна належить до країн, які мають запаси паливно-енергетичних ресурсів (нафта, природний газ, вугілля, торф, уран та ін.), але, на жаль, ступінь забезпеченості запасами, їх видобуток та використання неоднакові. Енергетичні потреби України задовольняються за рахунок власних джерел лише на 40-50 %, і в результаті не забезпечується належний рівень енергетичної безпеки. Ситуація, коли Україні необхідно закуповувати надвеликі обсяги енергоресурсів, призводить до ускладнень макроекономічного характеру для нашої держави. Вони пов'язані насамперед із дефіцитністю державного бюджету та тим, що обов'язковим фактором зведення платіжного балансу стає подальше зростання зовнішньої заборгованості.

Серед практичних шляхів розв'язання проблеми енергозабезпечення України розглядають:

- раціоналізацію структури та характеру виробництва, передусім у напрямку енергозбереження, зниження споживання енерго-сировинних ресурсів при виробництві одиниці кінцевого продукту;
- диверсифікацію джерел енергопостачання;
- збільшення власного видобутку вуглеводневих енергоносіїв (нафти й газу) та стабілізацію, технологічну модернізацію вуглевидобування.

3. Екологічні обмеження зростання відкритої економіки України в контексті сучасної глобалістики. Динамізм глобалізаційних і науково-технічних процесів суттєво змінюють вектори економічного поступу людства, змінюють стратегічні орієнтири у формуванні та використанні природно-

ресурсного та еколого-економічного потенціалу. Спостерігається загострення конкурентної боротьби між країнами за ресурси та посилюється значимість екологічної безпеки. Виникає необхідність формування нової системи екологічних цінностей як найвищого рівня життєвого благополуччя, а також ініціювання прогресивних видів економічної діяльності, спрямованих на упередження та подолання екологічних загроз, які спричинені антропогенним і техногенним впливом на навколишнє середовище.

Міжнародна економічна орієнтація діяльності української держави у сфері екологічної і техногенної безпеки має визначатися цілями збереження природного потенціалу країни, його оздоровлення та створення кращих умов життя населення.

На жаль, сьогодні Україна, чия модель міжнародної спеціалізації за наслідками свого функціонування не відповідає сучасним вимогам розвитку, гостро відчуває негативні наслідки економіко-технологічного поступу. Отруєння водоймищ, забруднення атмосферного повітря, територій, деградація земельних угідь – усе це об'єктивні супутні явища, характеристики загального стану відкритої економіки нашої країни.

Також Україна має, як правило, застаріле виробництво, що є інертним стосовно впровадження інновацій, які можуть сприяти поліпшенню ситуації в природоохоронній сфері. Нарешті, незадовільні умови участі національного господарства в системі міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці самі по собі відтворюють несприятливу ситуацію: дефіцит торговельного балансу та ускладнення при загальному фінансово-речовинному балансуванні відкритої економіки унеможливають проведення масштабних зусиль у рамках екологічних програм.

Насправді є багато напрямів оптимізації екологічної складової міжнародної економічної діяльності України. Практичними заходами оптимізації системи природокористування в Україні в контексті нагальних глобальних проблем наявного міжнародного досвіду, яких необхідно вжити саме на національному рівні, передусім є:

- розроблення комплексної концепції реформування виробничої бази промисловості та сільського господарства з урахуванням екологічних критеріїв та факторів розвитку;

- розроблення широкої законодавчої бази у сфері охорони навколишнього середовища та природокористування та забезпечення дотримання правового режиму в екологічній сфері;

- перехід до застосування екологобезпечних технологій, машин та приладів, що практично має здійснюватись безпосередньо базовими господарськими ланками, людьми в побуті, але за активної регулятивної структурної політики держави;

- забезпечення державою захисту надр країни, для чого слід розробити механізм контролю за використанням надр, зокрема через надання ліцензій тощо; наукового обґрунтування потребує визначення доцільності розробки надр та їх використання з урахуванням національних інтересів нашої держави;

–запровадження аудиту енерго- та ресурсоспоживання відповідно до досвіду ряду провідних ринкових країн;

–визначення пріоритетів інвестиційної діяльності в Україні під час проведення політики залучення іноземних капіталів згідно з міркуваннями екологічної і техногенної безпеки, збереження навколишнього середовища та його відновлення;

–активізація та підвищення ефективності участі країни в роботі міжнародних екологічних організацій, налагодження кращої взаємодії з ініціативними організаціями та групами, що ставлять на меті захист навколишнього середовища.

Питання для самоконтролю

1. У чому проявляється сутність та невідворотність ресурсної проблеми?
2. Які є критерії торгівлі ресурсами?
3. Які ресурси відносяться до непоновлюваних?
4. Що таке новий міжнародний економічний устрій?
5. Якими є основні прояви проблеми дефіциту сировини?
6. Чим зумовлюється глобальний характер проблеми використання сировини?
7. Якими є основні особливості прояву глобальної ресурсної проблеми в Україні?
8. Якими є практичні шляхи розв'язання глобальної ресурсно-енергетичної проблеми?
9. Які фактори об'єктивно обмежують споживання ресурсів?
10. За якими критеріями класифікуються природні ресурси?

Навчальне завдання

1. Доведіть, чому можна стверджувати, що існує єдиний світовий ринок на сировинні товари, причому основними характеристиками цього ринку є агрегатні показники видобутку та споживання, попиту та пропозиції відповідних природних ресурсів.
2. Поміркуйте, з чим пов'язано, що сировинні ресурси становлять собою первинну матеріальну, природну субстанцію економічної діяльності людства та є предметом міжнародного економічного співробітництва, сировинні ресурси завжди є обмеженими.
3. Концепція реформи міжнародних економічних відносин, яка передбачає їх звільнення від дискримінації, нерівноправ'я та диктату, а також враховує необхідність допомоги найбіднішим країнам, розв'язання спільними зусиллями низки ключових проблем людства. Про що йдеться?
4. Особливості у забезпеченості ресурсами, що спонукають до міжнародного обміну, набувають вигляду об'єктивних передумов. Наведіть критерії цих передумов.
5. Поміркуйте, яку роль відіграє торгівля паливно-енергетичними ресурсами в загальній системі міжнародної торгівлі України.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Географічно-геологічний розподіл покладів корисних копалин між окремими країнами не відповідає обсягам їх національного споживання.
2. Головні виробники продукції та послуг у світі, в більшості випадків є не залежними від поставок енергоносіїв та переважної частини сировини.
3. Деякі види ресурсів раніше вважали невичерпними.
4. Екологічна безпека – стан навколишнього середовища у межах світового господарства, у країні загалом та в окремих регіонах і на підприємствах, що не загрожує здоров'ю населення у процесі праці та життєдіяльності.
5. Для економіки України характерний суперечливий та незадовільний характер натурально-речовинного балансування.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Економічна безпека – це:
 - а) стан захищеності політичних інтересів особи, соціальних груп, держав від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також система заходів щодо забезпечення цієї захищеності;
 - б) сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного вдосконалення;
 - в) системна категорія права, політичної економії та політології, тісно пов'язана з категоріями територіальної єдності й недоторканності, агресії та примусу, економічної незалежності та економічного суверенітету тощо;
 - г) визначальні потреби суспільства (держави), які співвідносяться з його (її) базовими цінностями і виражаються у вигляді програмних нормативних цілей у певних законодавчих актах.
2. Природні ресурси – це:
 - а) сукупність природно-технічних, природних, соціально-економічних комплексів та їх елементів;
 - б) земля і надра, рослинний і тваринний світ, лісові та водні ресурси, повітряний басейн і клімат;
 - в) невичерпні ресурси, що включають світло, тепло, вологу й енергію вітру;
 - г) специфічний і найважливіший з усіх видів економічних ресурсів.
3. Природні ресурси за характером відновлення поділяють на:
 - а) вичерпні та невичерпні;
 - б) вичерпні та відновлювальні;
 - в) вичерпні та невідновлювальні;
 - г) рекреаційні та кліматичні.
4. Якими природними ресурсами Україна забезпечена найбільше?
 - а) графіт;
 - б) титанові руди;
 - в) вугілля;
 - г) нафта.
5. Економічні ресурси поділяються на:

- а) матеріальні і людські;
 - б) людські і природні;
 - в) матеріальні і інформаційні;
 - г) інформаційні та трудові.
6. Ціни на ресурси визначаються залежно від:
- а) потреби на ці ресурси;
 - б) попиту та пропозиції;
 - в) економічного становища країни;
 - г) кількості родовищ країни.
7. На забезпеченість світового співтовариства сировиною зростаючий вплив має:
- а) науково-технічна революція;
 - б) якісні зміни господарської структури;
 - в) господарство у цілому;
 - г) грошове фінансування.
8. Енергетичний баланс – це:
- а) система взаємопов'язаних показників, які відображають кількісну відповідність між надходженням і використанням усіх видів енергетичних ресурсів;
 - б) основний узагальнюючий документ для комплексного використання енергоресурсів;
 - в) документ для планування заходів із підвищенням ефективності енергопостачання;
9. Основними проблемами енергетичного сектора є:
- а) фінансові і соціальні перешкоди;
 - б) виробничі і адміністративні характеристики;
 - в) низька ефективність використання енергії, високий рівень енергомісткості, залежність від імпорту газу, нафти і ядерного палива.
10. Практичними заходами оптимізації системи природокористування в Україні є:
- а) дотримання правового режиму в екологічній сфері;
 - б) перехід до застосування екологобезпечних технологій, машин та приладів;
 - в) наукове обґрунтування доцільності розробки надр та їх використання з урахуванням національних інтересів держави;
 - г) запровадження аудиту енерго- та ресурсоспоживання відповідно до досвіду ряду провідних ринкових країн;
 - д) всі відповіді правильні.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Міркуємо та аналізуємо.

Поясніть вислови:

1. «У своїх знаряддях людина володіє владою над зовнішньою природою, тоді як в своїх цілях вона швидше підпорядкована їй» – німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770 – 1831 рр.)

2. «В давнину найбагатшими країнами були ті, природа яких найбільш щедра; нині найбагатші країни – ті, в яких людина найбільш діяльна» – англійський історик і соціолог Генрі Томас Бокль (1821 – 1862 рр.).

3. «Найпрекрасніше в природі – відсутність людини» – канадський поет Блісс Кармен (1861-1929 рр.).

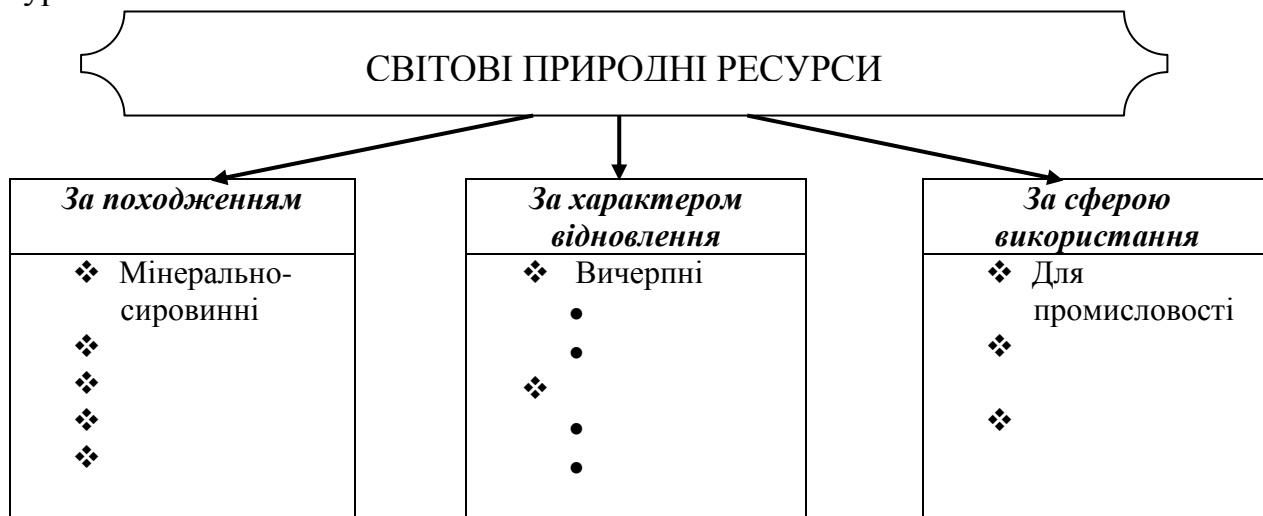
4. «Природа не визнає жартів, вона завжди правдива, завжди серйозна, завжди сувора; вона завжди права; помилки і оми виходять від людей» – німецький письменник, філософ, державний діяч Йоганн Вольфганг фон Гете (1749-1832 рр.).

5. «У нерозвинених країнах смертельно небезпечно пити воду, у розвинених – дихати повітрям» – англійський письменник Джонатан Рабан (1942 р.).

6. «Я вважаю варварством спалювання унікального спадщини Землі – вуглеводнів – у формі нафти і природного газу. Спалювання цих молекулярних структур тільки для отримання тепла слід вважати злочином» – американський вчений, письменник Ральф Лепп.

7. «Альтернатива нестримному нарощуванню енергетичних біцепсів існує. Вона полягає в підвищенні енергоефективності: краще менше, та краще» – фізик, енергетик Олександр Шейндлін (1916-2017 рр.).

Завдання 2. Завершіть структурно-логічну схему «Світові природні ресурси».

Завдання 3.

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Особливості прояву глобальної ресурсної проблеми в Україні.
2. Роль нових технологій та прогресивних суспільних форм організації праці в справі енерго- та ресурсозбереження.
3. Практичні шляхи розв'язання глобальної ресурсно-енергетичної проблеми.
4. Нерівномірність географічно-геологічного розподілу ресурсів та несиметричність попиту на них.

Завдання 4. За даними таблиці побудуйте кругову діаграму «Структура паливно-енергетичного балансу світу». Проаналізуйте структуру паливно-енергетичного балансу світу. Які зміни, на вашу думку, відбудуться у структурі паливно-енергетичного балансу в майбутньому?

Таблиця - Структура паливного балансу світу

Вид палива	Питома вага, %
нафта	38,6
Вугілля	28,7
Природний газ	22,1
Ядерне паливо	6,9
гідроенергія	3,7
Усього	100

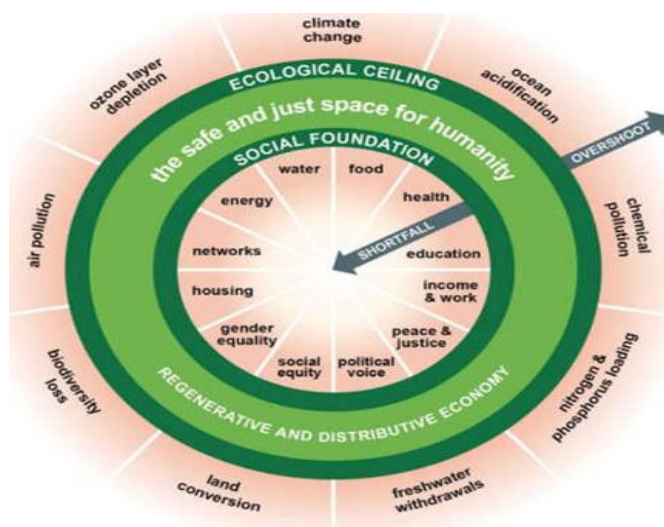
Завдання 5. Нанесіть на відповідну контурну карту найбільші у світі родовища нафти, природного газу, вугілля, позначте трьома різними типами штриховки (вертикальна, горизонтальна, коса). Зафіксуйте випадки перекриття двох або трьох штриховок. Які це країни?

Для довідки: Країни – найбільші виробники нафти, природного газу і вугілля

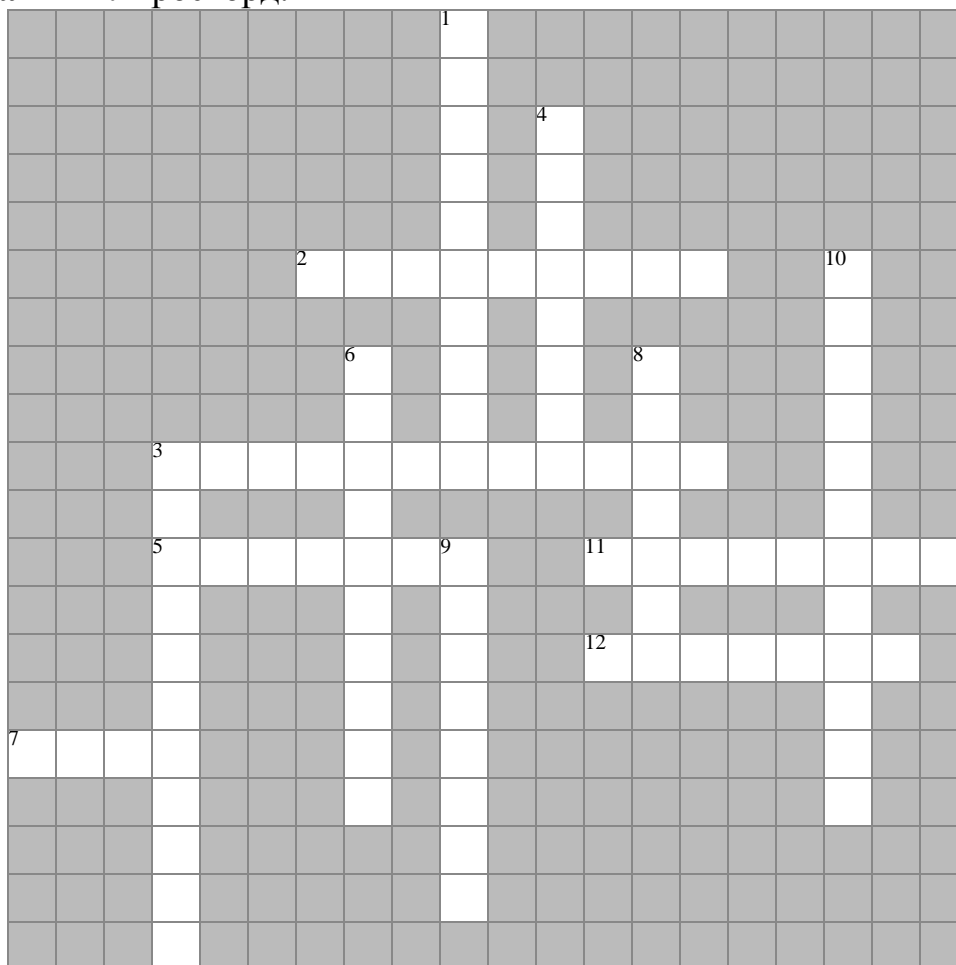
Нафта	Природний газ	Кам'яне вугілля
1. Саудівська Аравія	1. Росія	1. Китай
2. Росія	2. США	2. США
3. США	3. Канада	3. Ботсвана
4. Іран	4. Іран	4. Індія
5. Мексика	5. Норвегія	5. Австралія
6. Китай	6. Алжир	6. Росія
7. Канада	7. Нідерланди	7. ПАР
8. Норвегія	8. Саудівська Аравія	8. Індонезія
9. Кувейт	9. Великобританія	9. Польща
11. ОАЕ	10. Китай	10. Казахстан

Завдання 6.

Прокоментуйте вислів Кейт Раворт щодо власної концепції «економіки пончика» в контексті використання ресурсів: «Межі «пончика» стимулюють людство до процвітання, безмежної креативності, участі, співпричетності та значущості». Довідка: економіка пончика являє собою екологічно безпечний та соціально справедливий простір між соціальними та планетарними межами знизу та зверху відповідно (див. рисунок).

Завдання 7. Кросворд.

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
2. Використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ.	1. ... ресурси – ті ресурси, використання яких людством не веде до їх вичерпування.
3. Поширення екологічних принципів і підходів на природничі та гуманітарні науки, на виробничі процеси й соціальні явища.	3. ... ресурси – матеріальні об'єкти, в яких зосереджена енергія, придатна для практичного використання людиною.
5. Вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення.	4. Природні, антропогенні або техногенні речовини та матеріали безпосередньо з яких виробляється продукція.
7. Процес реалізації виробленої продукції з метою перетворення товарів у гроші та задоволення запитів споживачів.	6. Обсяг товарів та послуг, який виробники хочуть і можуть поставити на ринок за різною ціною за певний проміжок часу.
11. Правовий документ, що засвідчує певну домовленість між партнерами.	8. ... господарство – глобальна система господарств держав та недержавних утворень, що пов'язані міжнародним поділом праці і взаємодіють між собою у різних формах.
12. Природні – це природні компоненти та сили природи, що використовуються або можуть бути використані як засоби виробництва та предмети споживання для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, підвищення якості життя людей.	9. Процес обміну товарами, послугами, цінностями і грошима.
	10. Сукупність всіх чинників, які є у розпорядженні людини чи людської спільноти.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Автаркія (*autarky*) – економічний режим країни, що передбачає її самозабезпечення та відсутність торгових зв'язків з іншими країнами.

Авуари – грошові кошти, за рахунок яких можна здійснювати платежі; активи банку, що знаходяться в закордонних банках.

Акцизи (*excise-tax*) – непрямі податки, що включаються в ціну товару або послуги.

Арбітраж – вказівка на арбітражну інстанцію, котра розглядатиме спори між сторонами, які сторонам не вдасться врегулювати договірним способом.

Аутрайт – 1) валютний курс при міжбанківських термінових валютних угодах з урахуванням премії або знижки; 2) пряма біржова угода.

Аутсайтери – фірми, що не входять в монополістичні об'єднання.

Ауттрейд – невдала торгівельна угода через непорозуміння сторін або через технічну помилку при оформленні документів.

Б

Базисні умови контракту – це такі типові економіко-правові схеми реалізації експортно-імпортних операцій, які означають взаємне зобов'язання продавця і покупця у зв'язку з укладанням та реалізацією контрактів.

Баланс поточних операцій – звіт про обсяги експорту та імпорту товарів, послуг і переказів валюти.

Баланс розрахунковий – співвідношення грошових вимог країни до інших країн, які виникли в результаті експорту, надання кредитів, та грошових зобов'язань, що виникли в результаті імпорту і отримання кредитів.

Баланс товарів і послуг – відображає обсяги експорту та імпорту товарів і послуг з даної країни за певний період часу і виводить сальдо.

Баланс торговий – відображає співвідношення вартості експорту й імпорту країни за певний відрізок часу, як правило, за рік.

Бізнес-план – короткий виклад цілей і шляхів діяльності фірми, обґрунтування доцільності капіталовкладень для залучення інвесторів та кредиторів.

В

Валюта (англ. *currency* – грошовий обіг, валюта, від італ. *valuta* – ціна, вартість, із лат. *valere* – мати силу, коштувати) – грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товарів.

Валюта вільно конвертована – валюта, яку можуть обмінювати всі володарі – національні та іноземні підприємства і громадяни, і використовуватися вона може у всіх валютних операціях, торгових та неторгових, поточних і капітальних.

Валютна інтервенція – заходи Центрального банку, спрямовані на досягнення чи підтримання певного рівня валютного курсу. Здійснюється шляхом купівлі та продажу іноземної валюти. Застосовується при фіксованому валютному курсі.

Валютне котирування – встановлення курсу іноземної валюти по відношенню до валюти даної країни на основі законів, норм, правил, діючих в даній країні.

Валютне обмеження – встановлення в законодавчому і адміністративному порядку сукупності правил в норм з обмеження операцій з іноземною валютою, золотом та іншими валютними цінностями.

Валюта контракту – це валюта, в якій устанавлюється ціна товару в міжнародному контракті.

Валюта платежу – це валюта, в якій, за згодою контрагентів, здійснюється фактична оплата товару.

Валютний демпінг – розширення експорту за заниженими цінами в результаті падіння курсу національної валюти.

Валютний курс – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях інших країн.

Г

Гарантія по експортному ризику – гарантія, що покриває валютний, політичний, виробничий та ін. ризики.

Гарантія ризику експортера – різновид страхування від збитків за експортними операціями, що надається спеціалізованими державними або приватними установами, найчастіше банками.

Глобалізація (від фр. *global* – загальний, всесвітній, з лат. *globus* – куля) – якісно новий етап взаємозалежності національних економік на основі поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій.

Глобальна економіка – цілісний загальносвітовий господарський організм, міжнародне переплетення національних економік, поєднаних світовою виробничо-збутовою мережею, міжнародною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею тощо.

Д

Давальницька сировина – сировина, екпортується в іншу країну з метою переробки з подальшим імпортом готового виробу в країну фірми, що надала сировину

Демпінг (*dumping*) – продаж товарів на ринках інших країн за цінами, нижчими від внутрішніх.

Доларова зона (*dollar zone*) – валютна територіальна зона, що охоплює країни, в яких без обмежень використовується долар США в іноземних розрахунках.

Е

Експорт товарів – це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні.

Експортні картелі – це картелі, які використовують дочірні фірми ТНК з метою розширення експорту та проведення узгодженої, цілеспрямованої політики на ринку певної продукції.

Є

ЄВРО – єдина валюта держав – членів ЄС, введена згідно з Маастрихтською угодою (1991 р.). Передбачається, що до середини 2002 р. ЄВРО повністю замінить національні валюти у всіх розрахунках.

Європейський союз, ЄС (European union, EU) – асоціація європейських держав, утворена в 1958 р. з метою поступової ліквідації мита й імпорتنих квот у торгівлі між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпорт товарів із третіх країн, зрештою переходу до вільного переміщення праці й капіталу в межах країн – членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.

Євро регіони – це міждержавні регіональні асоціації, які включають прикордонні області країн-учасниць та розвиваються відповідно до погоджених комплексних програм соціально-економічного та культурно-гуманітарного характеру і загальноєвропейських критеріїв з метою спільного розв'язання соціально-економічних завдань.

Європейський економічний простір – територія країн – членів ЄС, особливості соціально-економічного життя яких визначаються умовами та станом інтеграційного процесу, поступальним скасуванням взаємних обмежень у торгівлі, створенням митного союзу, економічного союзу, запровадженням спільної валюти, створенням спільних інститутів економічного регулювання.

Ж

Женевські конвенції – міжнародні угоди, що регламентують правила вексельного і чекового обігу, порядок використання векселів і чеків у платіжному обороті, укладені на конференціях у Женеві в 1930 і 1931 рр.

«Жовте зобов'язання» (*yellow dog contact*) – контракт (незаконний), за яким працівник при оформленні на роботу дає зобов'язання не вступати в профспілку.

З

Загальна система преференцій (general system of preferences) – сукупність митно-тарифних пільг, що надаються державами ЄС країнам, що розвиваються, ці пільги стосуються переважно готових виробів і напівфабрикатів.

Зовнішній державний борг – сукупна заборгованість держави міжнародним банкам, урядам інших країн, приватним іноземним банкам.

Зовнішньоекономічна політика – діяльність держави щодо регулювання економічних відносин з іншими країнами, спрямована на забезпечення ефективного використання зовнішнього фактора в національній економіці, реалізації конкурентних переваг країни, раціонального входження у світове господарство.

Зовнішньоекономічні зв'язки – торгові, виробничі, науково-технічні та інші економічні зв'язки країни з іншими державами.

Зовнішньоторговельний оборот – сума вартості експорту та імпорту країни за певний час.

Зона вільної торгівлі – зона, в межах якої низка країн підтримує вільну, безмитну торгівлю.

I

Імпорт товарів – це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни.

Імпортні картелі – це об'єднання, що створюються великими імпортерами, часто – з участю дочірніх структур ТНК для протистояння іноземним конкурентам.

Інвестиції (*investment*) – довготермінові капіталовкладення з метою отримання прибутку.

Інвестиційна політика – загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери тощо.

Інновація, нововведення (*innovation*) – запровадження у виробництво нового продукту, впровадження нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнесу.

K

Квоти (*quotas*) – встановлене законодавчо або нормативними актами обмеження в міжнародній торгівлі на кількість продукту, яку можна імпортувати чи експортувати.

Картель – це об'єднання підприємств, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів тощо. При цьому учасники картелів зберігають виробничу і комерційну незалежність.

Корпорація – організаційна форма бізнесової діяльності, яка заснована на акціонерному капіталі та існує незалежно від своїх власників. Корпорації (або акціонерні компанії) можуть бути відкритого і закритого типу.

Консорціум – це специфічна форма поєднання економічних потенціалів ринкових агентів. Вони є структурами, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.

Концерн – це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери. Типовою ситуацією є формальне збереження учасниками концернів юридичної та господарської самостійності, однак за умови здійснення підприємницької діяльності під контролем домінуючих у них фінансових угруповань.

L

Лібералізація – запровадження свободи торгівлі юридичних та фізичних осіб і підпорядкування діяльності товаровиробника умовам ринку (внутрішньо економічна) та розширення доступу в країну іноземних інвестицій, роздержавлення зовнішньоекономічних зв'язків, усунення протекціоністських обмежень на експорт, забезпечення конвертованості національної валюти (зовнішньоекономічна).

Лізинг – відносно новий вид підприємницької діяльності, який викликав швидке зростання економіки розвинутих капіталістичних країн.

Лізинг експортний – угода, при якій постачальник і лізингова компанія знаходяться в одній країні, а орендар – зарубіжна компанія. Така угода називається експортним лізингом, оскільки по відношенню до свого однонаціонального учасника угоди (у даному випадку постачальника) лізингова фірма виконує функцію стимулювання збуту.

Лізинг імпорتنний – операція, при якій лізингова фірма знаходиться в країнах орендаря, а постачальник – закордонна компанія. Імпортним лізингом така угода називається тому, що по відношенню до свого однонаціонального учасника угоди (у даному випадку орендаря) лізингова компанія виконує функцію стимулювання імпорту.

Лізинг транзитний – угода, всі учасники якої знаходяться у різних країнах. Це найбільш складні операції для лізингових компаній. Вони вимагають знань правових, податкових та інших особливостей, які властиві зразу ж обом іноземним ринкам.

Лізинг фінансовий – різновид фінансового кредиту, тому іноді його називають інвестиційним лізингом.

М

Митна декларація – письмова або усна заява з боку туристів митній владі при перетинанні кордону, що містить відомості про перевезення туристами речей та предметів.

Митна політика – політика встановлення державою податків на товари, майно, цінності, які перевозяться через кордон країни (митних тарифів), з метою захисту національних інтересів і наповнення державного бюджету країни.

Митний союз (*customs union*) – група держав, територія яких визнана єдиним митним простором.

Митний тариф – зведення ставок митних зборів, якими іноземний уряд обкладає товари, які ввозяться в країну з метою збільшення прибутків або захисту вітчизняних виробників.

Митні збори – державні грошові податки, що стягуються спеціальною державною інституцією – митницею товарів, цінностей, майна, що проходять через державний кордон.

Митні пільги – часткове або повне звільнення від сплати мита на ввіз у країну предметів або товарів, звичайно оподаткованих митом; часткове або повне зняття обмежень на вивіз із країни певних предметів або товарів.

Мито (*import tariff*) – податок на імпортований товар або послугу.

Міграція робочої сили – переміщення працездатного населення в межах країни, а також з однієї країни в іншу з метою працевлаштування, пошуку кращих умов життя.

Міжнародне передання технологій – це рух науково-технічних досягнень – конструкторських рішень, систематичних знань та виробничого досвіду на комерційній або безвідшкодувальній основі через національні кордони (кордони

митних територій) з метою кращого перероблення ресурсів, підвищення ефективності виробництва та максимізації прибутку, включаючи такі стадії та види виробничої діяльності, як промислове застосування, управлінська діяльність, маркетинг тощо.

Міжнародний контракт (або міжнародна угода) – це домовленість про комерційний обмін цінностями між різнонаціональними контрагентами, причому суттєвим принципом її здійснення є те, що в її результаті кожен з учасників збільшує особисту цінність об'єкта, що обмінюється (з урахуванням міжнародно-трансакційних втрат).

Н

Науково-технічна політика – політика держави щодо формування умов для розвитку прикладної та фундаментальної науки, раціонального використання науково-технічного потенціалу країни, впровадження результатів НТП у виробництво з метою підвищення його ефективності, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Нафтодолари – 1) державні доходи країни – експортера нафти від експорту енергоресурсів; 2) підприємницький прибуток державних нафтових компаній.

Ноу-хау – форма інтелектуальної власності у вигляді певної сукупності технічних, економічних та інших знань втілених у відповідній документації, навичках і виробничому досвіді, що мають комерційну цінність і необхідні для освоєння нової техніки і технологій, впровадження досконаліших методів управління.

О

Облігація (*obligation*) – цінний папір, що засвідчує передачу грошових засобів у борг на певний строк з правом отримання щорічного фіксованого доходу (процента) та зобов'язання повернення суми боргу у визначений строк.

Операції на відкритому (фондовому) ринку – зміна пропозиції позичкового капіталу в країні шляхом купівлі або продажу центральним банком цінних паперів (облігацій, векселів, сертифікатів тощо) юридичних чи фізичних осіб; важіль регулювання резервів центрального банку.

Офшорна зона (від англ. *offshore* – у відкритому морі) – територія або держава, де гарантовані низькі податкові ставки, відсутній жорсткий валютний контроль за іноземним капіталом.

П

Паблік рилейшнз – 1) система управління зв'язками з громадськістю; 2) мистецтво і наука створення ділового іміджу на основі правдивої і оперативної інформації; 3) спеціальна служба, що здійснює розробку іміджу і підтримуюча зв'язок з адміністративною владою, пресою, громадськістю і т.д.

Платіжний баланс (*balance of Payments*) – співвідношення між валютними надходженнями в країну і платежами держави за кордон протягом певного часу; статистичний звіт про результати зовнішньоекономічної діяльності країни за певний період, зазвичай за рік.

Пул – це таке монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до

результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції.

Преамбула – вступна частина контракту, яка містить юридичні назви сторін, посилання на місце та дату підписання контракту.

Промислово-фінансові групи – це концерни, які створюються на міжгалузевих засадах та об'єднують підприємства промисловості, банківсько-кредитні установи, торгові дома й інших суб'єктів господарської діяльності з метою поєднання та акумулювання фінансових коштів і виробничих ресурсів, а також для оптимізації інвестиційного процесу.

Р

Режим найбільшого сприяння – політика країни по відношенню до імпортера, при якій імпорт певних товарів обкладається зниженими митами.

Резидент (від лат. *residens* – той, хто залишається на місці) – економічний суб'єкт з постійним місцем перебування в певній країні.

Рефінансування державного боргу – використання коштів від продажу державою нових облігацій для виплат за борговими зобов'язаннями, строк погашення яких уже настав.

С

Сальдо – 1) різниця між грошовими надходженнями та витратами за певний період часу; 2) у міжнародних торгових і платіжних розрахунках – різниця між вартістю експорту й імпорту країни чи між її закордонними платежами та надходженнями.

Сальдо торгового балансу – різниця між імпортом і експортом за певний проміжок часу.

Синдикат – це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод. У більш широкому сенсі під синдикатом розуміють комерційне об'єднання фірм для досягнення спільних цілей.

Світова організація торгівлі (СОТ) – це міжнародна економічна організація, членами якої вже нині є 153 країн, частка яких в обсягах світової торгівлі становить близько 97%.

Т

Технопарк – акціонерна компанія, яка займається патентуванням, рекламою, лізингом, маркетинговими дослідженнями, надає консультації, здає в оренду приміщення для дослідницького виробництва тощо.

ТНК – це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі.

Транснаціональний стратегічний альянс (ТСА) – це особлива організаційна форма міжфірмових, міжкорпораційних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої здійснюється довгострокова координація економічної діяльності з метою реалізації масштабних виробничих проектів, максимізації результатів технологічної кооперації, скорочення тривалості інноваційних

процесів, зниження вартості та ризикованості виробництва, поліпшення умов доступу до певних ринків.

Трест – це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність. Учасники трестів, які є також власниками акцій, розподіляють прибутки відповідно до ваги належних їм пакетів акцій.

У

Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною – угода між Європейськими співтовариствами та їх державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку, підписана 16 липня 1994 та ратифікована законом України N 237/94-ВР від 10 листопада 1994.

Ф

Фактори первинного характеру міжнародної торгівлі – це такі фактори, які визначають торговельний профіль країни

Фактори вторинного порядку міжнародної торгівлі – це ті фактори, які пов'язані з сучасними закономірностями інтернаціоналізації світових продуктивних сил (походять від природного розподілу багатств, але відображають багаторічні зусилля щодо формування національної спеціалізації, освоєння зарубіжних ринків, а також історичну орієнтацію на закордонні предмети виробничого та індивідуального споживання.)

Фінансово-промислові групи – форма об'єднання або асоціації, що включає промислові підприємства, банки, торгові дома, будівельні фірми, страхові компанії й т.п. Функціонує на принципах акціонерного товариства відкритого типу.

Х

Хайринг – середньострокова оренда, яка передбачає здачу в найм товарів, обладнання і машин на термін від одного до трьох років.

Холдинг (*holding company*) – компанія, що ставить за мету отримання і збереження участі в капіталі підприємств з метою контролю або спрямування їхньої діяльності.

Холдингова компанія – суб'єкт господарювання, який володіє контрольними пакетами акцій інших (одного чи більше) таких суб'єктів і управляє їхньою діяльністю та контролює її. Холдингова компанія об'єднує як промислові і торгові підприємства, так і фінансові інститути.

Ц

Ціни з наступною фіксацією – встановлюються тоді, коли об'єктом контракту є товар з тривалим терміном створення і залежать від якості кінцевих виробів.

Ціни ринку – це ціни, за якими ведеться торгівля на конкретному національному чи регіональному ринку. Їх урахування в маркетинговій стратегії є ключовим для прийняття рішення щодо виходу на конкретний ринок, вибору цінової політики фірми.

Ціни рухомі – встановлюються тоді, коли об'єктом контракту є товари з довгим терміном створення і орієнтовно визначаються у момент підписання

контракту, але можуть коригуватися залежно від динаміки ринкових цін на відповідні товари.

Ціни світові – це ціни найбільш впливових ринкових агентів, якими користуються країни-експортери чи імпортери, біржі та аукціони, провідні фірми.

Ціни тверді – встановлюються у момент підписання контракту, вони не змінюються протягом терміну виконання контракту.

Ціноутворення демпінгове – практика продажу товарів за низькими цінами, рівень яких дозволяє витіснити конкурента з ринку.

Ч

Чек – письмове розпорядження власника поточного рахунка в банку про виплату готівки або перерахування з рахунка на інший рахунок певної суми грошей.

Чистий експорт – утворюється різницею між сумою, яку іноземці сплачують за вітчизняні товари і послуги, і сумою, яку нація витрачає на закупівлю зарубіжних товарів і послуг.

Ш

Шок від внутрішніх чи зарубіжних цін – коректування у відкритій економіці, що є результатом різкої зміни пропорцій між світовими та національними цінами внаслідок їх зростання або зниження.

Штрих-код – комбінація вертикальних смужок і цифр, що характеризує товар у закодованому вигляді та дає змогу швидко і точно зчитати інформацію про нього за допомогою сканера.

Ю

ЮНЕСКО (Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури) – міжнародна організація в межах ООН. Створена 4.11.1946 року.

ЮНІДО (Організація з промислового розвитку) – міжнародна організація, метою діяльності якої є сприяння промислового розвитку і прискореній індустріалізації слаборозвинутих країн через мобілізацію національних і міжнародних ресурсів. Створена в 1966 році як автономний орган Генеральної Асамблеї ООН.

ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі і розвитку) – орган Генеральної Асамблеї ООН, метою діяльності якого є сприяння розвитку міжнародної торгівлі, вдосконалення міжнародних економічних відносин.

Я

Якість – ступінь досконалості, яким володіє товар, послуга чи інший вихідний продукт бізнес-процесу.

Ямайська валютна система – світова валютна система, юридично оформлена угодою країн-членів МВФ у Кінгстоні (США, Ямайка) у 1976 році.

Ярмарка міжнародна – форма зовнішньоекономічної діяльності, за якої іноземні та вітчизняні підприємці на конкурсній основі можуть придбати необхідні товари та послуги.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Андросова Т.В., Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. Харків: «Видавництво Форт», 2013. 400с.
2. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.
3. Чернега О.Б., Маловичко А.С., Матвєєва В.Ю. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2012. 544с.
4. Черевань В.П. Міжнародна економічна діяльність: навч. посіб. Київ : Слово, 2013. 280 с.
5. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.
6. Багрова І., Гетьман О. Міжнародна економічна діяльність України: навч. пос. / за ред. І.Багрової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 384 с.
7. Кухарська Н., Харічков С. Міжнародна економічна діяльність України: навч. пос. Харків: «Одіссей», 2006. 456 с.
8. Міжнародна економіка: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. А.О. Задої, В.М. Тарасевича. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
9. Міжнародна економіка: навч. посібник / за ред. Козака Ю. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 608 с.
10. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, А. П. Павлюк [та ін.]. Київ : НІСД, 2013. 120 с.

Додаткова

1. ІНКОТЕРМС-2010. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати. URL: <http://jimex.kg/d/507991/d/incoterms-2010.pdf/>
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page/>
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html/>
4. Практикум з навчальної дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України» / уклад. Бестужева С. В. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 79 с.
5. Часовський С.А. Міжнародна економічна діяльність регіону: глобалізаційний аспект: монографія. Харків, 2010. 200 с.
6. Рокоча В., Плотніков О. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Київ: Таксон, 2001. 304 с.
7. Москалик Р. Міжнародне поширення технологій у глобалізованій економіці: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 376 с.
8. Філіпенко, А.С Теорія міжнародної економічної політики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 216 с.
9. Савельєв Є. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: підручник. Тернопіль: Екон. думка, 2002. 504 с.

Інформаційні ресурси

1. Євростат. URL: <http://www.eurostat.com>
2. Індекс економічної свободи Heritage Foundation. URL: <http://www.heritage.org>
3. Індекс сприйняття корупції Transparency International. URL: <http://www.transparency.org>
4. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). URL: <http://www.unctad.org>
5. Міжнародне енергетичне агентство. URL: <http://www.iea.org>
6. Міжнародний валютний фонд. URL: <http://www.imf.org>
7. Світова організація торгівлі (СОТ). URL: <http://www.wto.org>
8. Світовий Банк. URL: <http://www.worldbank.org>
9. Світовий економічний форум. URL: <http://www.weforum.org>

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андросова Т.В., Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посібник. Харків: «Видавництво Форт», 2013. 400 с.
2. Багрова І., Гетьман О. Міжнародна економічна діяльність України : навч. пос. / за ред. І.Багрової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 384 с.
3. Кухарська Н., Харічков С. Міжнародна економічна діяльність України: навч. пос. Харків: «Одіссей», 2006. 456 с.
4. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.
5. ІНКОТЕРМС-2010. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати. URL: <http://jimex.kg/d/507991/d/incoterms-2010.pdf/>
6. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.
7. Практикум з навчальної дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України» / уклад. Бестужева С. В. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 79 с.
8. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page/>
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html/>
10. Часовський С.А. Міжнародна економічна діяльність регіону: глобалізаційний аспект: монографія. Харків, 2010. 200 с.
11. Черевань В.П. Міжнародна економічна діяльність : навч. посіб. Київ : Слово, 2013. 280 с.
12. Чернега О.Б., Маловичко А.С., Матвєєва В.Ю. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. Львів : «Магнолія 2006», 2012. 544 с.

Навчальне видання
(українською мовою)

Дугієнко Наталя Олександрівна

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Економіка»
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Рецензент *В. З. Бугай*
Відповідальний за випуск *Д. І. Бабміндра*
Коректор *А. О. Осаул*